

ھەزارى مروق

و

دۇرۇبەھرى

يا كارھساتى كۆمىدىيەك

نووسىنى : شىركۆ ھەزار

بىرگى دووهەم

۲۰۱۰

ناوەرۆك

بەشى سىيەم : دۆزىنى هەزار دە كتىبەكانىدا

ئا- فەرھەنگ

٤١- ھەنبانبۇرىنە ٢٣١-٢١٩

ب - شەرفنامە

٤٢- شەرفنامە شەرفخانى بىلەسى، ھەزاركەردىيە بە كوردى ٢٤٨-٢٣٥

ج - چىشتى مەجىور

٤٣- چىشتى ھەزارلىقىوان ئىمانى جەماوهرو كافرانى لەعىندا ٢٥٩-٢٥١

٤٤- ژيانىكى زۇرقۇپ تۈرپەت يە هەر نەۋىيانى جىبر ٢٦٣-٢٦٠

٤٥- روالت ٢٦٨-٢٦٤

٤٦- ئەدەبى نىيە و عىلەمى نىيە، نەوهەللا، چىشتى مەجىورە ٢٧٢-٢٦٩

٤٧- ئەوهەش بەختى ئىيمە : مىزۇونووسىي شاعيرى گەل و

٤٨- ھەزار و ھەتار پېشكەنلىكىنگ ٢٧٦-٢٧٣

٤٩- ھەزار- حوزنى ٢٨٦-٢٨٣

٥٠- ھەزار- مەم ٢٩٠-٢٨٧

٥١- ھەزار- ھىمن ٣٠٩-٢٩١

٥٢- ھەزار- زەبىحى - قىزلىجى ٣٢٦-٣١٠

پىپستى بەشىك لە ناوانى ئەم بىرگى دووهە .

بەشی سییەم

دۆزینى ھەزار دە كتىبەكانىدا

ئا- فەرھەنگ

۱- همنبانه بورینه

-۲۱۹-

همنبانه بورینه، فرهنگ کردی - فارسی، همزار

۱- جلد نخست ئتا س، چاپ اول (۱۳۶۸-۱۹۸۹)، (۱۹۹۰-۱۹۹۱)، (..) در شش هزار نسخه (..) (۵۹۴ لایپرها)

(۱۶×۲۳،۵ سم)

۲- یک جلدی چاپ اول (۱۳۶۹)، (۱۹۹۱-۱۹۹۰)، (..) در شش هزار نسخه (..) (۳۵۰ لایپرها- ۲۸×۲۰ سم)

فهرهنگ به پیشه‌کیه کی فارسی "ماجد روحانی" دهست پی‌ده‌کا، که ویستوویه تیدا نزرمی نووسینی کوردی روون بکاتهوه. شیوه "رینوس" ی فرهنگ‌که باس ده‌کا که "و" ی تیدا له جیاتی "و" به کارهاتووه، ئیشاره‌تی زنه ("سکون" ی عاربی) يش وەک ئمهوه لىسر "نْدی بىنگ".

موحتمد ماجد معرفت روحانی لە پیشه‌کیه کی تریدا، که به کوردی بۆ "میزرووی شرده‌لان" ی نووسیوه، باسی هممان ئمو "و" نووسینه همزار بە شیوه‌یەک ده‌کات، وەک بلیت "ئیمە سر لە کاری خودا دەرناکمین، بەلام ئیتر خودا خودایه و چیی گوت ئموا حیکمەتی خویتی و دبیت قابوول بیت"!، ده‌لیت:

"وەک دەیزانین و راهاتوین، لە شیوه و شیوازی خستی کوردی بە پیتی ئارامی - یان وەک مشهوره

عمره‌بی - واوی کیشدار، بە دوستانه واو دەنوسری؛ وەک : میزروو، رووسور و ...، مامۆستا

همزار بە چمن بەلگەدی روشن و سەرنج راکیش، دو واو نووسینی بە هەملە دەزانی و لى وەپەز بۇ؛

بمچی ئمهوه "و" ی دەنوسری. ئەلبەت لە پیت چینی "همنبانه بورینه" دا دیتمان کە دو واو تاچ

راده‌یەک کارتیکدەرە و تازە زانیم فرهنگ‌کە کە مامۆستا خال و شەمیه کی زۆرى تیدایه، بەلام

دو واو و سى واو و ای حەشار داوه، دیتنەوهی يەکجا زۆر دژوارە. هەرجۈنىك بى، مامۆستا

همزار سەبارەت بە کاری خۆی، رازى نىبۇ ئمو واوه کیشدارە بە دو واو بنوسری. خۆ دیارىشە

بىرپەز ئەمە بىلەتە، لە گەل قسمى ئىممەمانان فەرقى زۆرە. جا لە سەر ئەمە راسپارىيە، لەم

كتىيە و هەروا لە قورئانى كەشدا - وەک باقى كتىيە كانى - واوی کیشدار، "و" نوسرابە ."

(میزرووی شرده‌لان - لىکدانەوه و وەركىپانى مامۆستا همزار، چاپى ۲۰۰۲، لایپرها ۶).

ئەمە مەمۇوە قسە موبەممە، وەک لە قورئانى شدا هەمە (المص (ئەلەف لام ميم صاد)) كە تەفسىرە كەمى بىرىتىيە لە :

"الله أعلم بِرَادِه بِذَلِكَ، از اسْرَارِ اللهِ".

ھەزارى كەئۇندە شەيداى نۇوسيىنى كوردى بە پىتى لاتىنى بۇو، بە چەنلىقىك دەگەپتەمۇ سەر نۇوسيىنى ئىشارەتى بۇر و زەنە؟ ئى كەواتا بۆچى ھەر ناجىتەمۇ سەر نۇوسيىنى تەواوى سەروزىرە كانى عارەبى و بۆچى ھەر وانىواوينىيان دەھىلەتتەمۇ؟ كېشىمى دوو واو لە فەرھەنگى زماندا چىھە؟ من ھىچ كېشىمەك نايىنم، ئەمە لە ھىممو زمانە ئەمە ئەمە كە دوو پىت يا پىت بە رەمزى دەنگىك دەنۋوسرىن و لە قامووسدا ھەر پىتە سەربەخۆ لە شوئىنى زنجىرە بىدووى يەكتەداھاتنى پىستان جى دەگەرتى، ئىتەنە كېشىمەنە ھىچ.

"خەتى كوردى بە پىتى ئارامى- يان وەك مەشھۇرە عمرەبى" يىش قىسە ھەملەدەگەرتى. ئەم پىتانە عارەبىن، كورد و فارس و پاكسناتى و... ئىدى ھەر يەك بۆخۆي دەستكارىيەكى كردووە. پىتى عارەبى و زۇر پىتى تر لە پىتى ئارامى وەرگىراون. پىتى "لاتىنى" و "سېرىلىك" لە پىتى يۇنانى وەرگىراون. پىتى ئارامى و يۇنانى لە پىتى فينيقى وەرگىراون. كەواتە دەگەرتى كەسىك ھەروا لای خۆيمۇ بە پىتى "لاتىنى" يىش بلىت "يۇنانى" يَا "فينيقى" يَا تەنانەت بىيى بلىت "پىتى سامى" (نەزادى فينيقىيەكان (و "ئارامىيەكان" و "عارەب" يىش)). بىلام ئەوانە ھەر يەكمىيان و لە شوئىنى خۆيدا ناوى خۆى ھەمە، كە شوئىنى خۆى گەرتووە و ھەزىفەيدى لە "زاراوهسازىي زانسى" دا ھەمە. بەكارھەنگانى ھەركامىيان لە غەميرى شوئىنى خۆيدا تەواوى زاراوهسازىيە كە دەشىۋىتتى.

كاتى خۆى (١٩٧٠- ١٩٧٤) كورپى زانيارى لە بىغدا ھەنگاونىكى زۇر باشى بۇرئىنووسى كوردى نا، بىلام نە حکومىتى بىغدا سېپاندى و نە كوردىش خۆى تواناي ئەمە ھېبۇ ئەمە بىسپىننى، ئىتەرئىنووسى كوردى بۇوەتە شتىكى كەيفى (ھەركەسمو بە كەيفى خۆى) و رېئووسى هەنباٽبۇرىنىش بە كەيفى ھەزارە كە من بە شتىكى زۇر پەripووتى دەزانم.

ھەنباٽبۇرىنى، لە روون كەرنەوە كەيدا باسېكى پىتى "ا" ھەمە، بىلام "ا" لە لىستى پىتەكانىدا نىيە: ھەمە، بىي، تىي.. ئىدى تا كۆتاپىي و باز بىسەر "ا" دا دەدا. ئەمە زۇر سەمیرە، بەتاپىتى چۈنكە پىتى پېنچەممى ناوى فەرھەنگە كەپىتى چوارەمى ناوى دانلىرىتى! (ھەنباٽبۇرىنى، ھەزار). چۈنە نە روحانى و نە ھەزار، ھىچ كامىيان ئەمە سەرخىچى رانە كىشاون كە ئەم "ا" يەش لە نۇوسيىنى كوردىدا ھەمە. نەزانىنى رىزكەرنى ئەلەپ - بىي كوردى لە فەرھەنگىكى زماندا زۇر جىنى داخە.

* * *

ئەوجا پىشەكىي ھەزار (پىشەكى نوسەر) بە چەند سەردېپتىك دىت.

لە يەكمىدا (نەخى فەرھەنگ) وادەست پىن دەكتا:

زقد له روژ ناشکراتره؛ پیناسی گلان له جیهان، دروشمی نەخوايەتى، ناميانى رەگزايەتى زمانەو بىس .
 چۈن ”بىس“ ؟ نەكەر وايد ، چۈن ”نتۇوايتى“ ئى تەمرىكا ياخۇزىلەند ياخۇزىلەند ئى تەنگلەستان جىا -
 دەكتىتمۇه ؟ خودى نەتەمۇه ئى تەنگلەپىش پەر لە يەك زمانى ھەيدە . چۈن سويسرا يەك نەتەمۇه يەيدە، نە
 ئىتالىيە و نە فەرەنسىيە لە كاتىكدا ئەنۇ زمانانىش ھى پېنكەيىتەرانى ئەنۇ نەتەمۇن ؟ بىشىكى بىلەپىكا فەرەنسى -
 زمانانو لە سەر سەنورى دەولەتى فەرەنسايدە و فەرەنسى نىيدە، بىلەپىكىدە، بىشە كەتى ترى بىلەپىكا ھۆلەندى زمانە
 (شىوهى فلامى) و ھۆلەندى نىيدە (ھۆلەندىدا بىلەپىكا لە رابردوودا يەك دەولەت بىرون) . فەرەنساش يەك زمان
 نىيدە، يەك نەتەمۇه بە چەند زمانە و ھەموو وىتكە خۇى لە نەتۇوايتىي فەرەنسى زمانانى ترى بىلەپىكا، سويسرا،
 كەنەدا) جىادە كاتمۇه .

ئەن زانىيارىانە لە سەرەدىمىي ھەزارىشدا ھەر لايىنى زۇر كەمىي خوتىنەوارى و ناگادارىي دەنبايان پېوېست بۇوه،
 مەڭىر كەن ھەبۈوه پېنىوابووبىن تەمرىكا نەتەمۇه نېبۈوه، يان كۆبا يان شىلى نەتەمۇه سەرىيەخۇز نېبۈون و بىشىك
 بىرون لە نەتەمۇه سپانيا ؟

ھەزار بە رىزى مەترەلۆزى و شە خوتىنەرى دەداتە بەر رىزىنەيمىك كە كۆزكەنەتە كە چەند و شەن كەمدا دەھى بەوه
 كە :

- نەتەمۇه كە زمانى لە دەست داوه، ھەمويىتى نەتۇوايتىي خۇى لە دەست داوه لە ھەمويىتى نەتۇوايتىي خاونى
 زمانى زالىدا تواوەتمۇه . ئەنۋە راستە وابووه روویداوه، بىلەم مەرجىش نىيدە ھەمەيشە وابووبىت . سپانيايى چۈونە
 تەمرىكای ناونەندو باشۇورۇ زمانى خۆيان بىردووهتە ئەنۋە و سېباندۇويانە، بىلەم ئەنۇ نەتەوانەنە ئەنۋە لە جىاتى
 نەتەمۇه بىشىك بىن لە نەتەمۇه سپانيا، ئېستا نە بىشىك كە سپانياو نە تاكە يەك نەتەمۇه ترىشىن، چەندىن
 نەتەمۇه ترى سەرىيەخۇيان لە پەنائى يەك پېنكەتىناون، نەتۇوايتىي بىرازىلىش لە ئەنۋەن پۇرتەغالىدا نەتەوانەتمۇه .
 نازەرييىش زمانى توركىان بىسىردا سېپاردا سېپاردا نېبۈونەتە بىشىك لە نەتەمۇه تورك (تۇررايىھە كان زمان بە بىناغىنى
 يەكىتىيە نەتۇوايتىي و نەۋادىيە ھەموو تورك زمانان دادەتىن، بىلەم تىز قىسى قۇز لە جىهاندا زۇرە و نەمشى
 يەكىكە لەوانە، توركەمەن و تاتارو فەرخىزى و ئۇزبەك نېبۈونە بىشىك لە نەتۇوايتىي تورك، ھەنگارى و فىنلە -
 ندى و نەستۆنە كەنەش نېبۈونە ھاونەتەمۇھى هېيج كام لەوانە) .

باسى فيئيقە كەنەش- كە ھەزار ناويان دەھىتىت- تۆزىنى دەھىتىت، رەنگە پەرمسەندىنى قومە سامىيە جىاوازە كان،
 وەك پەرمسەندىنى قومە ئېرانييە كان ياخۇنانت قومە كانى مىدىا و هاتە سەرشانۇي نەتەمۇھى كوردو نەتەمۇھى

فارس، هیندیک نالوژترین . عیبرانیه کان چل سال له سینا بعن دیلمانج له گمل خلکی سینا و نیمچه دور گمی عاره ب دواون، نه گهر همر به زمان بوا یه ده کرا تغاننت زمانیشیان ببوا به یمک (ووه نمه ده کرا له نیوان عاره ب و جیاوازی نیمچه دور گمی عاره ب که زور لینک دورو بون ده کردا تو اونهه)، نمه ده کرا له نیوان عاره ب و فینیقیه کانیشدا (پتش کوچ کردیان له زندی یه کمیان) رووی بداین، وا تیت لیرهدا دوای کوچ کردی همر دوو لا دیسان یه کتیان گرتمه . کاتیک عاره ب هاتونه سر ولاتی فینیقیای کون نوسا نیت رهندگ نوانه شتیکیان له زمانی فینیقیه پنه نسما بوبیت، چونکه به ناشوریتی و نارامیتیدا تیپری بون، نوجا نزرهی عاره ب هاتروه . ووه بلنیت میژووی تیکه ملکی کیشانی قومه سامیه کان پیچی داوته نمه .

نمeh که زمان نتموا یتی عاره بی له تو انمه له فرهنگی تور کدا پار استووه، له شارستانی عاره بی عوسمانیدا تا راده یه ک راسته وابووه و له دهرمه ده نوانه عوت سوری جوغرافیا (بیابان و چیا) بروه . بدلام قورئان به سیفتی ناینی له شارستانیاندا نمه دهوره دیستووه، که نیستا همان ناین دهور بز ده سلاتی نیزان و تغاننت حکومتی تور کیاش له سر حیسابی نتموا یتی عاره ب دهیتی . نیستاش زمانی فرهنگی نمه دهی زمانی عاره بی له باکوری نغفیقا (تونس، نبلیزایر، مغرب) گرنگه (لای چینیکیان گرنگ کریشه)، لیرهندگ رهندگه "ناین" نمک زمان دهوری یه کمی بز نتموا یتی نوانه همبووین . نه گهر نوانه مسیحی بونایه، لوانبوو هملوئیستان له فرمتسا جیابوایه (هملوئیستی جمما و مری مسولمان و زور له مسیحیه کانی لویزان له فرمتسا له سالانیکی زوردا جیاواز برووه ناین لیرهدا رسخی نمه جیاوازیه بروه)، بدلام نمیش هر مدرج نیه، چونکه دهیتین نینگلیسه کوچ کردوه کان بز نمریکا شزپر شیان له ذری نینگلیسی نینکلستان کرد و سفر بخزی نتموا یتی خویان را گمیاند . رهندگه هوی زالبونی کوروشی فارس بمسفر میدیادا، نمیش بعشیکی همر دهوری ناین (موغه زهد هشتیه کان) برویت نمک زمان . زور له هیندیه مسولمانه کان له ناومندی سده ده بیستمدا خویان له هیندیه کانی تر جیاکرده و بعوی جیاوازی ناینمه نتموهیه کی نویان به ناوی "نمeh دهی پاکستانی" پیکهینا . "بوزنی و هرسک" و "سیرستان" یش له رووی پنکه اته نمه هر ناینکیان جیاوازه، بدلام دیسان لیرهندگان اسکری بلنین کهواهه هر ناینبو بمس که "نتموا یتی" پیکده هیتی (ووه نمه ده که له ستفندی نیسلامیدا "نمeh" به تعاوی کسانتیکی سر به ناینیک گوتراوه) . هزار دریزه ده داتنی :

"له پاش په بابونی قورغان، له هر دهور زمانیکا، چهندین زانای زمان پهار اوی عهرب دوست، کالا و پالا و

زەنگالىانلى داپتچاوه وەرىكەوتون و وىتكەوتون؛ ھېچ مەلېتىدو ناوجەيان نەھارازىتو، سەريان لە ھەمو بازىرۇ نېھات و روتنو و لىپرو گقپو كىتف و كەۋۇ ملۇ كەل و زۇرگەن و ھۇزو شەكىرۇ شىكفت و ئاۋىزىھو بەزى و لاتى عارەبان داوه ... ” و بە درېزدادپى لىسر باسىنك دەپوا كە - بە من - زۇر ناقۇلا و كۆملەنگ قىسى بىن سەرۇيەرۇ جەنكەطلى وشى كىيۇي و دېكاوين كە بەخۇنىدىنۇو يەيان بەتمواوى پېم وايد سەرۇ كۈنلەڭ خۇنىناوى بۇون و لاقم مار پېۋە داوه توپلى سەرم دوپىشكى بالدار. ئۇوه نەشى كەنۇنە مېزۇۋى زمانۇنە ھېچ، من پېم وايد ئۇوانە ھەر دېبىن پېيان بىگىترى ”قسى قۇر“ و ھېچى دى .

ئۇ ھەنسىوھ کارەي زمانۇانىي عارەبى كە باسى دەكى، زۇر كەمى عارەب كەرددوویە، بىشى ھەر زۇرى ئىرانى بۇون و فەريان بە سەر عەرەب دۈستىيەن نەبۇوه، بەكشتى ھەر زۇر رقيان لە عارەب بۇوه و بۇ عارەبىيە پايە- بەرزە كە فېرى بۇون جىنۇي زۇر قېبىيان بەعەرەب داوه!، وا بۇوه ھەر بە مرۇقى ئەتوپىان دانەناون (ئېبۇناس دەلىن ”لیس الأعراب عند الله من أحد“). فېرىيۇنى ئارامىي باش لە سەرددەنەنگىدا و، فېرىيۇنى ئېنگلىسيي باش لەم سەرددەمەن ئىنمەدا چەندە فەريان بە سەر ”ئارامى دۆست“ و ”ئېنگلىس دۆست“ سۇھەمە، ئۇ ئېرانيانىش كە لە زمانۇانىي عارەبىدا زۇر لە پېش عارەبىوھ بۇون ھەر ئۇمندە عارەب دۆست بۇون! ، دۆستى چى و شىنى چى؟

- ھەزار زۇر بە ”المجاد“ي عارەبى ھەلەنلى، بۇ زمانە دېھاتىيە سەيرەي دوور لە زمانى زانست دەلىن :
المجاد كە ھەر دېبىن بچىيە سەيرەن تەماشايە، دەلىي بوكى تاقانىي دەولەمەنەنەنەن بە خىشل و زەمبەر خەمللەوە.
من واى نابىئىم و پېم وانىيە خۇنىندەوارانى عارەبىش واى بىيىن. المجاد زۇرتىر بۇ زمانى كۆن و مۇوزەخانە باشە (بۇ چەندىن وشى مەرددووی راپىرەتىيەن كە ئىتەنەن كەنەنگىدا بەكارىان بەھىنایە، تا فەرەنگى كە ئاستى ئۇوه نەقتوھىيەكى وەك دەبىو عارەبەكان دەپىن كەنەنگى فەرەنگىدا بەكارىان بەھىنایە، تا فەرەنگى كە ئاستى ئۇوه نەقتوھىيەكى وەك - بلىيەن - ھۆلەندى يادانىماركى ياسىدييەن ھەبىوايە، كە بە پارەي كەسەر لە ملىيەنگى بىرمىل نەوت بۇيان پېنگەھات، ھېچ نىيە، تەنانەت من بە رووېكى زۇر داڭتۇرىيە ئەتەپتەن ئەتەپتەن عارەبى دادەنەيم .

- سەير ئۇوه يە كە ھەزارى ئۇمندە شەميداي ”المجاد“ و لە كاتى نۇوسىنى ئۇپىشە كېميدا لىبەردەستىدا بۇوه، نەيتىوانىيە كەلگى ئۇمندەلى وەرىگىرى كە وابە مۇتلىقى نەلىن جەھەرلى فارانى (٥-١٠٠م) بۇ يەكەمچار فەرەنگى بۇ عەرەب نوسى و بە صحاح ناويانگى بەرچو، چۈنكە ھەر لەھىمان ”المجاد“دا نۇوسراوه كە خالى

ئەم جۇھەرپىيە (كە مەركى ٤٤ سال پىش ئەمە ئەم خوشكەزايىھى بۇوە) يەكىم كارى لە رۇوە كەردووە، خوشكەزلاسای كەردووە تەمۇھە لە سەرىرى روېشتوو.

- هەزار لەكتىبىنىكدا دىتۈرىيە كە عارەب چەندىن و شەميان بۇناۋى ھەمان حەميان ھەمە، شىپۇ حوشتر بە غۇونە دەھىيىتەمۇ، لېرەدا رستىمەكى سەمير دادەرئىزى: مەندال و ژەن بەغدايى بە حوشترى خزمى خۇيان ئىشىن ئەبو حەلگل جاييف (دەم بۆگەنلىيوا)! زمانى ژەن بەغدايى؟ كامە ژەن لە كامە چىن و توئىز؟ زمانى ژەن و مەندال وَا ونکەپا بە ئەم شىپۇيە جىا كەردىنەمە لە زمانى پىباو لېرەدا شتىكى سەميرە. مەندالان ھېبۈن لە بىمغا كە وشتىيان دەدىت دەيانگوت وە هات ئەبو حەلگل جاييف و جۈزە گۇزانىيە كىيان دەگوت، بەلام ئەڭەر لە ھەمان مەندالانت بېرسىيا بە ئەم حەميانە چىيە، پېيان دەگوتى ئەمە "بعير"، ئەم بىشىدى ئەم گۇزانىيە رىنگ ناوە كە نېبۇو، بەلام دەكرا لەشۈنىكدا جىنى بىكىتا يەتتەمۇ، وەك وشى "گۈندرىز" زمانى كوردى نېبۇو كە بېتىماوى ئاۋىنلىكى ترى "كىر"- يىشە. هەزار باسىنلىكى فەرھەنگە كوردىيەكانى پىش ئەمە خۇيشى دەكى (جەڭەرخۇن، گىيۇ، خال)، كە پەر لە بېن ھەللىكتى كۆمەلەيىتى و زىندهپۇھان و گۇزەرەكارىسى - لە رۇوى زانستىبىمۇ - بېن مايدە.

ھەزار زۇر وشى كوردى دەزانى، خىتنە سەرگاغىزى ئەم وشانو بە چاپ گەيىاندىسان كارىنلىكى زۇر چاكمۇ دېبۇو نىيت بىنلىپەتىپەتى كە دەم وەردانە شتاتىنلىكى كە ھېچىيان لىن نازانى بە ئەمەندە بېپەپىا يەتتەمۇ. تۆ كە ناگادارى دنساي مېزۇو و - خۇت گۇتنى - زمان شونناسى و باسى پەرسەنلىنى نەتەمۇايىتىيە كان نىت، بېنچى لە خۇتىمە خۇ دەشتى وەها ھەللىدە قورتىنى؟

ھەزار زۇر جار رەختى زۇرتۇندى لە كەسانلىك دەگىت كە باسى شتاتىنلىكىيان دەكىد كە لېيان نەدەزانى. خۇى كە وادىبۇو باسى رىزمانى كوردىيەنلى دەپرسى، دەست بە جىن دەيگوت "وەللا كاكە من قەواعىدى زمانى كوردى نازام، كوردىيى دىيەت دەزانام، وەك قىسىدە كەم دەشىنۋىسمۇ نىدى تەعواو". ھەزار لەويىشە كىيدا وادىيارە سوقرات گۇتنى - وەك خەللىكى ناتىتىنا "نىمىزىانييە كە نازانى"، چەند قىسىمەكى كىشى و سادەلە دەھەر بېستۇوە ئەوانى بە موتلىقى وەرگەرتۇوە پېتى وابۇوە ئەوانە وەھان. وانبۇوە كەسانلىكى ناگادارى ئەم مېمىستا- نەش پىشىدە كەمە پىش چاپى بەخۇىنلىتەمۇمۇ ھەمۇل بىدا سەرنخى بۇ ئەمە رابكىشى كە ئەم كارى ئەم نىت، يان ھەر چاولە باسى وەها بېۋشى يان بىدا بە شارەزايىك لە بوارەدا بۇيى بىنۋىسىن.

سمردیزه کانی تر: چون له فرهنگ بمهه نیمین؟ دوستی نیزان بدلاخواه، من و فرهنگ؟ شیوه‌ی نویسن؛ دریه‌دان به قسمی بین سعرویبر تا بعتاییتی له دوا لابرهی نو پیشه‌کیمیدا دیته سمر قسمیدا که زور سمرنج راده کیشی، دهانی "توش نهیزی من خوم نهیزانم نه برهه‌مه هزارانه کورت و کمه"، که من غور را بونیتکی نو هنده زور لمو قسمیدا دهیم که مدکر هر به وشهی "بی‌حیایی" بتوان مانا لئی بدنه‌مه. کاتیک که له کاربده‌ستانی فرهنگی نینگلیسی- نینگلیسی نوکسفورد پرسی شیوه پستان وايده راده هله له فرهنگه که تاندا دهیت چنده بیت؟ (چونکه پرسیاری نهود که نایا هله‌ی تیدا همه‌یان نا هر" عدیبه" ، نیشانه‌ی نبوونی لایمنی کمی خوینده‌واری و تماننت بین عقلیه)، پیت دهین که و نیمه همیشه بمهوه خبریکن که هله راست بکمینمه. پیش چند سالیک (و ادفرا ن سالی ۲۰۰۰ بیو) تبلیغیونی بیو بیو بعندا- مدیه کی حفتانه‌ی هبیو که بعتاییتی بیو ده خستنی هله کانی نو فرهنگه و راست‌کردن‌هه‌یان بیو. من خوم که له فرهنگی نوکسفورد دیتم نو سرا بیو وشهی "ملا" له وشهی عارمیبی به مانا "پر" ووه هاتورو، لمبدر خزمده گوم "نای لمو درویه"! (ملا له "مالا" بی موغولی هاتورو که هله‌کنیر انوهی همان "لاما" بی بوداییه). بعد همان شیوه وشهی "چیرو لیپ tulip" ای نینگلیسی (کولاله) که له وشهی "دلبند" ووه هاتوروه (لورکینزوس به جوانی باسی ده کا) هیچ فری بسر- به قسمی نو فرهنگه- "شکلی عصامیبی" بیوه نیهه). که دهیم چنده کمی چون چنده سال بچنده توانا (و لمه‌تای پیدا بونی کومپیوتراوه به چنده وه کار- خستنی نهود) چون "همسو" وشهیه کی زمانی نینگلیسیان بیو نو فرهنگه تزمار کردووه و مانا لی داوه‌تموه، نوجا تماننت عدیب بیت که پرسیاری بی هله‌بونی بکیت و، توش نهیزی من خوم نهیزانم هزار دهیاره نه هنبانیمه بیر لئی ده کممه، کولیک خم ده خوم بیو نو دواکن‌توبیه ساماکه له کاروانی زیاری . نمده پیوه‌ندیه کی نیوان هزارو جماوه‌نیک پیشان ددا که من دواتر له شوینی تردا دهی بیمهوه سفری.

* * *

هنبان‌بیونه، لمجیاتی نهود که (وه کو) "ق. کوردو" و "ز. یوسف" ای فرهنگی کوردی- روسی، ۱۹۸۳) له سمر ریوشونی فرهنگه که توفیق وهی و ندموندز (۱۹۶۶) بیوا، وه کو شیخ محمدی خال (۱۹۵۹، ۱۹۷۶، ۱۹۶۲) و جکرخونی (۱۹۶۲) لیستی وشهی ریزکردون و خستونیه دووتونی کتیبیکمه. کمیک که خوی توانای نهودی نمیت لاسای یه کیک له نهوده فرهنگانه جیهان بکاتوه، ناگای نه له فرهنگی توفیق وهی و ندموندز و نه له نهودی قمناتی کوردو و ز یوسف بیت، سالی ۱۹۹۰- ۱۹۸۹

وەکوشىخى خالل و جىڭىرخوتىن لە سەرلىستە رىزىكىرىنى يېنۇمى فەرھەنگ بېروا، مەڭىرە خەداخى كرانى كتىبەخانى كوردى هەزارو دواڭىتوو بىنۇتىن. هەزار بە شۇ پۇوهەندىيانى كە ھەپاپۇن دەيتوانى بە ھاسانى فەرھەنگە كەمى تۇغىق وەھبى پەيدا بىكا و چاونىكى پىدا بىخشىتىن، بەلام بىداخۇھە بىرى بىزىشى وەھا تىچۇوه، روونە كەھرئاڭاڭى لە پەرەسەندىنى فەرھەنگى كوردى نېبۇوه.

بە غۇونە بلىيىن، لە وشى كىدارى تېنېپەرى كەوتۇن (رېشە: كەوت، كەوتۇو، دەكەوتىس)، دەكەوم، دەكەونىس(ت)، كەوم، بىكەوتىسايىو... چەندىنى ترى لىنى دېيىتمۇ. بە ھەمان شىوه وشى كىدارى تېنېپەرى كەرتەن (رېشە: كەر) : كەرتۇو، بىتگەرتايە، كەرتىان، دەيانگەرت و... زۆرى تر. ئۇوانە ھەممۇرەن بەلام دەۋەكەنلىنى كەمەنچەنلىنىن، بۇ ئۇوانە دەپىن تىندا بۇ كەوتۇن (كەوت) و كەرتەن (كەر) بىكەپىن و لە پېشىكى يَا پاشىكىدا فەرھەنگدا نىن، بۇ ئۇوانە دەپىن تىندا بۇ كەوتۇن (كەوت) و كەرتەن (كەر) بىكەپىن و لە پېشىكى يَا پاشىكىدا لېستىنلىكى شىوهى كەردانى كىدارى تېنېپەرى تىندا ھېپىن كە خۇينىر بىكەتەن بۇ دۆزىنەمۇرە ھەممۇر دۆخەكان. لە فەرھەنگى زۆر زماندا زۆر لېست ھەن، بۇ چەندىن شىوهى كىدار دە ئۇ زماناندا، ئۇجا چەندىن لېست بۇ شىوهى گۈزپانى ناوىش و وادىبىن سېفتىش(ئۇوانە لە يۇنانىيى كلاسىكىدا- بە غۇونە- ھەر زۆر زۆرن، خودايانى بۇنان) لە (لە دۆخى چوارم - بىركاردا)). هەزار دەيتوانى لېستىنلىكى وەھا لە سەرچاۋەيدە كەر دەپىمۇ بۇ فەرھەنگە كەمى كۆپى بىكا) ھەپىرە غۇونە: لە فەرھەنگە كەمى تۇغىق وەھبى و نەدمۇنۇز يَا ئۇوهى قەناتىن كوردۇ و ز. يوسف يان لە "گوش كىدى مەباباد" ئى ایران كلىاسى ئى چاپى تاران يان لە كتىبەنلىكى دكتۇر جىمال نېمىزى كە ئۇوهى تىندايدە). كەچى نېمىكىردووھ. ("المنجد" چەندىلابېرەيدە كەمەن بۇ رېزمان تەرخان كەردووھ، كە زۆر لەجىنى خۆيدايدە و دەپىو پېرىش بوايدە، تا لە رىنى ئاگادارى ئۇوهە مەرۆف - بىفۇونە - دېتباي كە بۇ واتاي وشى "ق" (=بېارىزە) دەپىن لە حەرفى "و" دا بۇ وشى "وقى" بۇي بىگەپى). هەزار لە لېستى وشەكانىشدا نېيتوانىيە وشەكان، بە گۈزەرە زىخىرەدى يەكەنلىكىدە، بىن ھەلە رېز بىكا. ھەرتىندا بە غۇونە لە پېشىكىدە كەدا "و" لەدوای "و" دەن و "ئى" لەدوای "ئى" ، دەپىنلىن وشىن "ئاخون" لەدوای "ئاخۇزان" دانراوە، "ئاخىز" و "ئاخىھە" و "ئاخىن" بىمۇخۇرە بىدوووي يەكەندا ھاتۇون، "ئادىشا" لەدوای "ئادىچى" ، "ئاروان" لەدوای "ئارو" ، "ئارون و قارون" لەدوای "ئارۇك" ، "ئاريان" لەدوای "ئارى" ، "ئارىنۇك" لەدوای "ئارىنچ" ، "ئاسىا" لەدوای "ئاسىن" ، "ئاسىن" لەدوای "ئاسىرە" ، "ئاشۇن" لەدوای "ئاشۇت" ، "ئاقۇت" لەدوای "ئاقۇ" و ... زۆرى تىرىش لە لېستى ھەمان يەك بىشى يەكەم

پیشیدا که من ناموئی نیترشوئنی زور پتی نیترهیان پئیگرم . نمه له پیته کانی تریشدا له سمرتاسری کتیبه- کدا لمبرچاوه .

ههژار له پیشه کمیدا دهلى که هممو "ر" یه کی پیش وشه (مدیستی : یه کم پیش وشه ، نمک پیش وشه) گموردیه ، دهلى "کهوابو وشهی وهکو : رفز ، روگه ، رتواس و هی تریش پئی ناوی سمریکلاوه بن " . کچجی من سهیری نسوئن وشمیم ده همنبانه کمیدا کرد ، همرسینک تیندا به "ر" ی " سمریکلاوه " نوسراون ! (نیشاره که له چاپی نمودا لمسرهو یهتی نمک له خوارهوه) .

مانا لیندانهوه وشه به کوردى زور وايه پەپپووته يا هەر دوو يا پت وشه بدمیه کەر مانالى دەدرینهوه (ئاف = ئاو ، کاتىن سهیرى ئاو دەکمیت دەبىنى : ئاو = ئاف) . مانا فارسيه کەم (که من بیستوومە کمسانىکى ترى غەیرى هەژار کردوويانه) له مانالى لیندانهوه کوردىيە کە باشزە ، بەلام نەوشە هەمیشە باش نىھ ، هەرچەندە بۇ من بەكەملە بۇوه ، چونکە وابووه له مانالى لیندانهوه کوردىيە کەمی نەگەيشتۈرمۇم و له مانالى لیندانهوه فارسيه کە كەمیشتۈرمۇم (له کاتىن کدا کە من فارسيه کى نەوتۆ نازام و ، دەبىوو - بېپېچەوانهوه - کوردىيە کە بۇ تىنگەيشتنى فارسيه کە دە هانام بەھاتا يە) .

گرنگىي کتىبە کە تىنبا لەودايە کە هەژار لىستى زور وشى تىندا تۆمار کردوون ، رەنگە ژمارەسى وشى تىندا لەوهى هەر فەرەنگىيکى (يابەناو فەرەنگىيکى) ترى کوردى پەتىت . هەرچەندە لېرەشدا ، نەگەرەژار نەونەنە تىپۆن بىوايە ، دەيتوانى وشۇ قىسى زۆر زۆرتى دە نەو لىستانىمدا جى بىكرايەتمۇ . زۆر وشۇ قىسى کە هەژار - بىغۇونە - دە وەرگىپانە کوردىيە کەمی شەرفەنامدا بەكارى ھىناون دەھىبانبۇرۇنىدا نىن . نەوانىي کە ھەشىن ، ھەممو ماناكايان نىن ، بە غۇونە : " ئاودان " ى تىندا ھەمە (= ئاوداشت ، مالات تىراو كىرىن ، تىغ سۇر كەنلىھو بە ناوا كىرىن بۇ پەققىرون « ف » آبيارى ، سىراب كىرىنى دام ، آپ دادن تىغ) ، بەلام " گوئ ئاودان " ى تىندا نىد ، كە بۇ خويىنەری كورد لە ھەممو نەو مانا زانراوانە ترى باسى كردوون گەنگەرە ؛ بە ھەمان شىۋە زۆر " ئاو " ى ترى تىندا نىد ، بىغۇونە نەو ئاوانىي کە دە وەرگىپانە کەمی شەرفەنامدا هەن :

" دل كىرىن بە ئاو " ، " نەم ھەميرە چەند ئاو ھەملە گىرى " ، " دل ئاو لىخ خواردنەوە " ، " كەسپىكى لە ئاو دەرھاتۇو " ، " وەك ئاو لمبركىردن " ، " پەنجە دە ئاو را كىردن " (بېبى ئەو ناتوانى پەنجە دە ئاو را بىكا) ، " ئاو بە ئاگردا كىردن "

-۲۲۸-

(کتیبه دامرکاندن)، "له ناوی شمو پاریز کردن"، "جوچیکی بوده ناو ناگری"، "وه کو بلقی ناو" به دو و اتا (رهوان و به لمحه وه کو بلقی ناو (له باسی رهوتی مایتیکدا)؛ مانای نوانه هر برده نمودنده نمودنوسیویه (ناو=ناف، ناودان = ناوداشتن، مالات تیراو کردن، تیخ سوژ کردن اماهی به ناوا کردن بپرهقتویون) روون نایتیمه، له کاتیکدا که نوانه هممو ده شمره فنامه کوردیده کمدا همن . کمسیک شمره فنامه کوردیده که بخوبیتیمه و مانای یه کیک لموانه نمزانیت و بز نمه سهیری "هنبانبوزینه"ی کوردی نمودنی همان شمره فنامیه بکا، هیچ به دردی ناخوا . فرهنگ هر بز "تاقه وشه" کان نیه، بزاره هی پیوهندی نمودن شه و شانشه، نهینا وشه کان بعجا هر بدشیکی یه کجارت زور کم له زمان پیشکده هینن.

هزار، بودانانی فدره نگه کمی، دهبوو، له جیاتی فدره نگی عصیدی فارسی، بدلای کم تعاوی و شه کانی چند کتیبیک یان یمک کتیب له کتیبه کانی خوی یا هر کتیبیکی تری کوردی سهیریکردایه . هر به غونه، نه گر و مرگیرانی کوردی "ناکام"ی سیاحت نامه نولیا چملیسی به بناغه و مریگرتایه، نمودن منیش نمودشانه که ده نمود کتیبیدا مانام نمزانیون لیزه دا مانایان فیزه ده بیوم، به غونه: ماستیا چوویمه و قریش چوویمه و لاکش چوویمه و گلینک چوویمه دی (نموانه چین؟)، نمود سورغوجه گموده داره و شمی تریش که من مانایان نازام . هزار یان خوی مانایانی ده زانی یان حمقعن دهی توانی و دهستیان بهیننی (له مرگیره کمی برسیا) . یان نه گر تمنانید هر "تاریک و روون"ی "هیمن" یشی بکردایته بناغه هر بزم من بدکلکو دهبوو، همچنده دیسان هر به "تاقه وشه" بینه زور شتی بین مانا دهیشتمو، وه ک "خوبینی سور"ی تیدا، که تیستا هردو و شه که بعجا ده هنبانه بوزندا هن بعین نمه مانای نمه روون بکندنوه .

شتیکی تریش لیزه دهیاره دهیاره و شه کانی نمود هنبانه و شمیه به بیدا دیت، نمیش نمه ویه که نه گر و شه کانی به نزدیکی رینکوینکی فدره نگی زمان رینک بخترین، رنه که زور کمتر بینه . بیغونه "نمیسال" و "نمیسار" (همان نمیسال بمنیوه کویمو همولیرو شغلاؤه، که "ل" ده کمن به "ر") به دو و شمی سهیمه خو ریز کراون . نه گر له پیشنه کیدا تی بینید کی دهیاره نمود "ل" و "ر" یه بنوسیا، نیز لیزه دا پنوسیستی هر به یمک و شه دهبووندک دوو . له شوینیکی تریدا "نمیسال" یش هدیه، بدلام - خوش بختانه - "نمیسار"ی تیدانیه . "مال" و "مانا لیدان نمه" مار یش به همان واتای مال هن، کراون به دو و شه، بدلام خوش -

بختانه هر "دووکمل"ی تیدا همیو" دووکمر"ی تیدا نیه. هزار خزی له کومیدیايدا دهیگوت زهلامنیک له رنگاتوشی زهلامنیکی تربوو و لئی پرسی

- ندرئ کهربیک و کهربیکت ندیبوه ؟

- جا بزو نالیی دووکمر ؟

- تاخري يه که کیان کهربامیش برو !

له هنباشه وشه کمیدا "کمل" و "کمر" (به همان مانای کمل) به دووه شه تؤمار کراون.

لەلایه کى ترهوه ، "ثابات"ی تیدا يه و وینى "گوندى حمسنابات"ی داوه (دياره له "فرهنگ فارسى عصید") كه وینى حسن آباد و حسين آبادى داوه) بەلام "ثاباد"ی تیدانىه (مهاباد، حميد مراباد، نيسلام اباد)، وادياره لاي خوييده هر "ثابات" سەكى لە كوردىدا قېبۇل بوروه . "ھەلگىرسان"ی تیدا هېيدى بەلام "ھەلگىرسان"ی تیدا نىه .

ديسان به غورونه، هر لە مانا لىدانىوه يەكم وشهى كتىبە كەدا "ئا" ، دەپىنەن پىنج واتاي نۇوسىيە، چوارەم و پىنجىمى بە يەك واتا مانا لىدانىوه تەمۇھ، كەچى كردوونى بە دوو بېرىگە : چوارەم ئا = راناوى مېۋىنە (توپۇچۇ نىحسان و خوهى نەشمى / لەھرىۋىشان ئا بىن خەشمى «جزىرى». پىنجىم ئا = ھىن، ھى (ئامنە = ھى منه) . نەگەر مانا لىدانىوه كەي چوارەمى راست بىت (كە من گومان لە وردىيى رۇون كردىنۇھە كەي دەكم)، نۇواھىمان شى پىنجىمە كەيمىو ئىزىز پېۋىستى بە دوو بېرىگە نىه .

من هېيونى نەو هنبانبىزىنە بە نەو ھىمۇرە كۆلۈوارىشۇھ دە كتىبىخانە كوردىدا بە سەرچاوه يەكى زۇر گرنگى سامانى وشهى كوردى دەزانم و لام وايە كە زۇر لەجىنى خزىدا دەپىت خۇنندەوارى كورد هەرىخۇنندەنۇھ بىخوتىتىھو، نەك نەو كە هەر نەگەر پېۋىستى بە مانا وشىمەك ھەبۇ بىدۇزى - بلىيىن - ناو بە ناو ھىمۇر وشهى كانى پىتىك لە پىتەكانى سەميرىكا و چەند وشىمەكى جىن سەرخىي تىدا كە نازانى لاي خزى بىنۇسىتىھو و ھەول بىن لەپەريان بىكا. من هەر ئىستا بۇ سەميرىكى دەپىت نا (كە پىتى ئى هنبانبىزىنە بىن دەست بىن دەك) وشهى وا دەپىنە كە هيچ سەرچاوه يەكى تر بۇ فيرىبونيان بىن نازانم ، وەك : "ئاروان = وشىرى تەممۇن سىن سال" ، "ئاروانە = وشىرى تەممۇن چوار سال" ؟ نەگەر هنباشه بۇرىنەن هزار نەپىت من نەوانىم لمەيچ كۆنلى تر وەدەست ناكەونىت، تەغانەت "فەرەنگى كوردى - رووسىيى قەغاتى كوردى وز. يوسف" يش كە كەسائىكى وە كودكىز

سەيد كەريمى نەيپۈيى خەلکى موگرىيانىش يارمەتىان داوه نuo دوو و شەيمى تىدا نىن . زۆر سوپاس مامەزار.

دوا تىپىنەم لىرەدا نۇوهىدە كە بەلۇن هەزار نەيتوانىيە لاي و شەكان بە رەمىزىكى ئاماژە بە لاينى رېزمان بىكەت (نۇو و شەيمى ج كەدارنىكە ياخادىندا ناوە ئەنۋە ياخادىندا ناوە...)، بەلام دەيتوانى لاي زۇرتىيان دىيارى بىكەت هي كام مەلبىندەن، بەداخەوە نۇوشى نەكەر دووه (تەوفيق و مەبىي و ئەدمۇندر لاي ھەندى و شە نۇوسىيۇيانە هي كام زاراوهىدە لاي ھەندىنىكىان دىيارىان كەر دووه لە ج زمانىتكى ھاوسىيە ياكە لە زمانىتكى نۇورۇپايسىوھ كەمتووەتە كەردىيەمۇھ). من بەفۇونە حەزمەدە كەر بىزانيايدە و شەمى "تىفە" بە واتاي "دلىۋە تاۋ" كە لە هەنباڭ ئۇزىنەدا ھەيمە هي ج مەلبىندە- يىكى كوردووارىدە . تىفە لە زمانى عىبرىشدا (طېپاھ، طېپاھ) هەر واتا دلىۋەندا، كە "ط" نىمرۇ لە زمانى عىبرىدا هەر بە "ت" دەخوتىندرىتىمۇھ و "پ" و "ف" يىش وە كو نىسلە ئارامى و تەنانەت فېنىقىيە كەش، حەنۋەھەم پېت لە ٢٢ پېتەكانى دايىكى ئەلەپىن ھەرھەمان يەك پېتە، پېنى دەگۇتىرى "فن" كە بە نىسل شەكلى "دەم" بۇوە، "فن" (بە فېنىقى) و "پىن" (بە عىبرى) و "فم، فوھ" (بە عارىبى) = دەم، زار، لە ھەندىنىك شۇنى بە ف دەخوتىندرىتىمۇھ و لە ھەندىنىكى تر بە پ، ئەگەر پېتىپىست بىكەت نۇما ئىستا لە ئىشارەتە زۆرەكانى سەرۇ ژىرىي عىبرىدا ئىشارەتىك بۇ جىا كەر دەنۋەيان ھەيمە؛ جىككەلەوە، ھەممۇ "سە" يەكى دوا پېتى و شە لە عىبرىدا بە "اھ" دەخوتىندرىتىمۇھ . كەواتا "طېپاھ" رېك شىۋەھى عىبرىي ھەمان "تىفە" يە . دەگەر زانىنى مەلبىندى بەكارھەننائى نۇو و شەيمە لە كورد- ستان بۇساغ كەر دەنۋە ئەتىمۇلۇجى، ئالۇگۇزى و شە لەنپىوان زمانە سامىيەكان (لېرەدا عىبرى) و ھېندۇ- نۇورۇپايسىيەكان (لېرەدا كوردى) بەكەلەك بوايە، كە من لام وايە زمانى كوردى بۇ دۆزىنەمۇھ نۇو پېتەندىيە بە كەلەكتىرۇن زمانى جىھانە؛ بەلام دىارە باس لېرەدا هەنباڭ ئۇزىنەدا ھەزارە نىڭ ئەتىمۇلۇجى و ئىوانى زمانان .

ھەزار، خەلکى دى بۇو، زۆر لە دىيەتى موگرىيان و سۇران و بادىيەن و شوپىنانى ترىشى لە كوردستان دېتبوو، لۇوانە و شەمى زۆرى بىستىبوو، جارىنىك و شەيمى كى بىستىيە دەپىرىدا دەمەو لەپىرى نىدەچۈوه، بەمە دەولەمەندى و شەزىانىن بۇو و تەواو . كوردى زانىنى نۇو، لە دەرەوەي نۇرۇن كەمەتەي ژيانى، يەك سېغىرى تەواو بۇو . "ھەنباڭ بېرىنە" بەلەككىيەكە بە روونى پېشانى دەدا كە ھەزار ھېچ فېرى بىسەر دىنای فەرھەنگى زمانەوە نېبۇو، تەنانەت نەميدەتowanى ئەلەپ- بىن ئى كوردى بە شىۋەيەك رېزىكىا كە ھەممۇ پېتەكانى ناوە كەمى خۇي تىدا بېت، تەنانەت نەميدەتowanى بەگۇتەرەي نۇو ئەلەپ- بىن ناتەواوەش لىستىنەكى و شە رېزىكىا . ئەگەر هەر "ھەنباڭ بېرىنە" بەكىيە

پىوانە بۆ حۆكم دان لىسىر تواناى ھەزار، مەگىر ھەر بلىئىن ئاي لىعې ئىنگا و كۈلموارو تېپىيە، بىلام نۇوه ھەر بىشىكە لە ھەزار. ھەزار لە دانانى فەرەمنىڭدا تېپۇ و تەنانەت روونە كە لە تېپۈش تېپۈر بۇوه، لە سەردەممى ژيانىشىدا بىرى پەرتويلاو بۇوه پەلەمى زۇرى بۆ زۇرتىرين پارە لە كورتىزىن كاتدا كەردووه نىز لەدوايدا نىمەنلىنى پەيدابۇوه.

بىن لە دانانەكىش، ھەزار بە پەتموکىرىنى نىۋانى لە كەنلە كارىبدەستاندا و پارەپەيدا كەردىنى لەورىنىمۇ، كە تىندا نەك ھەر تېپۇنلىبوو، بىگە-بە زاراوهى بەكارھاتووی خۆى- لە ددانى مارىش زىرە كەنر بۇو و تادەھات ھەر زىرەك و زىرە كەنر دەبۇو، توانىيىه نەو دانزاوهى لە چاپ بىدات و بىكىمەننەتە كىتىپخانەنى كورد، چونكە كىتىپ شۇوه داشتىنا، نەگەر نەكرا بە چاپ بىگات، بە چى دەچىت، دەستخەمت مەگىر ھەر كەنلە كەننە كەسپىنىكى كەم بىگەنەتىت.

ب - شمره‌فنامه

۴- شرفنامه‌ی شرفخانی بدليسى، هەزار کردويه به کوردى - ۲۳۵-

۱۹۷۲-۱۳۹۱

لەلایەن کۆپى زانىارى كوردەوە لە چاپدراوه، مافى لەچاپدانوھى بىدەست وەرگىزە،
چاپخانەي نعمان، نىجىفى پېرۇز .

جارى دوهەم: سالى ۱۹۸۱ م، تىرازى چاپى دوهەم : ۵۰۰۰، لە تاران لە چاپخانەي جمواهىرى
تىلەپەن ۳۱۱۳۳، نىخى: صەتپىدەنخا ئەمن .

كتىب بە ۱۷۶ لابىرەي پىشەكى دەست پىدەكت، كە زۇر چاك دەكرا بىكرا يە بە كىتىبىكى ترى سەرىيەخۇ، يان
تەنانەت بە پىز لە كىتىبىك، يەكىنلىكى بۇ نەمەممۇوە قسانە خۇي كە بەھىچ جۈزىك كاريان بە كىتىبە كە نەداوه
(بىرەمەرى شەپە خەم و ئەندىشە، كوردا يىتى و نازاڭچى)، نەوى تىرىشيان بۇ نەمە باسانەتى ترى دەريارەي
شەرفنامە و، سىيىمە كەشمى بۇ باسى نەمە خەلکى تر . بەتايمىتى بىشە يە كەممە كەمە نەمە پىشەكىدە، بە بىرى من،
لىزەدا هەر زۇر ناقۇلۇيە، هەرجىنە بىلەن كىتىب كە خەلک بۇت چاپ بىكەن و دواي نەمە خۆت دىسان چاپى -
بىكەتىمۇ، تا گەورەتى بىت دەتوانى نىخى پىزى لە سەر دابنېتىت و، هەزار لە مەسىلەتى پارەدا زۇر زېرەك بۇو .

شەرفنامە، كىتىبىكى زۇر گۈزىكى مېزۇوی سىاسىي چىنە دەسەلاتدارە كانى چەندىن سەدەتى كارھىسانى كوردە
(بە وشەكانى شەرفخان خۇي) : تارىخ ولات كردستان، امراء، حكام و حاكمان طوابيف كرد، بەلام - تا
نووسىنى نەم دېرەنەي من - بەتمواوى نەكراوەتە كوردى، كە نەمە كەمایسەتى كى زۇرى كىتىپخانەي كوردە .
نەو كارە كەھەزار كردويە گۈنكە بەلام تەواونىيە و مەرۆف لە خويندنەمۇشىدا ناتوانىت بەتمواوى چەندى
لەكۈنى لىن كەمە . وەرگىزانەكە حەرفى نىيە، وەرگىزانى مانايدە . هەزار خۇي لە پىشەكىدا دەلىت :

” زۇر دەمەنەكە جن و دىيۇ و دېۋەزمە و خىو لە بەرتىشكى كارەبا بە شەوارە كەمۇتون و لە دىندا
ئاوازەبۇن كەنۇي قافىش كە قىققازە نەمەندەي كارگەرى سۆۋىيەتى تىن خزاوه جىنگكى لەپەرسىنا -
نى ئەفسانە كۆنلى كۆنلى لىن نەماوە ” - ل چەل و دو ؛ دىسان : ” ناچار بەھاوارىيەوە چوم و ھىنەنەك
جۈزكە و منزۇكە و بوغۇزى خۇيىتال و شتى لە ناوزىيەدەرم لىن دورخستەوە (..) ” - ل چەل و سەن .
خودا يَا ! - ھىمن گوتەنلى - ” نى ئەمە شاخ بە كەر و بآل بە پېشىلە نادەي ”، زۇر سوپاس كە هەزار ئەفسانە كانى

ناكاد و يۇنان و هيىنستان و ... ئىيدىيى بۇ وەرنەگىزايىن، كە نuo ھەممۇھ خەيالە خەراقاتىيەن تىدايە (جىڭە لە يەك حاچىتى كە لە فەسىلى ٥٥ تىم كەتىيەدا باس كراوه، كە ئەوپۇش تارادەيدىك دەكىنەت بە نىبۇو دابىزىت)، ئا لەم سەرددەمدا، كە سەرددەمى قەتاوۇ پاسى كارەبايى و فۇركەنى لەدەنگ خېراتر و دەستكاريى جىنەكان و ئىنتىر-نىتىه، كە كەس نازانىت چەند ماڭلىپەرى تىدايە و هەر بە مەزەنەد بە يەك مiliارد دادەنرىت.

لېزەدا، پرسىيارى نەعە دەپىت بىكمىن كە ئەن، نەكەر تۆ نەعە كەتىيە لە موجىتى فەرەنگى سەرددەمى خۆى دوور-دەخىيتۇھە (چونكە كەنەكارى سۆقىيەت جىئى ھەم جەنۇكەو ھەم منۇكەو ھەم بوغۇزى خۇنئاتلىشىيان گۈرۈۋەتھە)، ئا يَا بەشىۋەيەكى رۇون وەسان زانىيارىي رووداوانى پەتىيى نەعە كەتىيەمان پېشىكەش دەكەيت؟ كە تۆ مېزۇوناس نىت و زمانى كەتىيى مېزۇو نازانىت و ناتوانىت كەتىيى مېزۇو دابىنەت؟ وەلام : تىبىعى نەخىر، ئەم وەركىزەنە كوردىيە پەنداوىستمان بە چاپە فارسييە كە زېپۇش يان وەركىزەنە عارمەبىيە كان وەلانىت. ئەم كەتىيە بەدە دەست خۇنەندىكارانى خۇنەندىكارانى خۇنەندى، كە نەعە ھەممۇھ دەرسانە مېزۇو دەخىرەن و تاقى كەنەتھە تىدا دەدەن، بىزانە ھېچ سەر لەم وەركىزەنە تۆ دەرەدەكەن؟ ئا، دەرناڭمەن، بىشى زۇرى خۇنەنرى كوردى تىرىش باشى لېتىناڭمەن. مېزۇو و كەتىيى مېزۇو تامادە كەردن كارى تۆنەيە. تۆنەكەر بتوانىت شىئىكمان لە زمانىتىكەوە وەك خۆى كە ھەمە بۇ بىكەيتە كوردى ئەواپىت دەلىيىن وەركىزەنە بۇ زمانە بۇ كوردى، كە واناكەيت وازى لېتىنە، كەتىب بەم جۆزە مەشىۋەتنە، كە نە ئەمانلى ئەمسلى تىدا ھېبىت و نە خۇنەندىكارىش لېتىنىكەن.

من لە وەركىزەنە كەتىيەنى ئىنگلىسىدا، باسېتكى زۇرگەنگەم دىت كە نۇو سەر قىسە كانى تىدا لە يەك دېر شىعەرى شەرفخان لە شەرفنامدا خولاسە كەردىپۇوه :

ولايت ز سلطان چو خالى شد رئىس بەر قىرىھ والى شد

(ولاتى كە كاتنى نەما سەروھرى لە هەر دەي سەرۇكى بۇوه رابىرى)،

گوم با سەميرى وەركىزەنە كەتىيە بىكمەن، كە سەميرى كەر دەم جۆزە بۇو :

تاونىك دەنیا بىن سەميرە گىزىر لەجىئى وەزىزە

(تا ئىزىزە-بەھەر حال-بەلنى، بەلام ھەر بەعووه ناومستىت و ھەروا لە خەزىعە دېپە دووهەمى لېتىزىدە دەكتەن :)

نەكەر نەما پېشىلە مشکان تلىلىلى لە

مشك و پېشىلە لە مېزۇو و سۆسىزلىجىدا؟ نەونان ئەمانقىتە زىيان لەگىيانى زانستىيى ئەمسلى باسە كە ئادات ؟ .

لە شوتىنىكى ترى نەعە وەركىزەنەدا، لە باسى "مەلیكەكانى حسنەكىف" دا، تۇوشى ئەم دېپە بۇوم كە دەليت :

” تاقه نیماتیازنکی که شا نیسماعیل دای به زاوای خوی (ملیک خلیل کوپی ملیک سولیمان) ثوہبوو که نارדי ژن و خیزانه کهی بھینن“. نوسا لە شەرفنامەكان جگە لە کوردیدەکەی هیچى ترم نبیوو، سەریم کرد هەزار نووسیویە :

(شا نیسماعیل) ”ملیک خلیلی زاواشی وە کو جاوی جو ھەلپیچا : کە ھەر تیستاکە خوشکی خزم بە منالۇوه دەویتىوو . ملیک خلیلی زاواشی، ژنی و کوپنک و سى كچى بىزەنغانوو تەورىزى و مسەر خەزۈرى كەردىنۇو . ماوهى سى سال ملیک خلیل لە گرتۇخانە خىزىرا (...)“ .
تیستا چاپە فارسیيە كەمى زېپنۇشم لمبىردەستىدایە، دەبىنەم نووسراوە : (شا نیسماعیل)

” تكلىف اهل و عيال خود آوردن بە تۈرىز بىلگى خلیل نۇد ملک خلیل حسب الفرمان خواهر شاه اسغىل را كە ازو يك پسرو سە دختر داشت بە تۈرىز آورد و مدت سە سال در قىيد شاه اسغىل ماندە.“.

” وە کو جاوی جو“ خزانىدە ئېرە قىسىمە كەمىرە، بىلام ” وە سەر خەزۈرى كەننەوە“ من لېرەدا ھەر بە ھەلە دەزام، پىاوا كە ” ژن و مەندالى و مسەر خەزۈرۈ بىكاتمۇو“ و ” بە فەرمانى خەزۈرۈ ژن و مەندالى تەسلیمى خەزۈرۈ بىكاتمۇو“، بە بىرى من دوو شتى جىاوازن .
ئۇدو من ھەر بە رېنگىمۇت كە پىنۋىستىم بە دوو شۇينە شەرفنامە ھەبىوو، دەبىنەم ھەر دووك خراب وەرگىپە دراون .

نمخشە كىشىي نووسىنى شەرفنامە هەتا بىتىت سەرە، بۇ باب و فەسىل و ... ئىدى چىند شتى تىنكلۇپىنكىل كەردوون . لەپىشدا با سەرىي نووسىنى كەمى شەرفخان خوی بىكىن ئۇرجا بىانىن ھەزار چۈنى وەرگىپە او .
شەرف خان دەلىت كە كەتىبە كەم بىم جۇرە دابىش كەردوو : ” مەقدمە“، ” چوار“ صەھىفە“، ” خاتىم“ .

” صەھىفە“ى يەكمە پېتىج ” فەصل“ :

۱- ولات نىياركىر و جىزىرە (ولات=والى گەل، حاكمان، فەرمانپەوايان ... نىدى)

۲- ولات بىنور و شەھەزۈل (حسنۇيە)

۳- ولات فەضلىویە (لە بىزىگ)

۴- ولات لە كۆچك

۵- سلاطىن مەصر و شام (آل اىيوب)

"صحیفه"ی دووهم پیتچ "فصل":

۱- حکام ارلان

۲- حکام حکاری (شنبو)

۳- حکام عمامیه (بهایینان)

۴- حکام جزیره (بختی) سئی "شعبه" ۱- حکام جزیره

۲- امراء کودکیل

۳- امراء فنیک

۵- حکام حصنکیفا (ملکان)

(تا نیزه "صحیفه" و "فصل" و "شعبه"ی بدکارهیناون و میبست زور روون و رینکوینکه، بدلام

دوای نووه "فرقه" دهخانه نیوانی "صحیفه" و "فصل":)

"صحیفه"ی سیّیدم سئی "فرقه"!

۱- نو "فصل": ۱- حکام چمشکزک سئی "شعبه" ۱- امراء مجنکرد

۲- حکام پرظ

۳- امراء سقمان

۲- حکام مرداسی سئی "شعبه" ۱- حاکمان اکیل

۲- حاکمان پالو

۳- امراء چرمونک

۲- امراء صاصون (حزو)

۴- حاکمان خیزان سئی "شعبه" ۱- حکام خیزان!

۲- امراء مکس

۲- امراء اسپایرد

۵- حکام کلیس

۶- امراء شیروان سئی "شعبه" ۱- امراء کفرا

۲- امراء ایرون

۳- امراء کرنی

- ۷- امراء رزقی چوار "شعبه" ۱- امراء درزینی
- ۲- امراء کردکان
- ۳- امراء عراق
- ۴- امراء ترجیل
- ۸- امراء سویدی
- ۹- امراء سلیمانی دوو "شعبه" ۱- امراء قلب و بطمأن
- ۲- امراء میافارقین
- ۱۰- دوازده "فصل": ۱- حاکمان سهران
- ۲- حاکمان بابان
- ۳- حاکمان مکری
- ۴- حکام برادوست دوو "شعبه" ۱- امراء اوشتنی
- ۵- امراء صومای
- ۶- امراء محمودی
- ۷- امراء ننبلی
- ۸- امراء زرزا
- ۹- امراء استونی
- ۱۰- امراء طاسنی
- ۱۱- امراء کلهر سئی "شعبه" ۱- حکام پلنگان
- ۱۲- حکام برتنک
- ۱۳- امراء ماهی نشت
- ۱۴- امراء بانه
- ۱۵- امراء ترزا
- ۱۶- امراء اکراد ایران چوار "شعبه"! ۱- امراء سیاه منصور
- ۱۷- امراء چکنی
- ۱۸- امراء زنگنه

۴- امراء پازوکی

(دوای نعوه له "صحیفه"ی چواره‌مداشتی تردیت: "سطر" ، نعویش جارینک به چند "فصل" دابمش دهکات و جارینکی تر به چند "وجه" :)

"صحیفه"ی چواره‌م امراء بدليس فاتحه و چوار "سطر" و نیلی

فاتحه - نهیاره‌ی شارو قله‌ای بدليس ...

"سطر" ۱ - عشیرت روزکی و نهوناوه‌یان

"سطر" ۲ - نسبه‌ی حکام بدليس و چون کوتونه نهونی

"سطر" ۳ - ریزنانی "سلطین ماضی" له حکام بدليس چوار "فصل"

۱- ملک اشرف

۲- حاجی شرف بن ضیاء الدین

۳- امیر شمس الدین بن حاجی شرف

۴- امیر ابراهیم بن امیر حاجی محمد

"سطر" ۴ - چون "حکومت"ی بدليسیان له هست داوه چوار "وجه"

۱- منازعت امیر شرف و امیر ابراهیم

۲- متمکن شدن امیر شرف بجای امیر ابراهیم

۳- کرفتن امیر شرف بدليس را از قزلباش

۴- احوال امیر شمس الدین بن امیر شرف

نبل ژیننامه نووسهر

خاتمه سلطین آن عثمان و پادشاهان ایران و توران بل اکثر جهان که معاصر ایشان بوده‌اند.

هزار "صحیفه"ی کردوده به "روپرپ" ، "فصل"ی کردوده به "بعدن" ، "شعبه"ی روپرپی دووه‌ی کردوده

به "لک" ، "شعبه"کانی روپرپی سیبیمی هیندیک کردون به "لک" و هیندیک به "دمسته"! ، "فرقه"ی

کردوده به "بسن" ، "سطر"ی کردوده به "بر" ، "وجه"ی کردوده به "هز" .

دابمش کردنه کمی شرهف خان خوی چنده بو خویندری نمروزین سروپر، نمو و هرگز اندی هزار زور خراپتری

شیلاوه، نمکن نوانه‌ی هر و کو نسله که بهیشتایتمو لم جوزه و هرگز اندی زور باشت دمبو.

من لېرىمەدا دەبىت رووى گلدىيىم لە ئەو دەورۇپەرى هەزار بىت. هەزار دابىش كىردىن و نەخشە كىشىي نۇرسىنى نەدەزانى، بىلەم دەبۇ دكتۇر كىمال مەزھەرىنىك، حوسىن جاھىنگىر لە كۆپى زانىارى، مەلا شەكۈرىنىك ... ئىدى سەرخىي ئۇمۇ زۇر شىتى تەريان بىدایە. دەيانتوانى - هەر بە ئۇمۇنە - نەخشە كىشىي بۇ كىتبىيە كە پىتكەپەنیا يە كە ناوى شۇنىڭ كانى تىندا بوايە و كىتبىيە كەميان لەم دۆخىي ئىستايى دەرىختىيە، كە جۇزە "كۆنە شۇنىمىوارىنىك" يى كىتبىيە خۇنىمۇر زۇرتۇر وايە وە كۆپارچىيە كى مۇوزەخانىدى لىن دەپۋانىت. ئوانىنى بىعاشى بىتوانى كەللىكى لىن بىيىن زۇركەممەن، لە كاتىكدا دەكرا نەم كىتبىيە بىشىيە يىك ناماد بىكرايە كە نىسبەتىكى زۇرى خۇنىمۇر كورد بەھاسانى بۇي ساغ بىكرايەتمۇ.

دەبىت ناوى سەردىنە كان و دابىش بۇنىان لە وەركىپاندا بە گۆزەرى نەرمى كىتبىي خۇنىندە كانى ئەمەز بىت و، دەكىنەت لە پەراوۇزاندا يان بە پاشكۆيان پېشکۆزىيەك خۇنىمۇر لە شىيەت نىسلە كە ناگادارىكىتىمۇ. وەركىزان دەبىت وەركىپانى ئەوزار او مەسازيانىش بىكىتىمۇ، نەك بۇ شىيەت و شەبزەمەشتە داباتاشىت و لەرىشدا ھەممۇرى وە كۆيىك نەكىيت (ھېنديك شعبە بىكىيت بە لىك و ھېنديكى ترى بىكىيت بە دەستە، صحىفە بە رووبېر بىلەم سطر لمجىياتى دېپ بىكىيت بە بېر....).

كىنكارانى سۆقىيەت لە قىققاس ئەمەمۇر جەنۇكە و منۇكە و بوغۇزۇنەمان بە هەزار راوناوه كەمچى ئەيانتوانىيە دەستى بىن لە "رووبېر" و "بېر" و "ھۆ" ھەلگەرن.

ئەگەرمنىش وە كۆ دكتۇر كىمال مەزھەر سەميرىنىكى دەستنۇسى شەقەخانە كەمە هەزارم بىكرايە و بە نەم فارسىم بىغۇرد بىكرايە كە لېپە دەستمدايە، دىارە كاتىكى باشىم بۇ تەرخان دەكىد، لە كاتىكى كە دىارە دكتۇر كىمال بۇي تەرخان كەرددووه پۇر، زۇر پۇر. ئىستا لېرەدا منىش هەر لە چەند شۇنىتىك لېرە لە ئەنەنلاپېرەيدىكى سەرە- تاكانى دەنۋۇم.

ھەللىيەدەمەمۇر، لە "صحىفە" يە كەم، "فصل" يە كەم :

"ئەحمدى كۆپى مەروان ھەشتاسال ژياوه و پەنجاوا دو سالى رەبىق لە سەر تەختى پادشاھىتى (...) وەك دەكىپەنۇو سەپىسىدە شەپىست و شەش كەنیزى لۇس و لمبارى ھېبىه. هەر شۇنىك

له شموکاری سالدا ده گمل يه کينکيان خعوته و هيج کعنيزتك له سالئنکدا دو جار چاوي به
کرياري خوي نه کعوته . ”

سپيرى فارسيه که ده کم ، له ”وهك ده گپرنهوه“ وه :

”روایت است که سیصد و شصت جاريده محبوبه داشته که هر شب با يکی از ايشان
معاشرت مینمود چنانچه در سالی دو نویت با يکی از ايشان مباشرت واقع نشده“.

ليرهدا دمهرسى که تۆ بۆچى شىشتلى زىادى كردووه، خۇ ئەمۇ ئەمەتا دەلىت ۳۶۰ كېچى تۆ كردوونە بە ۳۶۶ !،
بۆچى ئەمۇ بىدېمختە کارى لە گەل نەمەنداندا كم بولو تا تۆ شەمشى تىرىشى بۆ بەخىيە سەر؟ نەگەر دەلىت ئاخىر
ژمارەسى رۆزە کانى سال كم دەكەت، من دەلىم لە سالى زايىنى كم دەكەت نەمینا لە سالى كۆچى زىادە (ليرهدا نە
شەرف خان و نە هزار هيج كام ورد حىسابىان نە كردووه). نۇجا من وەركىپانى ”جارىيە محبوبە“ بە ”كعنيزى
لوس و لمبار“ بە وەركىپانىكى زۇر بە پىز نابىن، تىبىعى كعنيز لuous بولو، نەمینا نەگەر زىبر بولايە ئەمۇ پادشا
كورده بىدېمختە ۵۲ سالى كۆچى (ھەزەھەزار و چوار سەدە هەشت شەو و رۇن) ھەمەو شەمۈك و رۆزىك خوي لە
زىبر بىدات، چى پىنۋە دەمەنچىت ؟ . من وەركىپانى ”معاشرت“ و ”مباشرت“ يش ليرهدا بە ”دەگەلدا خەوتون“ بە
وەركىپانىكى زۇر بەھىيەز نابىن، دەكىن خاون شەكۆ ھەر بە پىنۋە كردىتى، تۆ چۈوزانىت ؟ شەرف خانىش بۇ
ئەمۇ دوپيات نېبوونمۇيە ھەر باسى ”معاشرت“ و ”مباشرت“ دەكا، نەك ”چاوى بە كرياري خوي نە كعوته“،
دەكىنەن كەننەن كەننەن شەو سەمايان بۆ كردىت تا كاتى ”معاشرت“ و ”مباشرت“ ھاتووه، ئەمەش
ھەر لە گەل يەكىنکدا ”معاشرت“ و ”مباشرت“ ئى كردىت و ئەمانى تە بعدەورىدا ھەلپەرىن و ھەلمەليان بۆ لىندا-
بىت، يا مقامى ماھوريان بۆ گوتىتىت (شىنىكى لېبابىتى ئەمۇي كە ”رسەتم التوارىخ“ لە باسى سولتان حوسىتىنى
دوا شاي سەفەرىدا باسى كردووه)، تۆ چۈوزانىت ئەمۇ پادشايانە چۈن ”معاشرت“ و ”مباشرت“ يان كردووه ؟
نووسىر چۈنى گوتۇوه توش واي وەركىپە و تەواو، بۇ دېيغەنە ئەمۇ ئەمانى تە بعدەورىدا ھەلپەرىن و ھەلمەلىان بۆ لىندا-
(كە بە كوردىي تۆ دەبىتىه ”كەننەن لوس و لمبار“) يىكى لە خزمەتىدا بۇوېت، خەموى چى ؟

چەند پەرەيدى كم بولاتر، له ”فصل“ ئىتىهم : له باسى ”ھزار اسق“ دا، نېو لاپەرەي نەسل زۇر درىز
كراوەتىمۇ، جۈزەها قىسىمە هزارى تىدا يە كە شەرفخان نېيكوتۇوه، تەنانەت دېرى ”حاكم باستقلال لەستان“
يىش تىدا كراوه بە ”ئالاي نازادى و سەرىيەخويى كورىستان“! و، ”طوابق مەترق (...) و بىكىر عشاپىرو قبایل
كە انساب ايشان معلوم نىست“ يش بولو بە ”لەو ھۆزە كوردانە“. ئىن باشه بەيە كجاري ”كىنكارانى سوقىدت“ -

یشت تی بخستایمو نمە، مادام ممسملە تی خستنە نمک و مرگیان.

له ورگیپانه کەھەزاردا، سەن لایپرەی تربمولووە، ھېشتا له ھىمان "فصل" يدا دەبىئىم: "لەشكىرى كورد راوى دەنا و ھىزى توكلە سەردىكەوت"، سەميرى فارسىيەكى دەكەم نۇوسراوه: "بر تىام اين معارك تىلە ظفريافت". نۇوه كە هەزار پىئى خوش بۇوە "لەشكىرى كورد" بخزىتىتە نۇوشۇنۇو شىتىكە پىاۋ تىيىدەگا. لەلایەكى ترەوە كە موغۇل كەمتوونە گىانى خەللىكى لورستانۇوە: "نەملەن نەو روژە زىنە مغۇلىك ھەر بە دەستى خۆى دە لورى كوشتووە" ، لېرەدا نالىت دە كوردى كوشتووە (وناشلىت نۇ دەيە پىاپىوون و دە شەپەدا كۈزۈاون، نىسلە كە دەيلەت: برآن جىنك يك زىن مغۇل دە مەرد از لاران كىشتىبود)، چونكە دىارە پىيەمان خوش نىيە زىتىكى يېڭىكانە بتوانىت دە پىاۋى شەپەكەرمان لىنى بکۈزۈت، با لېرەدا كوردبوونە كەيان باس نە كەمین و حىياتى خۆمان نىبىين، عەيىب وشۇورەبىي زىتىكىيان دە پىاۋى شەپەكەرمان لىنى بکۈزۈت . باھىر ناوى مەلبىندۇ عاشىرەتە كە بىبىين، بىلەن دە لورا! و باسى نەقتوايىتە كەيان نە كەمین! . چەند دېپەتكە بەولاتر، هەزار دەلىت: "كوشتى خەلھىفە و قەپكەرنى موسولىمانان". سەميرى فارسىيەكە دەكەم نۇوسراوه: "قتل خەلھىفە و شىكست اھل اسلام"! بۆجى "شىكست" يى كەدووە بە "قېركەدن" ، دەبىت لەوكاتدا لە موسولىمانان تۈورە بۇويت ؟ ناخى بىن قەزايىت، كە تۈورە بۇويت ھېنديك ناوارى سارد بخۇۋە و پىشىرىيەك بەدە و نىوجا "شىكست" - كەمان و دەكەن بۇ تۆمار بىكە و چىش لە ورگىپان و، خوش و ھاسان، لە خۇتىوھ بېنچى قەر دە موسولىمانان دەخدىت ؟

سەجادى لە پىشەكىيەكى دە نۇوكىتىبىدا دەلىت كە هەزار "زىنگاى ورگىپانى مەعنائى كەرتوھ نۇوهك تەرجمەمى حەرفى" ، بىلەن، بىلام لە "ورگىپانى مەعنა" دا نايتىت "شىكست" بىيىت بە "قېركەدن" ، چونكە نۇوه ئىتە دەبىتە "ورگىپانى لادان لە مەعنا" .

ھەزار پىيەملەكوتى نۇو ورگىپانى لەلایەن چەند كەسى ناودارەوە خەستىووهتە پىشەكىي نۇوكىتىبىمۇ، من بە نۇو پىيەملەكوتىنانى نۇو ناودارانە زۇر داخ دەخۆم . ناوارى "كۆپى زانىيارى" لە سەر كەتىبىنىكى وەها بە نۇو ورگىپانە پەپىووتوو دەھەپەنەنە پەپىووتووھ جىئى داخى پتە (تەنانەت پىپەستىكى ناوانىشى بۇ نەكراواه، يەك نەخشى بۇ دروست نەكراواه ...).

شرف خان ناوبنایونک شتیکیش به ناوی "نظم، بیت، رباعی،..." دلیت که هزار نوانشی به کیش و قافیه و مرگیرون و ناوی ناون "شیعر". یه کم پارچه شیعره کانی به نمونه:

نظم:

موجود بحکم توز مه تا ماهی	ای خاص بتو منصب شاهنشاهی
شاهی توکرم کنی بهرکس خواهی	چون هست ترا از همه کس اکاهی

کوردیی هزار:

شیعر:

کمردن کمچی تون زیان و مردن	هدر لمحوت جوانه گمورهی کردن
زیان له تؤیه به تان و پویه	نمی کردن و بمرزی له تؤیه

بیت:

که یارد که (با) تو کند معنان	ز سیر و سلوك تو جبریل و اماند
------------------------------	-------------------------------

کوردیی هزار:

شیعر:

له شعور فی خوشت که جبریل بمحی ما	ورهی بیری پیش شعورهی تو به کن ما
----------------------------------	----------------------------------

---

نظم:

طفیل رهش هم عرب هم عجم	رسول عرب شاه یتر بحرم
چه در یتیمی قریشی صدف	چه فرخند مهری سپهر شرف
بدو افتتاح و بدوان ختام	بدو شد کتاب نبوت تمام
زجان آفرین خالق هست بود	هزاران هزار آفرین و درود
بر اصحاب و احفاد و امجاد او	بر او باد و بر آل و اولاد او

کوردیی هزار (که تبیغی عربه و قوره بش و "آل و اولاد و اصحاب و احفاد و امجاد" ای پیغمبریشی

لئ فری دهدا، تمنانست "عجم" یش هر حوالى لای نهوان دهکا، تو بلنیت نهوانشی به بشیشک له جنوکه و
منوکه داناییت ؟) :

شیعر :

لەبر نمو کران عاسمان و زموی	لەبر نمو کران عاسمان و زموی
زموی کاتنى زانى پلەی ریزى خۆى	زموی کاتنى زانى پلەی ریزى خۆى
کەپىغىمىرى گرتە هامىزى خۆى	کەپىغىمىرى گرتە هامىزى خۆى
بەگمۇرەيىھەكى خوا مەگىر بەپى بىرى	بەگمۇرەيىھەكى خوا مەگىر بەپى بىرى
بە قەد پەلکى داران و زەمان	بە قەد پەلکى داران و زەمان
درودبىن لە دىدارى نمو گيانى پاك	درودبىن لە دىدارى نمو گيانى پاك

نظم :

خدايا بر جمـت نظر كردهـ	خدايا بر جمـت نظر كردهـ
چكۈيم در اوصاف اين سرفراز	چكۈيم در اوصاف اين سرفراز
كە هست آفتاب از صفت بي نياز	كە هست آفتاب از صفت بي نياز
دوعا كىوي اين دولتم بندەوار	دوعا كىوي اين دولتم بندەوار

كوردىيى هەزار (به دوو دىنر) :

شیعر :

چۈن پىتەنەللىم رۆزى تىشكىدر	چۈن پىتەنەللىم رۆزى تىشكىدر
خوا بەھۇي تۆۋە شادى بۇ ناردىن	خوا بەھۇي تۆۋە شادى بۇ ناردىن

ئۇوه سەيرىنىكى رووپەپى يەكىم كرد، با سەيرىنىكى رووپەپى چوارم بىكم كە "فاتحه" ئى باسى شارو قەلائى

بىدىسى :

كوردىيەكىي هەزار، له دواي يەكىم پارچە "شیعر" و دواي نۆ دىنرنىكى ترى باس، ئەم شتە دەليت :
"حمدولله مستوفى قىزوتىنى" نوسىرو دانىرى "زينة القلوب" دەلىن : "سەرچاوهى
روخانىي دەجلە له قەلاكىي نەسكەندەرى جوت قىچىعوه سەرھەلەداو لەلاي مىافارقىنۇو
ئارەكانى چىاكانى كوردىستانى تىتكەلدىمەن" .

نهوه ده فارسيه کمدا نيه، سهير نهوه يه پراوينزنيکي "ع" يشى بوز کراوه، دهبيت نهوه ده نوسخه عارميه کهون عموني دا هليوبويت؟ بهلام هزار هيچ رون کردن نهوه يه کي ندادوه.

هزار نفسانه دروست کردنی قدلاکي بدليسيشي هر بعنواي لاي خزيوه داشت و همه و گونه به دهقي نسله که ندادوه.

ليرهدا شيعريکي "ئيدريسي بدليسی" له شرفنامه دا ديت که نيدى نهوه دهه دنيای کاري هزاره، سوال و پنهانلگوتون. "ئيدريسي بدليسی" رووله "سولتان سليم" ده کات و دهليت:

چو صاف و ناسره فضل را توبی معيار	کساد نقد من از جهل تا بکي رايچ
کهر کشide بخروار جاهلان خروار	ز مصر جامع فضل نشد جوي حصل
که يك حلال نشایم که برکتم ز اشجار	مکر که مصر شده بر فقیر ارض حرام
زیهر تو بود این هجرتم ز يار و ديار	کرفتم آنکه ندارم برت حق خدمت
چوبنده زار و پريشان کروه اهل تبار	بروم و شام و بکرد ديار بکر مراست
بخود بپيچد و في الحال طي کند طومار	باهل جاه اکر عرضه دهم بر شاه
سزد که جامع علمي کنى باستشهر	چو هست درکهت اي شاه مصر مجتمع فضل
ز فقه و طب و رياضي رياض هر اشجار	بعين زعقلی و نقلی و با فنون ادب
چگونه رفت ادریس را کند انکار	بر آسمان علوم آنکه هست معراجش

کورديي هزار که زور له نسله که سوالکرمانتره، بمرasti هدقی خوی داوه‌تن، سوال دهبنی ئاوا بىن:

تا نزازين له برهودا يه نعمن بىن برهوم

مني زاناش به زگي برسى له خمپلنيک دهنوم!

هر نزازانه وه کو بانيانکه لعيان زينه زنو

نم و نهو روز و شموي شادي يه، خوشی و بزمد

وا گريمان که له لات تعنبيل و بنيكارهم من

زور کست برده برهه و زور و بدریکت پر کرد

خزم و خيزانی ندارم که له کورستان

شونى توکنوم و لام وابو لمبيرت ناچم

هدرکسه چاوي له رينگامه که فريای يکعوم

نيسته بونانى گمه که بېرىپەوندا بېرۇم

گبر بزانی که چهوزاغ و خاون هونبر
تیده گهی چندی کزم هیننه به زانین قملوم
دستی نیدریسه به داویتنتمووه یمو لیم رونه
نایلی چیدی لمسرمان و لمیرسان نخوم

نمه بز سولتانی عوسانی بزو، نمش غونمه کی شیعری سوالی نیدریسی بدليسی بز شای سلموی
(نیسماعیل) :

که جدم خادم جدت براه قدس چاکر شد	مرا میدان اباعن جد غلام خاندان خود
که علم ظاهر از وی دید و باطن زو منور شد	ز تلمیذان جد ثانی شاه است والد هم
ز حسن اختلاط بنده همچون شیرو شکر شد	طريق بندکی خاص من با شاه حیدر هم
بهرجا نام اسمعیل نام بنده همیر شد	ز حسن اتفاق است این که در آیات فرقانی

هرگیز اني هزار که زور له پارچه گهی پیش نمه بز خوی به نسل بستووه تمه :

که بند هو نوکمری خوت باش بناسی باشته میرم

لمسیزه نوکمری نم خاندانمن باب و باپیرم

دهزانی بابی بنده باوهپیره ت درزی دادوه ؟

خوداناسینی فیزکردو له رنگهی چهوتی لاداوه

منیش لای شاهی حیدر بوم و بز من تابلیتی چاپو

نزیکی و هوزگریمان راست وه کو شیرو شکر وا بو

لبارهی خوم و خوشت راکه بز قورغان و سیپاره

له هرجنی ناوی نیسماعیل نیدریسی لهلا دیاره

گوم شه گم منیش وه کو دکتر کمال مژههر سینه کی دستنووسی شهره فنامه کهی هزارم بکردایه و به نم
فارسیم بمراورد بکردایه که لمیر دستمایه، لیرهدا به نمه هنده دهه مستان و دهه گوت نم و هرگیز انه نائمهین و
پهپوو تمه به کملک نایمت.

خۆزىاهەزار لمجياتى ئىو وەرگىزپانە پەپپۇوته، ھەر ھەمۇ شەرفنامە كەمى دەكىد بە شىعر، دەيتوانى بىكا و زۆر خۇشىشى دەكىد و دەبۇو بە شتىنىكى زۆر ناياب . پېيىستىيى وەرگىزپانى شەرفنامە بۆ سەر زمانى كوردى ھەر وە كۆ خۆى ماۋەتتۇ، ھەزار بىم كارەي ئىو پېيىستىيى پەر نەكىردووەتتۇ، بەلام نەگەر ھەمۇوى بە شىعر بىكرايد، با بە كىمېقى خۇشى نىسبى خىيالى تىندا بىنازۇتايد و دەستكارىي بىكرايد، كتىبىخانەي كوردى بە بىرھەمنىكى نىدەبىي لە وەحىي شەرفنامە زۆر دەولەممەند دەكىد .

ج - چیشتی محبور

۴۳- چیشتی هزار لغتیان نیمانی جمما و مرد کافرانی لمعیندا

-۲۵۱-

نفرمودنی "تایپتی" ی تاک، نهگر بچیته چوارچنوهی نفرمودنی "کشته" ی که بُخملکی تر کلکنیکی هبیت، نوسا جیئی خویتی که توماریکرنت و بُز "کشت" به چاپ بگمیدندریت.

نوتوبیوگرافی (ژیناتمی خن) ی زور له کتبخانه کانی جیهاندا دهینین که وادهیت به سفرچاوهی گرنگی میزرو داده زن : بیرهوری خمباتی سیاسی، بیرهوری شعر، باسی روود او اینک و چالاکیی له زور بواردا . نوتوبیوگرافی ناوداران و کسانی تری گرنگ، ده میزرووی گهلانی دواکستروی و کو نیتمدا زور لموانی ده میزرووی گهلانی پرمیوندوودا گرنگتره . نموان توماری زوری میزرووی خوبیان همیه، نیمه زورکمی خزان نووسیوه، نمو نوتوبیوگرافیانه شوینیکی به کجا زور ناوهدییان بُز نووسینی میزرووی نیمه همیه .

له ولاتانی خاون دوبلندا، جوزهها پترونده همن که جوزهها زانیارییان تیندا تومارکراوه، ده کرنت مروف سالانی زوری دواتر، تعنانه چمند سده دواتر، هلبیانداتمه . نارشیفی نتموایتی، سامانیکی به کجا زور گرنگی هممو نتمویه دکه . مروف هر تعبیا نهگر به ژماره کانی روزنامه گزارانی سن تا چوار سده ده رابردووی جیهاندا بیتموه، سدیرده کات نموانه کوئملینک زانیاریی سند (دُکومینت) ی گرنگ پیشکش ده کمن . همچنده نزیکی همیشه پتروندی نهینی هبیون که دستی روزنامه گذری سردنه می خوبانیان پن نهگیشتووه، بدلام بدهرحال هبیون و بُز دواتر پاریزراون، نموانی نهینی نیستاش وا لمیتندنک ولاتدا به قانون دهیت دوای نموانده ساله ناشکرا بکرین . نمو سفرچاوه ده میزرووی نیتمدا نین و بُز نموانمش دهیت تا راده یکی زور دهستوداونی بیوگرافی (ژیناتم) و نوتوبیوگرافی (ژیناتمی خن) یه کان بین .

بمفونه، من جارنک له نامیلکمیه کی فارسی "فیداییانی خلق" دا خونندموه، که لاوینکی روزنامه گمری کورد چمند پرسیارنک له جدلل تالبانی ده کات، یه کن لموانه : نایا نمه راسته که خملکیک دلین تیوه سالی ۱۹۶۴ هاتوننمه تیران و شا له تاران و همدان نیشتجنی کردون ؟ تالبانی دلیت : ناشتی وا نمبووه ! . نیتر نه دستی به پتروندیمک ده کات باسی نمه دی تیدابیت و، نه روزنامه کانی نمو کانه (۱۹۶۴) نموانیان نووسیوه، نه نمولاوه له تمدنی خویدا شتی و های و بیردیت، دوورنیه نمو نوسا گاگزلکی کردیت . میزرو لیزدا، بمو همموه خوینی تیدا رزاوه، خوی لمسه ناوی رووبار دهنووسیت و ده ریتنه دهربای عده ممهو .

دیاره مروف ناچیت تمواوی "نیعتیفات" ی ژیانی تایپتی خوی بخته برجاوی خملک، بدلام دیسان، مروف

تامروف، ج به کۆملەگا و ج به روشتی خودی تاک، دەگوپریت. مرۆڤانی دنیای ثابوری یەکم لمودا یەکجار زۆر لموانی دنیای ثابوری سینیم و چوارمه می وەکو کورد نازاترن. دیاره نازاتر بە پیوانی نیمه، نەینا رەنگە نیوان نیوه نە بە نازایمی بیبن و نهیج، نیز هەر روویدکی ژیانی بەرسنندوویی تاکی کۆملەگای سەرمایه - دارسی تاکانە، کە تاک تىدا دە مرکەزدایە و وەکو تاکی کۆملەگای دنیای سینیم و چوارمه نیه کە بەین رازى - بۇونى "کشت" لە رەفتارى بکىنت هەر توانای خودی ژیانی ناسابى بکەمۇنە بەرسپارەوە.

لە کۆملەگای عەشیرەتىدا بىغۇونە، شتىك نىھ پېنى بگوتىزىت "تاک". تەنانەت پیوهندىي زۆر لە تەندامانى حىزىزە سیاسىيە کاپىش لە كوردىستان، تىبىعەتىكى عەشیرەتىيە وەخۆگەرتوو، لە جەوەردا ھەمان شتە و لە بىرگى تردا خۆرادەگەيدىنەت. ئۆتۈزۈگەرافى (ژىننامى خى) لە ناو ھەمان کۆملەگاشدا دەكىنت بە گۈزەرە جىاوازىسى روشتى تاک جىاواز بنووسرىت.

ئۇ ئۆتۈزۈگەرافىانە، چەندە حەقىقىمت باس دەكەن و چەندە دەشارەنەوە چەندە دەشىۋىن و چەندە چىلى - دەكەن، نیوه دەرگاىي كارىنکى ھەراوى تۆزىن دەكاتوھ .

من بە دوورى دەبىن رۆزىك لە رۆزان "ئۆتۈزۈگەرافى" يەك بىبىن نیوه بىت کە رۆسۇ (زانڈاك رووسۇ) لافى لىن دەدات، لە رۆزى قىامەتدا نیوه تۆمارى كارنامى ژیانى بىت و خۆى پېۋىست نەكەت ھېچ بىلتى، يان - بە گۈزەرەي ھېنەنەك مسۇلمانان - ئەپنەمۇكەو مەپنەمۇكە لە تەركى لىنکولىنەوەي ژىننامىيان بىزدادگاى خودا وە حەسپىتىت، چونكە نۇسا نیز هەر نوسخىمەكى چاپكراوى ژىننامەكەيان حازرو بىز لەبرەدەست دەبىت. ساغ كەرنەوەي راستى و چەمۇتىي ئۆتۈزۈگەرافى، تا زۇوتەر ھەولى بۇيىدرىت چاكتە، تا سالانى زۆرتى بىسەردا بېچىت و زەھەفتەر دەكەنەت، بە تايىمەتى نەگەر نووسىرى ئۆتۈزۈگەرافى زۆر ناودار بىت و لە ناو خەلکدا ئىعتىبارى زۆری ھەبىت .

مۇنتكۆمرىي بىناوبانگى ئىنگلىس، كە لە شەپى دووهمى جىهاندا، بەتاپىتى لە ئەغريقا لە بەرامبەر رۆمىنلى ئىلەماندا زۆر بىناوبانگ بۇو، ئۆتۈزۈگەرافىي ھېمە كە تىدا زۆر بىن و بىزدانانه درۆودەلمە و بوختانى بۇ كەسانىكى زۆر قارەمان ھەلبىستوو، تاکو عمىبەكاني خۆى بىشارەتىمۇ .

دەوري ۴۰ هزار پۈلەندى لە شەپى دووهمى جىهاندا، ھاوسنگەرى ئىنگلىس بۇون لە دەزى ئىلەمان و زۆر نازايانە شەپىان كەر . جەنەرال سۆسابۇۋىسکىي فەرماندەي يەكمىيان و جەنەرال ماچىنگ دەوري زۆر گەنگىان دىت. كاتىك سۆسابۇۋىسکى نەخشىي ھېرىشى بۇ جىبەمەي ھۆلەندىدا دىت، كە مۇنتكۆمرى داینابۇو، دەستبەجىن

گوتى كه نۇونەخشىدە كىمەتىن ھەلى سەركەوتى تىدا نىمو تەغىيا دەكىرت كارەساتى گۈورە بىنېتىمە، مۇنتىڭىز- مرى وىستى واي پىشان بىدات كە سۆسابۇۋوسكى ناوازىت شەر بىكەت، سۆسابۇۋوسكى لە ۋەلامدا گوتى كە حەقىمن تىدا بىشداردەبىت، بەلام دىسان، پىشەكى نەتىجەكەدى دەزانىت چىھە. شەپى ھۆلەندا (لىرەدا بە ناوى شەپى ئارنىھىم بەناوبانگە) روویدا، پۇلەندىدە كان زۇر قارەمانانە شەپىان تىدا كرد و، بەلام نەتىجەكە رىتك نۇوه بۇو كە سۆسابۇۋوسكى گوبىوو، شىكستىكى كارەساتاوارىي گۈورە لمىرامېر ئەلمان.

كە شەپىش كۆتايىھات، مۇنتىڭىزمرى تا كۆتايى ژيانى (۱۹۷۶) لاي گەلى نىنگلىيس وەك ئىلاھىك مایىعە، تەنانەت چىچىل زۇر ئىزەبىي پىتى بىردوو، نۇوهبووه جارىكىيان لاي پادشاھى نىنگلىيس دەرىدى دلى كىدووھە (مۇنتىڭىزمرى دەيمۇئى جىنى من بىگىتىمە، پادشاھى پىتى دەلىت : ئۆخخىش بۇ نۇوه، كورە خۇ من لەجىنى خۇم دەرسام، پىتىم وابۇو دەيمۇئى جىنى من بىگىتىمە !). سۆسابۇۋوسكى و ماچىك دوايى شەپ بۇنان پەميداڭىردن لە لەندەن كىرىكارىيىان كىدووھە، وابۇو لە چىشىتاخانىيەك خزمەتىيان كىدووھە (باوکى مەلیكىكە ئىتىتاي ھۆلەندا دېنگوت خۇي ئاكاداربۇو كە سۆسابۇۋوسكى بەوشىۋىدە ژىياوه : خۇراكى لمىرەم خەملەك داناوهو قابى شۇزىيە...ئىدى). هەممۇسى چىندى سالىنىكى كەمە كە نۇوبىن و يېزدانىيە باس دەكىرت و ھەمول دەدرىت حەقىقىت لە مىزۇودا تۆمار بىتت، كە نۇوهى مۇنتىڭىزمرى دەربارەي پۇلەندىدە كانى نۇوسىيە (كوايا شەپ كەرى باش نۇبوون...ئىدى) درۇ بۇو، شىتىكى دورلۇ ئويزىدان بۇوە و ئۇوشىش بېشىك بۇوە لە تىنگىرای نۇوبىن و يېزدانىيە سىاستت كە چىچىل و ئىنگلستان و سەتالىن لە گەللىپۇلەندىدە كانىيەن كىدووھە. نۇوهش هەممۇ بىھۇي راستى لى گوتى كەسانىنىكەو پىنكەھات كە لە ھاودەمانى مۇنتىڭىزمرى بۇون و، بىست سال بىسەر مەركىدا ئىنپېرىيە كە ناشكراڭان، نەگەر سەد سال بىسەرچۈرۈۋا و كەمس باسى نەكىرىدەيە، دۆورنېبۇو بەوشىۋىدە بىچۇبىا يەتە پال نۇو هەممۇۋە چەواشە - كارىانەتىرى كە خراونە كەتىبەكانى مىزۇوهە .

مۇروف تا ناودارتۇ گۈورەتى بىتت، دەبىت بە پارىز تەرەھوو گومانى پەرەھوە لە ئۆتۈبىي گرافىيى بىنۈرىن. تەنانەت نەگەر هەر يەك جارىش لە شوئىنەك چەپلىمى بۇ لىندرابۇو، بىر لۇوە بىكىدىنەمە دەبىت نۇو چەپلىمە چەندە چى لىنى كەپتەن و لەنتىيەجەدا ئىشىش چەندەمان چى لۇوە پىتى دەبىت. ناودارتۇون و سەرنىچ راڭىشانى كۆمەلگەناكىرىت مۇروف لە خۇي نەگۆزىت، نۇوه قانۇونى كارى دەستكەي عەسىبىي مۇۋەفە، بەلام رادەي نۇو لەخۇكۇزانە جىاوازدەبىت. قىسىم ئۇو ناودارتانە، ج راست و ج درۇودەلسە، بۇرەشايىي جەماوەر يەكجار زۇرگەنگە، نۇو ناودارتانىش دىيارە نۇوه دەزانىن و كە نۇوه ھەلىنىكى زېرىنە بۇ نۇوان شەگەر بىيانمۇت جۆرەها چەواشە كارى بىكەن، كە مۇنتىڭىزمرى

نمونه‌یه کی زور باشی نموده به.

* * *

مرؤوفی ناسایی خودایانی خوی دروست کردوون، نیوه خودایان و، جزره‌ها موزنانی تری بلطفی تری به ناوی ترو، بوپنداویستی روانی خوی کۆملەنیک سیفنتی خستووهنه پالیان. نوجا، پنکهاتی ماددیی لشی مرۆف و هاید که میشکی همان رهوشتی "توقی" یشی همیده. توقی که قسدە کات نازانیت بزواده کات و چی دەلیت، مرؤفیش به همان شیوه هزاران رهوشتی همیده و هر تیکرای فرهنگی کۆملەنیتی به گویزه‌ی نوشیوه کارکردن تروتیانیتی، کمترین هلپاردن و هلسنگاندنی منتیقی عقلی تینا نیه. مرۆف حیوانیکه و نیسبتی دهوری عقلل ده زیانیدا له برامبهر نیسبتی غریزه کانیدا رهندگ لعوه‌ی نمو نیسبتیه لای حیوانه- کانی تر پریتت، بلام دیسان هر قفتر بدمریايد. لە گوشیه کی تره، مرۆف لمو حیوانانیه که به کۆمل دەزی و، تنسیابی نه له رووی ماددییمه لتوانادایه و نه له رووی روانییمه، که کۆمل دەیقلىشیتیمه و راده کات و هاوارده کات که زموی قلیشاپوه، شوبنی رانه کردن بوتاک نامینیتیمه، دهیت همموی رابکات. تیکمل بونی نوسن عونسوروه (۱- پنداویستی روانی مرۆف به دروست کردن خودایان و موزنانی خوی ، ۲- رهوشتی تروتیتیی مرۆف، ۳- به کۆمل قلیشاندن نوو راکردنی مرۆف) دەگرتە هیندیک کس لای جمماور به کۆملە سیفنتیک بناسینیت که جمماور هیچ بىلکه کی ماددی یا عمقلیی بۇ نوو نیتیت. مسله لېردا دهیت به "نیمان"، کە عقلل و مقلل نیز هیچ ده زیانیدا نیه، تۆتیمان تەشیک یا همیده یا نیه. تفسیری قورنان لمو روووه زور باسی جى سەرنخى تینا همیده :

نایتیکی قورنان،- به گویزه‌ی تفسیرالجلالین - ده باره‌ی کیشیه کی نیوان پىغەمبەری نیسلام و عارفینکی تره، (و من أظلمُ مَنْ افْتَرَ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا وَ قَالَ أَوْحَى إِلَيَّ وَلَمْ يَوْحَى إِلَيْهِ شَيْءٌ ... تا کۆتاپی نایتی ۹۳ - سورە الأنعام). پىغەمبەر، به گویزه‌ی نەم تفسیره، نایتە کانی قورنان به نمو کمسە (عبدالله بن سعد بن أبي سرح) دەنوسیتیمه. دیاره زورتر وايە نایتە کان به شتىکى وەك "عزیز حکیم" یا "غفور رحیم" کۆتاپیان دیت. پىغەمبەر کە پىنى- دەلیت بۇم بخوینمۇه بزام چىت نووسى، نویش بۇ دەخوینیتیمه، پىغەمبەر سەمیردە کات نمو زەلامە هەروا به کەمیقى خوی کۆتاپی نایتە کان دەنوسیتیمه، "عزیز حکیم" لەجیاتى "غفور رحیم" دادەنیت و ئەمیان لەجیاتى نمو و نیز بە نارەزووی خوی تىيىدە كەنوت. پىغەمبەر دەيدوئت پىنى راستبکاتنۇه، زلام دەلیت :

- دە يالللا فرقى چىيە، خوی هەمموی هەرى يەك نىيە ؟

پیغمبر دیموت تیبکمینت که نوه پیامنکه جبریل له خداوه پنیاگمیاندو و نوان مافی نوہیان نیه
قسه ده قسمی دمه لاتی سعروودا بکمن ، زلام دلیت :

- کوا جبریلی چی ؟ خو من له بدماینه لیرم و نه هیجم دیت و نه هیجم بیست، شگر کمینک بیته نیره
شینک به تزلیت، نموا منیش لیره و کوتودیبینم و دهیسم، نیز نمه چیه ؟
زلام نمو ”نیمان“ نمبووه که تیستا به سدان ملیون مسلمان هیانه . چونکه ”نورالایمان“ ده دلدا
نمبووه، لدوایدا هر دهیتمو لای کافرانی لمعین و زور به گرمی شعری دری مسلمانان ده کات و له
شعریاندا ده کوزریت، نوا به کافری خوی به کوشت ده دات و نه .

لیبرامبرغونه نمو کافرها که نوا سری خوی به فترات دا، دهینین له قورناندا دو نایم به ریز دین
(۶۵ و ۶۶ سوره الأنفال) که تیندا دوری ”نورالایمان“ ده دلی مسلماناندا دهینین . به گویره نایمی ۶۵،
هر بیست شرکمی مسلمان ده رؤستی دو و سد شرکمی کافران دین و، - به همان نیسبت - سدیان
ده رؤستی هزاریان، کچی له نایمی ریک به دوی نوهداده لیت هر سد له نیوہ ده رؤستی دو و سد له کافران
دین و، - به همان نیسبت - هزاری نیوہ ده رؤستی دو و هزار لموان . نی چون بروه وا دهست بمحج و به یمک
نفس یمک به ده بروه به یمک به دو؟ - به گویره همان تفسیرالحلالین - مسلمانه کان یمک به ده کمیان پن
سخت بروه (که نویش مهکر هر نیسانه کم نیمانیان برویت، مادام پیامی خودا به جبریلدا بپیغمبر
وای گتووه، تنانفت نه کمکوتایه یمک به سده هزاریش ده بروه دهست بمحج قبورلیان بیت و هر تاکیان
قوی لئ هملکات و پلاماری سده هزارکس بدات، خو نیشناللا خودا کالتیان له کمل ناکات، جبریلیش
ناتوانیت همرو لخوبه به درو شتیکیان پیلیت که خودا نمیگوتیت، نیز که پیغمبر دهینت نو نایمه
کاری خوی ناکات، دهست بمحج نایمه کمی دوای نوہیان پنرا ده کمینت که جبریل بعوه فریای ده کمینت و
بیان کم ده کاتمه (”... الآن خفت الله عنكم و علم أن فيكم ضعفاً ...“). نیز نوا لدوایدا - با به هندیک
جهه چیش برویت - ”نورالایمان“ هر خوی بسر دلیاندا سپاندووه، نهینا یمک به دوش کم نیه . باش برو
”عبدالله بن سعد بن أبي سرح“ - کمیان لا نصابوو، نهینا لیره شدا ده کرا گزیندنیکی بپیغمبر بنا یتمو
(مردو و تان نمری، چون هر نغمه تان به دو و نغمه دهیزی ؟)، نیز ورهی ده رویسری وا بشکاندایه که
”فيكم ضعفاً“ - کمیان لا بروایه به ”ضعفاً کبیراً“ و نهوسانیز ناچار جبریل به پیامنکی سینیم فریای
پیغمبر بکوتایه و بیهینایته سر ”یدکیکتان ده رؤستی یدکیک له کافران دین“، تا بوجوزه جبریل لعبیر

سەرقالىي بە راست كەرنمۇھى تاي تەرازووی پىغىمېر لېبرامېر نۇھى كافرانى لەعيندا سەرى خۇى پى-
نەخورىندراید (ئەگەر سەر ھەپىت... و دىيارە دەستىش بۆپىخوراندىنى) . والله اعلم .

بەلام، ”نورالايمان“ مەرج نىھەر لە كىشىتى نىباش پىغىمېران و كافرانى لەعيندا بىت، دەكىنت لە زۆر ناستى
جياوازدا و بە رادەي جياواز بىت .

ھىمن، جارنەك لاي كىبو بۇوه، لە كتىبىنىڭى چاب نەكراوى كىبودا كە ۋىتنامى شىش هەزار شاعيرى كوردى تىدا
بۇوه!، دىستوویە كە دەريارە خۇى(ھېمەن) چەند شتىنگ نۇوسراوه، لەوانە كە ”عارضىيەكى زۆر چاك دەزانىت“!
(لە كاتىنگىدا كە ھىمن عاربىي هەرنىدەزانى)، نۇھە لەسىردەمىي ژيانى خۇيدا پىشانى خۇى دەدەن. هەرچەندە
ھىمن پىنى گوتۇرۇ كە من عاربىي هەرنازام، بەلام دەكىنت نۇھە كەملىرىن تەقسىرىي بىسەر نۇوسىنىڭى كىبودا
نېبۈپىت . ھىمن عاربىي دەزانىت يانا زانىت ئىچ كارى بە مېزۇرى كورد داوه؟ دەبۇو بۇيى نېبۈپىت كە
سەرىنگى لە زمانى ”چىنى“ يىش دەرەچۈوا، چىي تىنەچىت؟ ناودارانى خۆمان تا گىنگەر بىكمىن، مېزۇرۇ كە-
مان جوانىز دەپىت، بايلىكىن قەت ھېچ شاعيرىنى كورد نېبۇوه ۱۹ زمان نەزانىت!، بۆچى نا؟ ئەگەر كەل
پىنى خوش بىت و بۇوه نىمامى بەكىرددو كوردىستان پەتۇپىت تعواوه، بۆچى نىمە بۆ نىمامى كەل دەنۋوسىن يان
بۆشاعيرىماعيرى تەرىە ماش؟!، شاعير وابۇوه يان وانېبۇوه باھەر دە قىنگى خۇى ھەلەد . مىسەلە لېرەدا دەپىت
بە ”نورالايمان“ دە دەلى جىماوەردا، نە عەقل و نە مەقل و نە ھېچ .

ھەزار دەيگۈت كە خودى ”وەلى دىوانە“ بىرھەممى خەيالى ”پېرمىزىد“ بۇوه . كەسىنگى لە دىنيادا بە ناوى ”وەلى
دىوانە“ نېبۇوه . پېرمىزىد، لە رووى دەلسۆزىيەمۇھ ويسىتۇويە ژمارەي شاعيرانى كورد زىيادبىكەت و نەم شەنە
دروست كەرددو بۇوه، نەفسانىيەكى زۆر خوشى دەلدارى و نۇوشىعراڭىشى داۋەتە پال .

ھىمان ھەزار دەيگۈت كە لە سۆقىيەت چىرۇكى مەم و زىنلى لە تىباتر دىستوو، مەم شۇقىيەت تراكتۆر بۇوه و زىن
كچى دەرەبەگىنگى بۇوه . جياوازىي چىنایىتى، دەلدارىي نەوانىي كەرددو بە كارەسات و ...نىدى . دەكىنت نۇھە
شتىنگى ھونىرى بۇوبىت لە وەھىي چىرۇكە كوردىيە كە وەركىرایىت، بەلام زۆر چاكيش دەكرا بە نەم شىۋە نۇيىمۇھ
بىخرايمەتە ئەنسىيەلەپىتىشىدۇ، بۆچى نا؟ مەگەر ئەنمەيان بۆ خوتىندەن نۇھى نەسلانى داھاتووی پەزىلىتاريا باشتى
نې؟ ئەمە باشتىه يان مېزەينىدىن و قەرتاۋىدىن و كىن و كېنى دەرەبەگى كورد؟ .

ھەزار، لاي جىماوەرى كوردى كە ”نورالايمان“ ئى بە ھەزار دە دەلدايە، زمانناس بۇوه (ھەرچەندە وەك دىتمان

نمیدهانی "نطفه بی" کوردی بنووسته، تناننت ناگای له پیته کانی ناوه کمی خوی نبوو، نمیدهانی که زمانناسی زاسته؛ گردانی کداری لتوانادا نبوو و...). هزار، به گویره‌ی نو "نورالایمان" سی ده دلی جماواهری کوردادا، فمیلسوف بورو (هبرچنده یه کجارت زور رقی له فلسیفه فمیلسوفان بورو، به فلسیفه ده گوت فلتغلت)؛ گمورترین ورگیر بورو (که باشترین غوونه کمی بریتیه له "شهرفنامه"، که دیتمان چیه). هزار، به گویره‌ی همان نیمانی جماواهر، بیری به پاره مارهه خمیریک نبووه (گوتوبه مالی دنیا چلکی دسته) و همیشه روت و رهجال و بن مال وحال بورو (له کاتیکدا که خوی له کتیبی خویدا چندین دارایی خوی باس-ده کات و، زور لموکسانمی که وای باس ده کمن چوون له فیلاکمیدا له کفره ج میوانی بون، یان له کمتشد کانی خوی و زنیدا له فرمتسا و نلمانیا بمخزمتی گیشتون). به گویره‌ی همان نیمانی جماواهر رووناکبیر بورو (هبرچنده قسمی توغرانی دهرباره‌ی "زور چاکی" ترسنخوکی و خسیسی جنسی من به وسیمهت بوزکوبه به تؤماری کتیب بمحی دهیلیت و جماواهر نمه ده خوینیتنه). نیتر پیویست ناکات من لیزهدا لمسنمهه بپرم که هزار لای جماواهری نتمووه کمی خوی چیه، نتمووه کمی خوی به "نورالایمان" که بمهی چندین هزکارهه دلی ندنگاوتوه، زور سیفته بعرزی بوز هزاری خوشبویستی خوی هن. هزار نیستاش هر به لمش نتمووه کمی خوی جن هیشتوه، به کدار همان دهوری پیشواری و بخشیوه کی زور خسترش دهیلیت. نیستا له رادیو و گوخار و تلمذربون و جوزهها بدرنامه حکومتدا، له سردهمی زیندویی ماددیی زیندووتر و کاراته و نمو هممووه و هزیفه هملد سورنیت، دهیت لمحیاتی یک معاش به دهیان معاشی بدریتی. سمعاتیک پیش نیستا، نووسینیکی "نه چمد دهشتی" یم له مالپیپنکدا خویندهوه که تیدا چند سیفته کیک دهات به هزار، یه کنیک لعوانه "فمیلسوف" له، دوو ویندشی له کمدا بلاوکردووتهوه که یه کنیکیان هی خوی (نه چمد دهشتی) و هزار پینکموه و نمهه تر هی خوی و هزارو هین و فرانسز خبری. دهیلیت چون هزار لیزهدا و هزیفه میک بو نه چمد دهشتی پیش بمحی دهیلیت (کمیک که ره سی له گدل فمیلسوفدا بلاو بورو نمهه)، بمحوزه هزار له خزمتی چندین و چندین له جماواهری کملی خویدایه، که بعراستی نمری دهیلنهوه و تناننت له سردهمی زیندوییه ماددیه کمی که شیوانیک ده کاری میشکیاندا روودههات و هزیفه تووتیتیه تعییمه کمیان تیدا له کار-

* * *

نمه قسانه هممووه دهرباره‌ی مرؤثی ناسایین، دهرباره‌ی جماواهرن. میژووی مرؤف، مرؤثی ناناساییشی تیدا همن، کسانیک که شیوانیک ده کاری میشکیاندا روودههات و هزیفه تووتیتیه تعییمه کمیان تیدا له کار-

دەكۈنىت، لەكەل كۆمۈلىشدا رانساكن و نايقىلىشىتىنぬوه. مروۋى ئاسايىي نۇوانە ناۋىئك لى دەننەن : "شىت" ، "فەيلسۇوف" ، "رۇشىبىر" ، "كافرى لەمعىن" ... نىدى. من خۆم لە تەمىنلى خۆمدا دىتۇومە، كىسانىتك لە يەكىتى سۆقىيەت رەخنەيان لە رېزىمى سۆقىيەتى گۈرتووھو گۈرتوويانە كە نۇو رېزىمە بە نۇو شىۋىدە سەرناڭىزت، لەسەرنىوھ لەجياتى زىندان و كوشتن و بېرىن ھەر راستۇرماست خراونە شىتىخانىنۇوه دەستگاكانى راگىيەندىنىش لۇوه ناگادار كراونۇوه و، كەل كۆزلىك بىزەبى پىندا ھاتۇونۇوه. نىستا كە من نەمە دەنوسىم، دەبىت چەند شىتى شىتىخانەكان و چەند مەزنى دەسەلاتدار ھېبن، كە ئەگەر "حقىقىتى عەقلى" لە جىنگىاي نۇو سى عونسۇرەي مروۋى ئاسايىي فەرمانەوا بولايە دەبۇ جىنگىايان بىكۆرنۇوه.

مروۋقانى ئاسايىي (شىت، رۇشىبىر، كافرى لەمعىن ... ھەرچى)، لە ناو ھەر نەتىنۇوه يەكدا، بە كوردىشىو، ھەن، كە چېرۇكى ژيانى خۆى ناوداران و گەورەپباوانى جىنى ئىچانى نەتىنۇوه كەشىيان ھەر و كە كىتىپانى تەبە مەنتىقەن مەلەمسەنگىنەن، نۇوهى خۇيان دىتۇوبانە و نۇوهى بە مەنتىقى عەقلى پىتى بىميرياندا دىت باس دەكىن، نەك نۇوهى كە جىماوەری نەتىنۇوه كەيىان دەيپۇت بىبىسىت يَا بىرۇھوندى پەزىلىتاريا بە بىرى ھەقال لىنىن" كە مەد بە مەركىنەكى پەنېقىتىخار" دواى نۇوهى كە "ستالىنى دانا لەسەر كاروبىار" پىپويستى دەكت يان نازاڭچى . دىارە كىسىنەكى لە جىماوەر كە ئىستا نەم نۇوسىنەن من بخۇننۇتىنۇوه مەگەر ھەر يەكجار زۇرى پىن توورە بىت، من تىبىدە كەم و دەزانم كە بەتماوى لۇودا ھەقى خۇيىتى، بەلام نىز كىتىپ وايد، با ھى ھەزارىش بىت، كىسانىتك پېيدا دەن كە لىپى يەكۈلنۇوه . لىنکۆلەنۈوه زانستىي پىتى تا زۇوتى رووبىدات، بۇ خاوهنى ژىننامە كەمش باشتە، چۈنكە نۇو كىسى كە جىماوەر ئەمپۇر دۇور لە مەنتىقى عەقل بىگىمەننە كەشكەشانى ئاسمان، دەكىنەت ھەمان جىماوەر جەللىرى ئىمانەكەن ۱۸۰ دەرىجە بەلايدىكى تردا لىنھەلسۇورپىتىت و ئۇوجارەيان لىنگۈقۈرۈچ تېپلى سەرى لە بىرد بىدات، نامەنتىقى بۇونەكە بە لايدەكى تردا بشىكىتىنۇوه چاك و خرابىي پېكىمۇ بە لەعنەت بىكىن. ئىمانى جىماوەر وايد، نۇو ھەممۇر قوربانىنەن پېشىكەش بە نۇو ھەممۇر خودايانە كەرددووه و دواى نۇوه لەپېنىكدا فلق لىيانەنلەكەپاوهتىوھ دەستى كەرددووه بە نەغىرىنلى كەردىنیان و تەنائىت كوشتنى نۇوانەنى كە ھېنىشىتا و كە نۇوساي خۇيان مابۇون .

قانۇون لە زانستدا بەرھەمى پەزىسييەكى زۇرى سەرخىجان و سەنبىندى و بەرۋاردو لىنکۆلەنۈوه نەتىجە كېرى و نەزمۇونە . پەنېسىپى "حقىقىت لە سەررووی ھەممۇ شەنەكى تەرەھە" نىز قانۇونى رۇشىبىرىيە، بەلام دىارە دەكىنەت كىسانىتك زۇر دەرى نۇوه بن و بە جۆرەها "بىلەكەن ئىمانى" (نەخلاتى، نەتىنۇوهى، چىنایەتى، ... نىدى)

بىرىپەچى بىدەنەوە . من لاي خۆمەوە، لە نۇوسيىنى رۇشىپىرىدا، جىڭە لە "حىقىقەتى عقلى" شىئىكى تىنازام .
ئۇمۇ، بىپىرى من، رەنگە لەدوايدا بۇ ھەمەو كەسىنەك بەكەلەكتىر بىت، - دووباتى دەكەمەو - تەنانەت بۇ خودى
ئۇمۇ كەسانىش كە بىھۆى دورىبى لە ئۇمۇ مەنتىقە، بە "نورالإيّان" يى جىماوەرە ناپايدار بەرزبۇونەوە، ھېرچەندە
كۆتابىي كىشى نىيان "عقل" و "نیمان" بە ھېچ جۈرىك لە ئاسۇدا دىيارنېھ و كەس نازانىت كەنى كۆتابىي دىت،
نەگەر قەت كۆتابىي بىت .

٤٤- زیانیکی زورقزو و تورهات یا هر نژیانی جبر

-۲۶۰-

یه کم لایرهی کتیبی چیشتی محیور بعم جوزه دستپنده کات:

”زور دهنکه زور لعوانی که بونه ناسیاوم، هلیانپیچاوم که سرگوروشتهی زیانی خوم
بنوسمهو بزانن چم بمسرهاتوه؟ من وهک دهئن «چوئلهکه خوت چی و شوریاوت چی؟!»
دهزانی زیانیکی زور قزو و تورهات رابواردوه و روی مجلسیسی یارانی نیه، همیشه خوم
لئی بواردوه. بهلام“

داوای نمو خطلکه له کسانیکی وهکو همزار که سرگوروشتهی خزیان بتوصیه، دیاره چاومروانندکراونیه و
نمیپیری ناساییه، نمه مافی همر کوردیکه که له رنگای توماری ژینامانمه شاگاداری بشیکی میژووی
نمتهوه کهی خوی بیت. تمنانت ”هیندیک له“ ژینامان همن که رنگه بکرنت به تومارنه کردنیان بگوترنیت
”پیشیل کردنی مافی نمتهوه به سر خاوەنی نمو ژینامه و، راکردن له پیشکمش کردنی راپورتی کردارانیان و
بعپرسیاریان به دادگای نسلاتی داهاتوو“.

نموا خطلکه بیستوویانه که همزار له ”ژئ کاف“ دا بووه، له ناهنگی هملکردنی ئالای کۆماری کوردستاندا بشدار
بووه، دۆستی پیشموا بووه، دۆستی سرۇك مستغفا بارزانی بووه، دهنگیان له رادیوی شورپشی کورددا بیستووه،
دۆستاییتیی لە گەل جوزه را بېرانی سیاستدا هېبووه. بېرهوربى همزار له گەل نموا ندا بۇ میژوویه کی زور کم
تۆمارکراو جى مېبىستى نموا نه بووه. ئىمبا، همزار، نمه مەسلمەیە کى شەخسىي بۇ خودى خوت نیه. چوئلهکه
چی و شوریاوى چی؟ نمو شتانمی که نموا ویستوویانه له نمو سرگوروشتمیدی تۈدا بىبىن نموا نه بۇون، ئەگەر
نموا نمو شتانمیان پىن ”چوئلهکم شوریاوى“ بوايد، خۇھیج داوايەکیان له تۆندەمبوو، لە مەلبىنە تا بلیت
چوئلهکه زورو دارلاستىق(قۇچقانى) هەركىسە بۇ خۆی لەمالۇو دروستى دەکات و تعاوا! بىلەن نموا نه بۇ تۆز
”روی مجلسیسی یارانی نیه“، بهلام بۇ نموا خطلکه بىدېختەنی نموا داوايەمان هېبووه وانیه، ئىمانه بۇ نموا
شى گرنگن، نمک هەر ”روی مجلسیسی یاران“ يان ھېيە، تمنانت پېرۇزىن، ئىمبا نموا داوايەمان له تۆندەمبوو،
لەداوش پت... نموا بىدېختانە بە ھەلپەچان هلیانپیچاوت.

”بهلام“ چى؟

”بەلام کمۆتە فکر کە بەلکو گىپە انعوهى نۇر اىبردۇھ (..) ھېچ نىمىن بۇ كورە كەم خانى كە بە روالىت لە چوار كۈران هەر نىعم ماوە و (..) ئەڭىر زۇر بىزى دە كمۆتە ناو گونكىلۇ تەشقىلىمى دىنياوه (..) لەو (..) بىسىر من ھاتوھ دەرسىيەك وەرگىرى (..) ئەڭىر لىنى قۇما چۈن مەل بىدا تەبىر كار (..) جا من روئى قىسىم دەھىي بەم سەرگۈرۈشتنى خۆمى بۇ دە گىپە مەھو (..) خۇ ئەڭىر دۆست و ناسىياۋىش وەيخۇننى با ھېچ نىمىن بۇ قىسە قۇرۇانە پىرى يېكىنەن“.

چەندى بە چەندى ؟ نۇر قىسىمە بە وشەن تۈرىك شتىيىكى وە كۆ نىممىيە :

”خەلکىنە ئىيە مەنتان ھەلپىنجا باسى گولئان بۇ بنووسم، بەلام وەك دەلىن « چۈنلە كە خۆت چى و شۇرۇباوت چى ؟! » و باسى گولى چى ؟ كمۆتە فکر کە ھېچ نىمىن با باسى پېشىلتان بۇ بنووسم !“

يانى چى ؟ تو نۇر خەلکىنى ھەلپىنجا وىت بە كەر دەزانىت ؟ مەسخەرە يىان دەكمىت ؟ پىنیان رادەبۈزىرت ؟ ئەمە چىيە ؟ خانى چى و قىسىم قۇرۇپى چى و پىنگىنلىنى چى و تەپەماشى چى ؟ خەلک چىان لە تۆداواكىدووھ و تو كمۆتۈرىتە سەر فکرى چى ؟ نۇرەللا ئەڭىر هەر- بە حەرفى - ھېندىك لە نەزەرمۇنى خۆت لە تەرەغە دەرىبارەي چاندىنى تەپەنىيىك و تەپەماش بىنوسىيابى باشىر نەدەببۇ ؟ نۇرە ئۇرسا سىفەتى ”كىشتى“ ئى وەرەگىرت و چاپ- بىرونى مەنتىقى دەببۇ، دەكرا بە كەلکى چىنى جۇوتىاران بەھاتايە، ئەمینا ئىمە چىمان لە خانى و مانى داوه ؟ كتىيەتىمان بە پارە پى بىرۇشنى تا باسى گونكىلۇ تەشقىلىمى دىنيا ئىيەنى تايىتىي خانى ئى تۆ جەنۇنىيەنە ؟ كموانە، هەر لەم سەرەتا يەوه تىنە كەن كتىيە بە مەبىستى تۆمارى زېننامە نەنۇرساوه، گىپە انعوهى چەند شتىيەك لە ۋەزىانە كە ھەزار بۇ مەبىستىكى تايىتىي ئىتوان خۆزى و خانىي كۈرى ھەللىبىزاردۇھ، وەتەر چەند قىسىم قۇرۇش بۇ پىنگىنلىنى ئىمە .

نۇ شستانى لاي نۇر خەلکە پېرۇزىن و وىستۇريانە شتىيەك دەرىبارەي ئەمانە لە ھەزار بىبىسنى، ھەزار لىزەدا سالى ۱۹۸۳ نۇرسىيوبە كە ”زەق قۇپۇ توپەھات“ سو ” روئى مەجلىسىي يارانى نىيە“، سالى ۱۹۸۷ يىش پىنداھاتووه- تەعوو وە كۆ خۆزى ھېشىتۇرەتمە، سالى ۱۹۸۸ هەر كەردووپە بە ”ھېچ، عىددەم، نەزىسان“، ئەمەتە لە وەلامى پەرسىيارىنىكى ”كىيەن فەرنگى“ دا گوتۇرىپە (ئەمەدى شەرىفى دىمانە كەن لە فارسىمۇھ كەردووته كوردى، وەلامە- كەن ھەزار لىزەدا بە دەقى شىّوهى نۇرسىنى وەرگىپە) :

”نه‌گهر اتان له سمرین نزیلیمه‌کتان بوده‌گتیر موه که پر به پیشته بسمرهاتی منه. روزنیک
له روزان، پیاویکی عده‌ب بمناوی (جبر) دهچته شارنیک، ونرای گمپانی ناو شار، سمرنیکیش له
گورستانی شاره‌که ددها، کاتن سفرنج دهدانه نوسراوه‌ی کیله‌کان، دهیتنی مردوی نم شاره زور
کنم تعمدن و لاینی زوریان له یمک سالی دا مردوون، زوری پین سهیرو سمهره دهین. له یه‌کنک
دهرسن نم گرئی‌پوچکمی بژه‌لدا؟ کابرا دهیتری، لم شاره‌دا باوه، له مردوی سفری هرگ
دهرسن ج مهودایه‌کی زیانت دلخوازانه ژیاوی و خوشت رابوواردوه؟ جا مرؤی سمهره‌هرگ
هدرچی گوتی نمو ماوه‌یدی له سر کنلی مزاری دهنوسری! . (جبر) کمی راده‌میتی و دملن
توخودا هرکات نز مردم بنووسن له سر کنلی قسمبرم، نم کابرايه هر له دایک ببو مرد.
ژیانی منیش وهک ژیانی (جبر) وايد.“

(هیوا، گوچاری نهنسستیوی کورد له پاریس، ژماره ۸، هاوینی ۱۹۹۲، ختنی ژیزدوا رسته لمعنوه).

نمه هاواری هزاره به رووی نواندا که پیبانوایه هزار شاناژی بمو هممووه شتامنه دهکات که نوان به جنی
شاناژی خویانی دهانن. نوکاتنه بمشداری له هملکردنی نالای کوردستاندا، یان بونی له لای سمرؤک
بارزانی له شعری پنرسدا، یا نمه هممووه شتمی تری که لای خملک لای‌پرده‌ی همه‌گشی ژیانی باشن، لای نمه هیچ
نین، - زور به حرفی- تپه‌ماشیش نین، چونکه ماشی تپر و جوود “ی همه، له کاتنکدا که نوانه لای هزار
بریتین له ”نبیرون“، که پنچونه وجووده. به‌لام دیاره ”نیمانی جمماوه“ زور له هاواری هزار قایمته.
با هزار بخوی هینده هاواریکات همتا گونی قوپدھینت، نه‌گهر پینی واپت له ”نورالایمان“ی جمماوه بمو کم
دهکاتنه، زور همله‌یه، به وشه‌کانی ”زهدشت“ی نووسمر ”پهغنشن میرم“!

نه‌گهر پنغمبه‌ری نیسلام جمماوه‌ی ناوای بدھوره‌ه بواهه و پیامی جبریل بهاتایه که ”هر یه‌کنک له ژیوه ده-
رؤستی ”الف الف“ (هزار هزار= میلیون) له کافران دیت، قمت یمک سانیمش نمده‌و هستان، به بن سئ و دوو
لئ کردن و فوو لدؤکردن - وهک له همولیز دهین - له لزفیدا سندو هشتایان قپیات دهکدا.

نیمانی دینداران، گوچان هیچ بملکو مملکه‌ی ناویت، نیمان یان همه یان نیه. نیمان چون دروست ببووه؟
نمه شتیکه بدگوئره‌ی ناینی نیسلام ده‌گهربتنه بپیاری خودا خوی (یهدی من یشاء). دیتمان خودا له پیشدا
”عبدالله بن سعد بن أبي سرح“ی هیدایت‌کرد و بوبه مسولمان، کمچی دوابی هملونستی لئ کنبدی و هیدایته-

کە لى سەندەوە لەم دنیا يە سەرى بەغۇتەرات دا، دىارە خۇ لەودنىاش نايىلەت بىسىرىيەوە بېچىت، نەخىر، جارى لە كۆنېتى؟ لەوى دەيگۈزىت تەنانەت خراپتىرىشى بىن دەكەت (نار حامىة - ناڭىزىكە كەرم)، ناخىر ھەنى هەتىيىو سعد بن أبي سەگىباب، تۆچۈن لە خۇنۇوه "عىزىز حكيم" ئى خودا دەكەتىه "غۇفران حەيىم"، ھا؟ دىارە نىزەتە جارى - تا بىسىر خۇمان نەھاتۇوە - بەتمواوى نازانىن مىكانتىزىمى لۇپرسىنلەوە شەكمىجىئى كافران لەودنىيا چۈزە(جىڭە لە "نار حامىة - ناڭىزىكە كەرم" - كەنە و نەوە كە ۱۹ شەكمىجىئە كارى لىھەن ("عليها تسعى عشر" - سورة المدثر نايىتى ۳۰)). سەمير نىبە خودا لېرەدا تەنانەت بانگى جىرىل خۇى بەكت و پىنىيەت نادەتى جىرىل ھەرخۇت ھەزار شەقىم بۇ دە قۇونى نەم تەپەماش بن أبي سەگابەھەلدە، ئاي - ئاي، وە كۆنېت من نەمام، ھەروا لە خۇيەوە تىكەنلەتىنەت لە بۇ دەكەتىن "دە ياللا فەرقى چىھ، خۇى ھەممۇوى ھەرى يەك نىبە؟" ، با تىبىكىدىنەن فەرقە كەنە چىھ، ھەزار شەقى دە دوپ قۇونى و نەوجا "نار حامىة - ناڭىزىكە كەرم" - كەشمە، ئاي، نەوەيە فەرقە كەنە . والله اعلم.

بۇچى خودا لېپىشدا "ھىدایەت" ئى دا بە نەوەي أبو سرج و دواي نەوە لىنى سەندەوە ؟ نىزەتە ناتوانىن نەوپرسىيارە بىكەن، چونكە خودا بەكەمەفى خۇى دەكەت، نىزەتە كېيىن پرسىيار لە حىكەمتى نەوبكەن، بۇچى وادەكەت و وادەكەت، نەوە كە دەسەلاتى موتلىقى ھېبىت، نەكەر بىمۇيت دەتوانىت ھەروا بەكەمەف ھىدایەت لە يەكىن لە عىبدە - كانى بىستىنەتىوە تا بەر شەقى دەن و ناڭىزى دۆزەخى بىن خۇش كەن، "و ھوعلىٰ كەل شىي" قەدىر". بەلام نىمانى جىماوەر بە فەيلىسسووفى و زمانناسى و روشنېرى و بىرىتى و روت و رەجالىي ھەزار لە فيلاكىيدا لە سەر مەحبووبە كەنە كوردستان (نەك لەسەر بىچەكە ناغايىدەكى لوسکەملە) ؟ نەمەيان شەنەتكى تەرەقانۇونى "يەھدى من يشائى" نىسلامى نابى مۇحمدەدى نايىگۈزىتىوە . دەكەتىت "بىن نىغان" يېكى توپە ھەلچىت و بلىت "چۈنکە نەو خەلکە كەرن و نەھ" ، بەلام دىارە نەوە، جىڭە لەوە كە بىن حورەتى كەنەتكى ناپەوايد، ھېچ رۇون كەردنەوەيە كىش نىبە، مەسىلە كە زۇر لەوە ئال ئۆزترە . ھەزار دە "نەزمىنەكى خەرافاتى فەرھەنگى" دا جىنى كەرتۇوو و مەزىفەتى كى خەرا - فاتى بىچى دەھىنەت . من باسى نەوەم كرد كە ھەزار نىستا دواي مردىنى لەشى، چالاكتىزىبۇوە، تەنانەت فريايى "نە حەمد دەشتى" يېش دەكەنەت . - بلىن . نەكەر ھەربە فەرمۇزىت قىسە كەشمى لى و مەركىن، شۇسا ھەر دا پاشتى پرسىيارە كە دەكۇپىت و دەپىت بە "باشە بۇچى نەو خەلکە كەرن و نەھ" ؟

ھىۋادارم من بتوام بە تەواوبۇونى نەم كەتىيم شەنەتكى لى بۇ كەسەنەتكى "بىن نىغان" يان "نەمان زەعىف" رۇون كەردىتىوە .

٤٥- روالت

-٢٦٤-

قسمیه کی هنڑاری که هر لمو سره تایدا برو :

”کوپه کم خانی که به روالت له چوارکوران هر نعم ماوه“

خویندرنکی که ناگاداری له زیانی شد خسی هنڑار هر له رنگای خویندنمهی نموده کتیبمیمه بیت، دهیت لمصر نم ”به روالت“ه بومستیت، بلن نمهه یانی چی ؟ نموده لیرهدا نه بز خانی روون کردو و متهوه (که نم کتیبمی بونو نووسیوه) و نه بوزکوردی که دهیت بوزنکمنین به قسه قوپه کان کتیبمکی بدوزن .

من تییده گم و، روانناسنیکی نمشیناسیبیت و نمده بخویننیمه، رنهک بتوانیت به تیزی کومنلیک نه کمی دهرباره مانای نمود ”به روالت“ه بسیردا بیت، به لام خویندران به گشتنی که نووسینه کمیدا و لامی نمهه له کریدا بیشنمهو ؟ تیدا نیه .

هنڑاری به روالت (وک روونم کردهو - بعوی نیمانی، غمیره عمقلی) زمانناس و فیلسوف و همموشت برو، به همان شیوه فیلسوف بیرون که ده توانیت پیشی یائیت فله کناس و نمشترکارو هرچی بنتعریت، چونکه ”نیمان“ هیج بطلکم مملکمکی عقلی ناویت، چمند بطلکم فیلسوف بیرونی همیه نمهوندهش - و رنهکه هیندیک پتریش - بطلکم فله کناسی بدمستهوه بیت، چونکه هنڑار ناوی زور نمیستیری دهانین و دهیتوانی پیشانی خملکیان برات : نمهه یان کویه و نمهه یان ترازویه و نمهه یان نازافچیه، هیج جنیویشی پیننددادان، له - کاتنکدا نم همورو جنتیوه به فلسفه فیلسوفان ددا (فله فلت و کوکاری چمنباران و ... چی و چی) .

وشی ”روالت“ له سره کیترین و شدکانی ناساندنی زیانی هنڑاره، هرناوه کمی خزی که به روالت ”هنڑار“ برو، و نیهای نموده ”به روالت“ سانه تر (فیلسوفی هفمالی نه محمد دهشتی و زمانناس و روناکیبر و فله کناس و زانای کیمیا و سیمیا و روحانی و ... چی و چی) .

رُوزنامه نووسینکی نمیریکایی پیش چند سالیک زور زیره کانه شتیکی سیبرو خوشی به بسیردا هاتبو :

”نووسینی زینتامی خوبه شمش وشه“ . نیز ماوهیمک بیوو به باو، هنڑاران کس ژینتامی خویان پیشکش کرد و شوانه به چند کتیب بلاو کرانمه، من دهوری سد ژینتامیه کم لوانه خویندنمهو و، هیندیکیام زور پن نایاب بیوون . من له بشی یه کمدا روونم کردهو که له رووی روانمه چون ج دو دیونک وک دلپا لاقیان به سر دووشانی هنڑاردا شوپ کردبیوو لینیانده خوری، له بشی دو همدا روونم کردهو که بعرهی راسته -

قینه‌ی نمو بربتی برو له کۆمیدیای گەل و ناودهست. نەگەر چىرۇکى ژيانى هەزار برو جۇره بە شىش وشە تىواو- بىكىن، نمو "روالىت" سەىدىمىيەت تاتىواو بىت، نموا ژىتنامى هەزار بە شىش وشە دەكىت بىت به "دۇ دىبى- كۆمیدىيای گەل ناودهست - روالىت".

جياوازى نىوان حىقىقت و روالىت لە ئايىنى ئىسلامدا، وەكى ھەممۇ شىئىكى تر، لاي خودا ئاشكرايە، نمو دەزانىت حىقىقلەتى ھىست و بېرىۋ ئىمان و تواناوا ھەر شىئىكى ھەر مەۋقۇك چىيە ياخىنە.

"ابن مردویه" له "داود بن صالح" ئى وەرگەترووه كە له "سەھل بن حنفية الأنصارى" ئى پرسىيوه ئايىتى ۲۴ ئى "سورة الحجر" ئى قورنان "ولقد علمنا المستقدمين منكم ولقد علمنا المستآخرين" ئايىدا دەرىبارەي "في سبيل الله"؟، سەھل گەترووه : "لا ولکنها في صفواف الصلاة".

"الترمذى و النسانى و الحاكم و غيرهم" له "ابن عباس" يان وەرگەترووه كە بۇنىيەتى نمو ئايىتە نەوبىووه كە خانىئىكى يەكجەر زۆر جوان (بە وشەكائى) "تفسيرالجلالين": حسناء من احسن الناس) لە نويزى جىماعەتمادا رىزىك لە پاشت پىغىمىبرەوە شوئىنى گەترووه، ئىتىز بەشىنك لە تەركىزى نويزىكارانىنك بەمۇ لە خوداى تەبارەك وە تەعالاوه بەرەو شتى ترى - بە مانى- دىنلىرى رۈيشتوووه. ھېندىتكىل لەوانە، لە مەترىسى نمو، زوپىشىكەتروون بىلەك شوئىنىكى وايان دەستبەكمۇت كە نەكەنۇتە پاشتى نمو "حسناء من احسن الناس" لە نمو ھەممۇوە سىجەدە و رکعەيمىدا، ھېندىتكىشيان فىلبازانە خۇيان دواخستوووه تاكولە پاشت نمو خاغمۇ شوئىنىك پەيدا بىكەن. دوور نىيە ھېندىتكىيان نمو شوئىنىان ھەر بە پارە لەيدەكتەر كېپىت. كەسىنك كە نموهى بىن لە عىبادەتى رېب الفلق خۇشتىت بىت، لەوكاتىدا ھەر خۇى بىزخۇى "نار حامىة" - ئاگىنەكە كەرم "سە، بىرى جەھەنەمى چى و شتى چى؟ (تەنائىت كارىدەستىنىكى كۆمارى ئىسلامى لەم سالانى دوايىدا لە تاران بە فەزىيەتىكەمە كىرا، چەند قەمبەي لە پىش خۇى رىزىكىدۇون، كە بە روتوقۇوتى نويزى جىماعەتى لەپەردم بىكەن و نەوبىش لە پەشىيانوھ دانىشىت سەرىيان بىكەت . نازام نمو ھەر بىرى خۇى بۇوە، يان لە خونىندىنى تەفسىرى نەم ئايىتەدا چىرۇكى نەم "حسناء من احسن الناس" لە كەملەمى داوه. ھېچ دوور نىيە نەممى دوايى بىوپىت، نەگەر وا بىوپىت، نموه ماناي نموه يە تەفسىرى "نار حامىة" - ئاگىنەكە كەرم "سە، بىساوه كائى پاشت نمو خاغمە دواي دەورى چاردە سىدە هيشتىا نەكۈزۈاھنمۇه).

ئۇ وېساوى خەلکى مەككە، پىش ئىسلام، وىنکە نويزىيان بۇ بىتە كائىيان كەرددوو، ژەنەكان لە نويزىدا لە ناوقۇد بىرە-

ژوریان رووت کردووه، دیاره دهربین ده فرهنگی نبو قومدا ج پیش نیسلام و ج کاتی هاتنی نیسلام و ج دوای نمودش و به راده‌یه کی زور همتا روزی تیمرؤش نمیروه و نیه. زورتر ابابوه به مسنتی نویزیان کردووه و موجیتیکی زور پر له نشوته‌ی هم دینی و هم دنیاییان سازداوه.

ناکتیکه کانی پیغمبر له کمل نمو خلکدا، که دیاره به هم مناسبیمیک جبریل بدای کم به نایتیک فریای کمتووه، زور واقعیانه بعون. کم - کممه، چوپ - چوپه، بدره بدره هنگاوی ناومو سیری نتیجه کانی کردووه، پنداویسته کانی به گونه‌ی خویندنموده واقع بز هنگاوی داهاتو هیناوهه بدرچاو، نیز بدگونه‌ی نموده نایمی جبریل گدیشوروه هیندیک جاریش پدره‌ی پی دراوه (وه کو نمودی که یک مسلمان به ده کافر کرا به یک به دو). پیغمبر به چند قوانینیک (دیاره به زهری پیامده کانی جبریل) مستیق قدده‌گرد، نوجا کم-کممه پوشان- کیشی لعنیزدا - و دوای نموده به گشتی- به ژنان گزپری (هدرچنده بتقاوی نازانین چندی گزپریه، حلقمن- به قسمی نووسفرنیکی کورد دهرباره ژنانی تالیبانی شفغانستان- ژن تهکراون به خیوه‌تی مزیاپل). ژن و پیاو واله سرده‌ی نویشدا دمینین که له نویزی جماعتدا ونکرا بعون. ژنیکی نموده جوان به پارچمه‌کی موختسر و به بی دهربی لپیش نموده‌ی داهاتیسته، حلقمن نموده کمی شیواندووه . "تفسیرالجلالین" هم نموده‌نده دلیت که نموده‌ی لدوای نموده بوروه "فانا رکع نظر من تحت ایطیه" (که چوکی دهدا، لغزیر دووبالیمه سیری دهکرد)، بهلام من بیرم بوشتی لمده پتر دچیت. لم عاره‌ستانه کفرمه و نمو خلکه کفرمه به نموده‌موروه خورماخواردموده (وله کاتی هاتنی نم نایتدرا رنه‌گه ناره‌خواردموده هنستا قدده‌گذنه کرابوویست)، نموده‌موروه پیاوانه له دواوه سیری داهاتنمه خانیکی وها (حسناه من احسن الناس) بکمن و قوون و موونی بیان (هم قوونی و هم موونی)، کن دهزانیت چیان کردووه. نه‌گم کمیک نمودا ریپزرتاجیکی دورو و دریزی بز بنووسینا- یه، نمودا باشت تینده گیشتن پیغمبر، نموده‌یه بله‌یه، ج چیاو موجیتی بهیون تا نمو خلکمی له نویزدا فیزی نمودیسلیسته کردووه .

نیستا له مزگعته کانی هولمندا کامیرا همن، له کاتی نویشدا نویزکفرانیان لعیبرچاوه، دیاره نموده بز نمو کمسا- نیه که هم لئنورپنی خودایان بمسره‌هه بیس نیه. نمودا کامیرا نمیرون، بهلام والیزدا خودا پیان دلیت "لقد علمتنا" (زانیمان) به چیمه خمیریکن، نمک هم به دیمنی دهرووه، بکره به نمودی دهروونیش که کامیرای نم زهمانی نیمه لدهستی نایمیت، هم نموده‌ش بوروه نموده‌ستیمی و لئن کردووه که زوو پیشکمون، نهینا نه‌گم بکمونه پشتی نم خانمه‌هه، تهانمک نه‌گم لغزیر بالمه سیریش نه‌کمن و به "روالدت" خوبیان ثارام و بعثده‌ب و

به حمیا پیشان بدهن، هر بیری نهینی نمهیان که دیمعنیکی و هایان لمپیشه فمورهن به خودا دهکات، خودایدکی که دیموقت نوانه له توئیدا بیریان به نمهوه خمیریک بیت، نمک شتیکی ترو، ”روالدت“ لیزهدا دادیان نادات، خودا به هر هممویی دهزایت (ولقد علمنا).

ههزار لیزهدا که ”خانی“ له ”روالدت“ دردهخات، نمه کاره خوی ”روالدت“ی پتیبه. شتیک له دنیادا نیه که وجودی خانی بیت، من له فسلی ۲(بمیشی یه کسما) رونم کردوه که ههزار خانی ”عدم“ کردووه، کردوویته بلونریکی ژنهینی ئاوازی ”عدم“ی خوی (چیزی که مجبور). خانی کروله کمیه ههزار ده سهی خوی دهکات بوز نمهی نالهی شین و شپوری هیستیریای نمخوشیه رهانیه کانی خوی بدمست دوو دیوهوه تیندا بانگ بدادات و بیسیتموه، خانی ئاوتینهی روحیتی (روحی جمیری عارمهی که هر لعایکبوونمه مرد). ههزار و خانی دوو وجود نین، یمک عدم من، یه کیان ئاوتینهی نمهی تره. ”کوپهکم خانی که به روالدت له چوار کوبان هر نهوم ماوه“ روالدتی پتیبه، چونکه خانی نمک نماعوه، بدلکو قدت هر ”نمیوه“ هفتاکو بیینیت یا نمیینیت.

من نه گهر کوپی هر کوردنیکی تر بومایه، چاومه وانی نمهوم له باوکم دهبوو، بدلای کم تاقه یمک جار له هممو ژیاغدا هام بدادات که خزمتی نمتهوه و نیشتمام بکم. بدلام بختی چېبلم، ههزار جکه له وشمی ”باره“ و رهابیونی ”هر“ کارتیک بوز پاره(- و هک دواتر رونوی ده کممهوه- به جاشیتیشمهوه)، قدت یمک ئاموزگاری تری بوز من له ژیاغدا نمیوه. دهقی قسمی نمه بوز من بریتی بوز له:

”نه گهر تۆ به قسم بکمیت و به باسی نمه سیاست و خببات و میباتنی
مندال و مذنمهه خوت کفرنەکمیت، من نمه مدرک مزوئیت یحترام و نیعتیبارم
له نیو کورددادا دابین کردووه، که له کتىبىدا بۆت بنووسم که هر تۆ کوپی
خوششویستی من بیویت و خرمەت کردووم، بسوه له نیو کورددابەرزت
ده کممهوه. به قسم بکه و خوت کسر مەکە، هەرچى بیکمیت قیمتی نمه
نووسینە منی ناییت.“

ههزارنیکی که دوو دیوی (وه ھمی) ههزاری و چەقارهت داگیریان کردوو، خوی - وە کو جمیر- پى له دەرهوەی دنیای زیان بیو، علامه دوو، له سایەی شیوهی سیاست کردن لەوکۆمەلگایدا خوی وا بیینیت که دەتوانیت له جىگاي خودا قەزاوهەنی کۆتاپی ژیانی مروقىنک بکات، جىنی حوكى نمتهوه نیشتمان بىگەنەمەف فاسیدترین فمسادى

تىدا بە پىرۇزىي پىھەلگۇنى خۇى شۋاتىو، نۇوه چى بىن بىكوتىت ؟

بىرخى تىرى بۇ سەرىپىنە، كوردىڭ كۆپى ھېبىت دەپىت هەر بۇ قۇچى قوربانى بىت بۇ نەتەنەوە نىشتمانى و چەندو چەندى ترى لە قسانە بەو خەلکە فرۇشتۇوە (زۇر جار بە كىش و قافىيەشىو)، كەچى وابە نىسپايدىك خەنچەرىنەك لە پاشى منىك دەدات، دەپۈت لە كوردو كوردستان و مەرۆف و مەرۇفايدىتىم بىزىت و بۇ نەخۇشىي عەدەمەتى خۇيم سەرىپەت.

چاوكىرىنەوە من لە ژياندا بە نەم دېمىنە ج كارەساتىكى ژيانە، من كەتووەمە كىشىي ج كۆمەلگايدىك و ج سىاستىك و ج فەرەنگىكىك و ج قومىتىك و ج چىك ؟

نۇ مسوأمانانى لە ترسى دېمىنلىق قورۇن و موونى "حسناً من احسن الناس" ، بە پەلە پەل راياندەكەد كە پېش- سکەن، لە رىزى پىشىمە شۇئىنەك بىگىن، ترسىيان لە خوداى خۇيان بۇو، ئىمانيان بەوە بۇو كە دەپىت لە نۇزىدا بىريان هەر لاي نۇو بىت، ئۇ نەسلى حەقىقەتى سەرمەد بىو نەمەتى ترى نەم دىنابە خەنچەرىكى كاتىي فانىي، هەر وىستىگەيەكى چەند سالىيە بۇ لىنە پەپىنەوە بۇ دوا وىستىگەيەمەشىمەن. نۇوانە، دواي نۇوهى كە "ئىمان" يان بەو تىزە ھېنابۇو، هەر دەبۇو نۇوهيان لىن چاوهپاوان بىكرايد كە بۇ لەجزەيەكى سەپىرىنەكى وەها، هەرچەند خۇشىش بىت، تەواوى خۆرى و غىلەمانى ھەمەشىمەن دوا وىستىگە لە دەست خۇيان نەدەن، بىتاپىتى كە لېپرامېر ئەوشدا هەر "نار حامىيە - ئاڭىنەكە كەرم" چاوهپايان دەدات. ژيانى "حەقىقەت" ئى سەرمەد يان بە ژيانى "رولەت" ئى كاتى نەدەگۈزىدە. ئەم ھەلۇيىتى هەزار لە ئامۇزىكارىيە بۇ مندا لە ئاست حەقىقەت و روالەتدا چى بۇو ؟ حەقىقەتى سەرمەد بىي، "پارە" بۇ بە هەرنزەتكەن، ھەمەو لافنەكى ترى، روالەتى دەھروپىرى نەم دىنابەي بۇو. ھەلۇيىتى نەولە ئاست دروست كەنلى دىنابى زېھنېي مەنالىكى ژىزىدەستىدا، كە لەغۇزىدە لەتىدایە، حەقىقەتى پىشان دەدات نىڭ خۇكۇخجاندى لە كەملە دەرەوەدا بە كىش و قافىيە. نۇوهى بە كىش و قافىيە بىن كىش و قافىيە دەرىبارەي نۇوشىنى كە دەپۈستى لە پەروەردەي مندا بە وشىي "خۇ كەركەن" پىناسەي بىكەت، نۇوه روالەتى بۇو، نۇوهى بە منى دەگوت حەقىقەتى بۇو.

نتىجە: هەزار "رولەت" ئى پەتى بۇو، هەرچى بىن ناسرابۇو سەدەھەشتا دەرەجە پىنچەمانى حەقىقەتى نۇو بۇو، نۇ لاي خۇى ھېچ بۇو چونكە - وەكى جەپىر - هەر بە لەدایك بۇون مەدبۇو. بەلام لاي من وا نىبۇو، ھەبۇو و بىرىتى بۇو لە "بەختى چىپەلى منى لاوى كورد".

۶۴- ندهبی نیه و عیلمی نیه، نمه‌للا، چیشتی محیوره

-۲۶۹-

ههزار لایپرەی يەکمی چیشتی محیور بە فەرمانیتکی زۆر سییر کوتایی دەھینیت، كە نمه :
”چیروکنکە بۇ لاوینکی دەگىر مۇوه، ئیت نامۇئى بلین ندەبی نیه و عیلمی نیه .“

نمە داوايەكى زۆر سییر نیه ؟

يەکیتکە مەتلەكانى ههزار كە منداڭ بۇوم لىنى دەپرسىم نەمە بۇو : كەلەشىرنىك بەيانىانە قۇونى لە بن كلکىتى،
كەچى ئىوارانە كلکى جووپ دەچىته سەر قۇونى، نمه چۈن واى لىدى ؟   ناوا وەكۈنە كەنەتلىقى لىن دىت ؟
دېسان ھەمان قوانە شە كە نەم كەنەتلىقى تايىتىنى ئىوان خۆى و خانى بەن نايىمۇت كەس لەھىچ روویدەكمە
ھېچى دەربارە بلېت، بەلام نەمە لەپېرچووەتىوە كە بىشى تىيمىشى تىدايد (قسە قۇر بۇ پىنكەنин). ئىمە ئەگەر
كارمان هەر بە نەمە بشەمى خۆشمان بىت، نەوا مافى خۆمانە بىزانىن قسە قۇرە كان چۈن نۇوسراون .

ههزار ئىوانى لەكەنلە عەلادىن سەجادى دا ھېبۇو، ئیت سەجادىش جۇرەها قسە قۇرى لە ههزار بىستبۇو،
ھېنەنلىكى لەوانە خستبۇوە ”رشەمى مروارى“ سەدە. ههزار دەيگۈت سەجادى ھونىرى نوكتە كېنەنە نازانىت،
بەنگىزەنەوەي تامى قىسىقۇرە كانى منى كوشتوو. هەر نەمە قىسىمەي ههزار خۆى واتا ”نۇوسىن“ با باسى قسە
قۇپىش بىت، نۇسوولىكى ھەيدە، بەتۇنۇت و نەتەنۇت خەلک مافى خۆيىتى بىرۈرائى خۆى دەربارە بلېت .

بلەن، هەركەنسىنکى كەنەنە ئاكادارىدە كى لە دەنیاى كەنەت دەزانىت كە چیشتى محیور نە سەرى بە نەدەبىيەمۇ
ھەيدە و نە قۇونى بە عىلەمەيىمۇ، بەلام ”نامۇئى وابلىن چۈنكە نەمە چیروکنکى تايىتىنى خۆمە بۇ لاوينكى“، نەمە
شەنەنلىكى دەنیا قىبۇللى بىكەت . تو شەنەنلىكى دەنیا قىبۇللى بىكەت . تو شەنەنلىكى دەنیا قىبۇللى بىكەت، كەنەت
دەچىته كەنەتلىقىنى كەنەتلىقىنى كەنەتلىقىنى كەنەتلىقىنى كەنەتلىقىنى كەنەتلىقىنى كەنەتلىقىنى
خۆت و ”لاوينكى“ سەكەت لېرەدا يانى چى ؟

نۇجا، ئەگەر تو دەستى نەدەبىيە و عىلەمەيت ھەبوايە، دەبۇو چاۋەپ وانىمان لەم كەنەتلىقىنى و ياخى
عىلەمەيتلىكى نۇوسىن بوايە . مەگەر تو ئالىيەت لە كۆرە كانت ھەر ”خانى“ يەت بۇ ماۋەتمە و نەم كەنەتلىقىنى بۇ نەمە
نۇوسىمۇ ؟ دە لەم حالەتىدا، رىنگ لەپەرنەوە كە بۇ تاقە لاوى دلى خۆت نۇوسىمۇ، دەبۇو شۇپىرى ھەست و
عاتىفەت بە عەغۇرمۇت بە داپشەنلىكى نەدەبىيە وەھا تىدا وە كورۇپ بار بېرىشىتايە كە بىكەدايەتە جوانلىرىن
شەنەنلىكى قەمت گوتىيەت . مەگەر ھېچ لەجە جوانلىكى كە مەرۆف لە بەرمە كوتايى ژىانىدا كەنەتلىقىنى بۇ جەڭدە .
گۆشەكەن بۇ نۇوسىت ؟ كەچى وانىه، راست دەكەيت نە نەدەبىيە و نەعىلەمەي، چیشتى محیورى هەزارىي رووحە،

هاواری عدمه‌مه، قره‌ی قمله.

هزار له لابره‌ی دواى نمهدا (لاپره ۲) ده لیت "تمام وابو ناوی بنیم قانگه‌لاشك، با برده‌له، بوت بریم، کچچی به بیرم دا هات چیشتی محیور پر به پیستیتی" ،

من له بعشي يه كمدا (فسلی ۱۵، ل ۱۰۷-۱۰۸) باسي "چیشتی محیور" له دنيا هزاردا كرد، هزار دهشکرا نم کتیبه‌ی ناو بنايه "ترخینه" يا ناویکی تر : "جهنگلی چغور" ، "بازاري هراج" ، "هتران- پتتران" ، "هتلق متعلق" ، "کمشکه‌کی هزاری" ، "هاواری عدمه" ، "قره‌ی قمل" ، يا ناویکی تری هونهري له بعره‌ی خوی (کوميديا يه گهل و ناودهست) ی بوزدوزي‌يتموه . نمو ناواني بعييريدا هاتون و منيش ليزدا بعييرمدا دين، ج له رووي ناوه‌رذك و ج لعرووي شكلمه زور لمجني خزياندا دهبون، چونكه له روانگدي نوسه‌ري‌يمه، ج له بعشي قسه‌کانی بوز خانیي كوريدا و ج له بعشي قسه‌قوره‌کانی بوز که‌نیتی نیتمی كوردادا، زور باش له ثائsti نتمه‌ی نمو كتیبدادهبون (كه وکو هزار خوی باش لى ناگدار بوروه : نه نتمه‌بیه و نه عیلمیه).

درست‌کردنی لیستیکی رووداوان به گونه‌ی زنجیره‌ی کات (کرونو‌لوجی) ليزدا زور زه‌عتمته . هزار جگه لده که له تاریخه کاندا همه‌ده کات (مانمه‌ی له بجهننس له دووسال کم ده روزه‌وه کردووه به دووسال و ده روز، چونمه‌ی کوردستانی له بمغداوه له گمل شیخ محمدی شیخ رسیدی لولاندا له گمل تاریخی بوونیکی له لیزئی ناگرخیت، تھانعت له تاریخی لداعیک بوونی تاقه کوری که بوزی ماوه‌تموه و نمو کتیبه‌ی بوز نوسیوه همه‌ده کات، نوسیوه ۲/۲۳ له کاتیکدا خانی ۶/۱۵ لداعیک بوروه و شوئنی تريش)، بسده‌گمن ناماژه به تاریخان‌ده کات، وک نمه‌ه که له ثاءست رووداوانیکی زياندا (خوندنی... نیدی) تمدنی خوی بلیت تا بتوانين زنجیره‌ی رووداوان ساع بکه‌يتموه . ماوه‌يدك به زنجیره‌ی کات ژيانی خوی ده گئيرت‌تموه، - بلیتین به نمونه - فحقیتی چون کردووه و ... تا لافاوي سیاست دهیبات و، دواى رووخانی کومار نوجا دیسان دهیین به ناوی "شموجره" یمک! ده چیتموه سر باسى شتائیک له کوماردا (چاچانه‌که‌مان و نازانچی) يا له قاهیره له رنگای چونه موسکز دیسان ده کمونت‌تموه باسى کهرکوک و تالیبانی و چی، له چندین شوئنی تريشدا همان شته . کارنکی يه کجار زوری دهیت که پیاو بوزیتینی له بعده‌همی خوی بدهموموی رابکات، بتوانیت به ستفندیدک و نزمیک له پیش خوی هملخات و لی بکولت‌تموه . نه دابیش کرانی به چند بش و فسل، نه نزمینکی زنجیره‌ی زهمان يا شوئن يا سال يا بابت يا ... هیچ . نمو دیاره لای خویمه هولنکی داوه نمه‌بکات،

بەلام نuo هەولەي زور بەدەگەمن لىزەو لوئى هىچى لى پەيدابۇوه و بەگشتى زور پېپۇوته.

نەگەر كىسىكى لا ھەبوا يە شارەزاي سەنەقىتى كىتىب نووسىن، لىزەدا نەخشە كىشىي دانانى كىتىبىنى "قسە لەكەل كوبى خۇز و قىسى قۆپ بۇ پىنكەنەننى نەتىوھى كورد" بوايە، كارى خۇنندەمۇھۇ تىكىمىشان و بەكار ھەننەنلى بە سەقەقىتى سەرچاۋىدەك بۇ گەرەنھوھ سەرى... نىدى ھەمماۋار دەبۇو. نۇسا دەكرا دوو پېرستى ناوىشى بۇ دابىزايە و، ھەر دوو بىشە كەدى (قسە تايىھەتى بۇ خانىيى كوبى و قىسى قۆپ بۇ پىنكەنەننى نىيە) باشتى كەللىكى لى وەرىگىرایە. نىستا دەبىت لاقمان ھەللىكەن وە نىتو نەو خارجاحە زېبەلاھ بەكۈمىن تاكولىزە و لەونى، ورده دانمۇنلە لەلایك و قىسى قۆپ بۇ پىنكەنەننى كورد لەلایك و تۈرەھاتى شتى وەك عملى توغرانى و مىشىك بۇ گەننەنلى تىرى تارىكىي مىتۇو بۇ پېشىلە كەن ھەلۇۋەزىن، ئۇوجا سەنەپەندىبى بەكەن و بىزانىن چىسى بەكەللىكى چىمان دىنت، ئىمە كارى فەرھادى دەنەت. بۇ من، كە دەبىت وە نىتو نەو جەنگەلە بەكۈم، ھەمان كارمساتى نەو گەردەلەلولى بىبابانىيە كە لە لاپەرە ۱۰۰-۱۰۱ نەم كىتىبىدا (يىشى يەكەم) باسمى كەردى. لىزەشا رىنگ دە ھەمان پەلەقاۋەدام، نازاڭ چۈن نەو ھەمماۋە گۈلە نالۇزانە بەكەمماۋە بە نەزمىك لە بەرەمە خۇمى ھەلخەم و دېمىنى تەعواوى بىبىنم. رەسمىنىكى سورىيالى بە ھەممۇ ماناتى وشە، مەرۇقىك كۈرۈلە كەن بەتالى خانى بىسەرىيەھە كەرددووه تا چىت و پەرتى رووداوانى بىسەرھاتى ژيانى رۆزىنى خۇى دىسان لېبرخۇيەمە بلىتىمۇ: كاتىك دووكاندار بۇوه، چۈن لە كېيارىنىك نەگەيىشتووه، چۈن لە كۆئى چىي خواردۇوه بە چەندبۇوه چى و چى لە درىزدەپىانە. ناشكەنەت پىاوشەقىك دە قۇونى ھەمرونى ھەللىدات و بلىتى نەم تۈرەھاتە بۆچىھە، چۈنكە - ھەرنەبىت - لە رەفتارو گوفتارى ژيانى كۆمىدىيائىيە كەدا نەو ھەمماۋە كۆمىدىيائىيە هەمە. نىسبەتى كۆمىدىيە لە چىشىتى مەبىردا لە سەداھەشتا كەمەر نىيە، بەلام نەو ھەمماۋى چۈن بە نەزمى كىتىبىك بۇ خۇننەرھەلبەخىتىمۇ، بىشىوھەك بىت كە بۇ كۆكەنەنەوە كۆمىدىيە پىنۋىست نەكتات وە نىتو نەو ھەمماۋە دېك و دالە بەكۈنىت. نەوە كارىنىكى يەكجار زور سەختە.

دىسان، سەركەمتووتىرىن كارىنىكى ھەزار دە نەو كىتىبىدا ھەر ناوه كىيەتى:

"...لەناو مەنجىلدا دەنكە بىرەنچە پالى بە دەنكە بېۋىشىمۇ دەدا، دەنكە كىشمەشى پلاو پەرزو بلاو بۇوه و

ھەر يەكەن لە سوجىن كەمە جىنگىدى گىرتۇ؛ پارچە نىسکىنە كە رۆزى خۇى لە پەنا قوچىكەن بىرەنچە

دا نەدرەوا، نىستا دەناو بېرىش و كىشكەكى گەنم دا خنكاوه...". (چىشتى ل ۲)

سەفرە ژيانى ھەزار جۇرەھا پىنھەلگۇتنى لە سەرە: نەو ھەمماۋە پلاوهى بىرەنچە و قەيسىسى مەتىخى مالى لىنىن و

ستالىن، گۇشتاوى مەتبىخى مائى بارزانى، كفتمى مائى پېشىوا، مىزۇكى "بۇ تودەي ناوى كرد لە دنیادا،" دۇلمەي "پالماوan عىبدول كەرىمە" و ترشىياتى "يە كېبۇنى عەرەب و كوردە" و ماستاوى "ئاغاوشىخ و مەلامان" و چەندو چەندو چەند چىشتىت، كە هەزار "مانچەلىنى خۇى دىتىنا، ھەرجى بەرماؤى ئەو خەلکە بۇ بە سەر- يەكى دانەكىرد ..." (چىشىتى... ل. ٢)

بەلام زۇرىدا خۇو، چەندىن چىشىتى ترى سەرى نەو سەرقەيدى دە نەوكىتىبىيەدا نابىنین: شىعرە كانى كۆمىدىيەي هەزار لە كەملەيدار بىختدا فېرى درايە ناڭ كەوه (چىشىتى ل. ٨٦)، بەلام چىشىتى پىنھەلگۇتنە كانى مائى حاجى بايز ئاغاوشىخىتى مائى حەمرەشىد خانىش بەغۇونە، ھەر ناودەبات و ناھىلىت تامىن كىيان بېرىزىن تا بىزانىن كامىيا- نى بەتامەر كەدووھ و كامىيان سۈزىترە و كامىيان چىتە. دىارە كۆمەللىك نەينبىش ھەر دەمەننۇھ، چىشىتە كانى كە ھەر لە مائۇھ بۇزۇن و مەندالى لىندەنا، لەوانە كەشكەكى "خۆكەرنە كەنە سىاست و خەبات و مەبات" كەمىي بەتايمىتى بۇ منى مەندالى لىندەنا تا گۇشتى پۇزىگەم و نىسىكە كاغنى بېن قايم بىت.

لە ھىمۇوبارىنەكدا، باشىزىن بەرھەمەتىكى چاپكراوى هەزار ھەر نەو چىشتىمەتى. هەزار، لە رىنى نەو كەتىبىمەوە، بېشىۋەيىك پەرده لە سەر خۇى رادەمالىت، كە بەيىن نۇو، بۇ كەسانىتكى كە ناسىنە كەيان ھەر لە رىنى دەنگەن نۇوھى "بەلگەن ئىممانى" ئى "ئىمانداران" بۇوە، زۇر وە زەحمىت دە كەمۆت. كەواناتا، دەبىت ئىعىتىراف بىكمىن كە هەزار، لەنئۇان دېپە كانى كەتىبە تايىتىھە كەمى بۇ خانى و قىسىقۇزە كانى بۇ پىنگەننى ئىمەتى كەرددادا، بېيىن نۇوھە كە وىست- بېيتى، ھېنديك لە چىرۇكانتىكى وەھاى زىيانى خۆيىشى دركەندووھ كە جىنى مەبىستى ئىمەش بن. دەبىت بۇ نۇوھە سوپاسى بىكمىن.

۴- نووهش بمحلى ئىمە : مىزۇونۇسىي شاعىرى كەل و كۆمىدىيابى

-۲۷۳-

نۇ كىسانىنى هەزاريان هەلپىچاوه سەركۈروشتىۋە خۆى بىنۇسىتىۋە، نۇوانە "مىزۇو" يان لە هەزار ويستووه .
بىلام تايىا شاعىرى كەل ھىستى مىزۇوىي ھىدە ؟ و نەڭكەر ھېبىت دەرىدەپىت ؟ نا، شاعىرى كەل مىزۇوى
ھىستى لاهىدە، بىلەن، نەك ھىستى مىزۇو . نۇوانە دوو شتى جىاوازن .

بىلام بىھرحال، لەننیوان قىسە زۇرەكانى مەجلىسىدا او گىنەنۇھى چىبۈرۈكانى زىانى شەخسىدا، وېڭىز يەكجار زۇر
قىسى قۇپۇدشتى ترى كە بەكەللىكى كىس نايىت، لىزمو لوئىش شتى وا ھەلدەگىنۇھە كە جىنگاى سەرخىن .
نۇوهى هەزار لە چىشىتكەيدا و ھېمەن لە پېشەكىيى "تارىك و روون" يدا (لە كۆئىوھە بۇ كۆئى) دەريارە ئىكەنلىكى
حىزىسى دىعوکرات و پېشىدا و حكومىتى كۆمارى كوردىستانى دەلىن، بىداخموه، تا بلىيىت كەم و بىن سەرۇبىدرو
پەھپۇوتە . خۆزيا كەممىتىكەنلىكى كەممىتى سىياسى و مىزۇوبىيان دەبىوو، - بىلاي كەم - دلى خۇيان دەكىدەدە و نۇوهى
دەيانزانى - ھەرچەندى بوبۇيىت - دەيانگىتىرىپايمۇ . بە نۇونە :

ھېمەن دە نۇپېشەكىيدا، باسى " حاجى بابە شىيخ " (سەرەك وەزىرسەكى حكومىتى كۆمار دەكتە، كە لىزەدا
لە شتىكىدا) ھەيىنتى رەئىسىي مىللە) سەرۇكى ھېمەن بۇوه، دەلىت :

"لىزەدا كە باسى حاجى بابە شىيخ هاتە كۆپى دەمەۋى شتىكى مىزۇوىي روون بىكمۇھە .
لە نۇوسراوى چىند پىباوي بىن خېبردا دىوومە و لە خەللىكى ساكارىشم بىستوھە تاوانى
خەيامىت وە بالى حاجى بابە شىشيخ دەدەن . من حاجى بابە شىشيخ خوش نەدوھىست .
چونكە لە كەل نۇوشىدا دەيانگوت لە علۇومى دىنى دا زۇر شارەزايە و پىازىياتى كۆن
زۇر باش دەزانى، پىاونىكى زۇر كۆنپەپىرست و كەللەرق و خۇپەپىرست و ناشارەزا بۇو .
بىلام زۇر راست و پاك و ئازا و بې بېرۇ بېرۇ بۇو . بە ھېچ بارتىك تاوانى خەيامىتى
پىوه نانۇوسى . لەكتى توۋىزى لە كەل توپىنەرانى دەولەتى مەركەزىدا دوور نىھە فرىپى
خواردبىي و بەھەلچىوپىن . بىلام لە رىنگاى پەست لاي نەداوه .

بلاوپىن دانى كەمەرۆي دەوري سەقز و سەردەشت و خورپخورە كە تاوانە كەن دەخەنە
سەر حاجى بابە شىشيخ پىتوەندى بە مەسىلەمە كى قۇول و نەھىئىنى سىياسى بۇوه ھىدە كە
لىزەدا جىنگاى باس كەردن نىھە و با جارى دەرخۇنەلى سەر دابىنلىن و زۇر لە دەستە لەتى
حاجى بابە شىشيخ بەرەزور تې بۇو . حاجى بابە شىشيخ نۇونە دەستەلات نېبۇو فەرماندە -

كاني دهوروبىرى نەم شارانە به قىسى بىكەن و بىكشىنەوە . خۇنۇ ھېچ مەسۇلىيەتى لەشكىرى نىبۇو، لەشكىرى كوردستانىش وەك لەشكىرىنىكى رەسمى به قىسى فەرماندە كانى خۆى دەكەد نە به قىسى سەرەكۈزۈرىتىكى بىن دەستەلەتى غەيمەنپىزامى .

(تارىك و روون - ل ٢٤-٢٣ ، خەقى ئىزىز لەمنەوە)

يانى چى؟ بەرەزۇورىت يانى چى؟ لېرەدا جىڭكاي باس كەرنى نىيە يانى چى؟ نەى لەكوندا جىڭكاي باس كەرنە؟
جارى يانى چى؟ تاكى و بۆكمى دەرخۇنە لەسەر دابىتتىن؟ . هيمن دە "لە نۇزمۇونى شاعىرىم" دا دەلىت "بەھيام نەگەر مەرك بەرىيەنگى نەگەرى و رۆزگار دەرفەتم بىدا" نۇ كارە دەكەم، بەلام تاج تەمىزىك ھەر چاھەپىنى نۇوه دەكەيت كە مەرك بەرىيەنگى نەگەرى؟ . لە ھەموو سېيرىتەر كۆتاپىيەتىنەن ئەقسانىيەتى بە نەم رىستىمە: "ھیوادارم بەم كورتە نۇوسىنە خۇنەرەكانىم روون كەرىپەتتەوە"!، ئەرى وەللا روون كەرنەوە دەبىت ئاوابىت، جا وەرە لەداخا دەست مەدە چىقۇيىك و ورگى خۆت مەدەپ . روون كەرنەوە چى و شىنى چى؟
 نەگەر ئەقسانىيەت كە هەزار يانەلپىچاوه سەرگۈرۈشتىمى خۆى بەنۇسىتىمۇ بەتمابىوپىن هەزار لېرەدا روون - كەرنەوەيدىك بەرات، يا ھەر ئەبىت تەعلەقىنىكى خۆى لەسەر بەرات، ئەوا هەزار لە جىاتى ئۇوه ھەم باسى خانىنى كۆپى خۆى بۆ كەردوون و ھەم كۆزمەلەتكىسى قۇپىش بۆ ئەوان تا پېتىكەن، رىنگ وەك كە هيمن "بەم كورتە نۇوسىنە خۇنەرەكانى روون كەردووەتتەوە".

هەزار، لە چىشىتە كەميدا باسىنلىكى سەدرول ئىسلام دەكتات . كاتىنگى كوردو نازەربايجانى لەگەل لەشكىرى ئىران رىنگ كەمتوون كە كورد رىنگكاي ناردىنى ئازوقەم(نەك چەكى چۈل) بۆ لەشكىرى ئىران لە بانە بەدن . زەبىحى و هەزار بە چاودىئىر دازاون، كە لېرەدا هەزار دەنۋوسيت :

"من و زەبىحى چاومان لە باركەدنى بىن، نۇوه كەنەكى شەپى تىيدابىن . بەيانى گوتىيان وا بار حازرە، وەرە بېرۇ . كە دېتىمان تۇرمىبىل باركراون و نېشاغان نەدرارون . زەبىحى و من پېمان داگرت كە تا ناوهپۇكى بار ئەبىتتىن قبول تاڭىمەن . پاش چەققەمى زۇر، سەدرول - ئىسلام كە بىرای پېشىمۇ و سەرۇكى وتۇزىز كەران بۇ، گوتى: «بار چىيان تىدا نىيە جىڭ لە ئازوقەنى خواردەمنى و من ئەمەدەكەم كە نەى پېشىكەن» . ناچار بۆ ئەمەر مەلم دانمۇاند . دەگەل باران چومە بانە و لە مالى ئەفسەرەن كە بناوى "ستوان رەخېم" دامەزىزىندرام . من خۇتىبۇم تەلەغۇن لە ستوان دەكرا . لە جوابىنگدا گوتى: «بىلەن تانكىنگىيان دەناو باراندا

هیناوه». زانیم خمیانتیکی گوره به دهستی من پیک هاتره و ختنا له سدرول نیسلام بوه. داخی ثوهم دهخوارد که بچی له رنگه نتم کاروانم به پیشمرگه به روت کردن نداوه و دهشم توانی.» (چیشتی ل ۸۰-۸۱)

ثوهم دهخونه لمسرلا دانیکی قسه کانی هینمنه؟

ههژارو هینمن، نه گهر ههر تعنا نمو دوو قولیمان بو شعره شیعر لیبرامبر دوو ههژار کس دابنایه (یمک به ههژار)، بزانه چون ثمو دوو قاره مانه ندو دوو ههژاره بیان بونه دهدا. باسی میزوو شتیکی زور له شعره شیعر جیاوازه. تهنانهت بن له ههر هستیکی سیاسی و میزووی، من تیستاو تیستاش نه له ههژارو نه له هینمن نه گدیشم پیشموا نازناوی "شاعیری میللى" داونی یانی چی، چون؟ ثوهم به "مسروومیکی کۆماری" را گەیندر اووه؟ له کۆیوونموه یدکدا بوبه؟ بېيارى حکومتى كورستان بوبه؟ جۇره دیپلۆمیك بوبو تاریخ و ئیمزايدکی لمسر بوبه؟

ههژار، وەك له فسلی "۱۳-پیشموا - ههژار"دا باسم کرد، زور کم باسی پیشمواي کردووه، زور شتى تایبەتىي نیوانى شخصى خۇى لەكىلدا هەر وا بە نەھىنى ھېشتۈرۈمۇو نەھىئەتتۈرۈپ بیيان بزانىن. زور بىداخووه. ھېچ سەپىرنىيە گرنگەتىن ھۆكارى نیوانى گەرمى ثمو دووانە شتیکى ترى بە تعاوى لە بېرى گىشتى بىدور بىوپىت (بې-ل ۸۹ ای نتم كتبىيە).

ههژار له شوئىتكدا دەلىت:

"جارىنگ گوتیان كۆمەلەنگ لە كۆنە ژنۇرال و پياوماقۇلاني بىغدا پېيامىتىكى گرنگىيان بۇ حىزب ھەمە، ناوترىن بە نامە بىتۇسن. دەپن يەكىلگ تمواوى قسه کانى بىن زىادو كم لەپەرىن و بە شوئىنى خۇى بىگەيدەن، تو بۇ نمو كارە باشى. پېيام وەركەت و چومە كەركوك. زەبىحى مەسىنلى كەركوك بۇ، لەۋى نوسىمانەوە و ناردىدە چىمىز رىزان بۇ مەكتەبىي سیاسى. بۇ سېمى ئیوارە جوابىي هاتمۇ، ھاتمۇ بىغدا." (چیشتى مەجىرل ۳۵۸)

ئى، ثمو كەسانە كى بۇون؟ ناوى يەكىنگىيان بىغۇونە؟ لە ج دەستە كۆپ و كۆمەلەنگىك بۇون؟ كورد بۇون يان عارەب؟ پېيامدە كەچى بۇو؟ وەلامى مەكتەبىي سیاسى چى بۇو؟

دەبىنېت هېچ لەوانە باس ناکات، لاي منىش باسى نەكىدووھولە هېچ سەرچاوهە كىشىم تەبىستۇوھ. كەواتا منىش نازام ج باس بۇوھ، بىلەم بە دەلىيلىكى دەتوام بىلەم كە ج باسىنىكى تىدا "نېبووھ": كۆمىدىيا، قىسى قۇپ بۇيىكەننەن، ئەينا بۇخاترى كېپانھوھى قىسىقۇرە كان لەوانەبۇو نەۋەشانىشى بۇ باسى يېرىدىنایە. دەك ژىنپال و پىارماوقۇلانى بىغدا بە كۆى زۇو خالىن، ج دەبۇو نەگەر كۆمىدىيابەتىن بېرىدا بەھاتايە، باسى قۇونىك شىتىك تاكى ئېمىش ئاگادارىيە كەمان لەر رۇوداوه ھېبايدە. نەۋەش بەختى نىمە.

هزار لە زۇر شۇنى تېرىشدا زۇر شى باس نەكىدوون كە وادىيارە ھېچيان كۆمىدىيابان تىدانىبۇوھ. يەكىن لەر ئۇرونانەن تر، لاي من گوتى كە جارىنک:

"لەپارىس، سادقى برام بىنى گوم كە وا كىسانىكى لە ئۇپۇزىسييۇنى ئېرانى (دەستجاتى دۈزى رېيىش شا) پېيان گوتۇوھ ئىمە پېيامى گەنگەمان بۇ بارزانى ھەمە و كە هەزارى برات لېرىيە و جىنى بىراى بارزانىيە، دەمانۇنت لە گەلەيدا كۆپىنەوە و پېيامانى بېن بىكىمەننەن. ئىدى ئۇھەبۇو لە گەل سادقىدا چوپىنە شۇنىكى سەر سەنورى سوپىرا و لە گەلەمان دانىشتىن."

ئەوانە كىن بۇون؟ ناوى يەكىنکىيان بە ئۇنۇنە؟ پېيامە كە چى بۇو؟ كەياندە بارزانى؟ بارزانى چى گوت؟ ناخىر بلۇن ھەنئى ئۇپۇزىسييۇنى ئېرانى سەگىباب، چى دەبۇو نەگەر قىسىمە كى خۇش، باسى قۇونىك - شىتىك... هەر هېچ؟ هەر باسى سىاستى سەگىباب بۇ كۆمىدىيابىي كەل و ئاودەست؟ هەزارىش قىسىمە كى كۆمىدىيابى بۇ ئەوان نېبووھ، ئەينا دەپنۇوسى، وەك ئەممىيان:

"لە ھەمو فەرنىسى دا "سېل ۋۇپلىنى" فېرىيۇم كە يانى «تکايە، خواھىش دە كەم»، شۇنىك لە مېتزودا سەرم لى شىنوا (...) مەلم لە پەرسىاران نا، تا ھاقمۇھ مال، (سادق) پېسى چۈن ھاتىبۇو؟ كۆم «ھەشت سېل ۋۇپلىنىم خەرج كەرده!». (چىشىتى ل ۵۲۶)

ئەۋە توانىي كۆمىدىيابىي تىدايە، بەرامبىرى وھ پېكەننەن خستۇوھ و سەرمايدىيە كى ھونىرى ڑىانىتى، ناکىرت لە بىرى بىچىتىمۇوھ لە كەتىبىي ڑىانىدا تۆمارى نەكتات، سىاستى چى و شتى چى؟

هزار باسى نەۋە دەكتات كە ژىنپال غولام يەھىا لە باڭو، لە ترسى رەھىمۇ قازى زۇر بە ئەھىنە دەتتەن كە چىند پېيامىنىكى بۇ مەلامەستىغا نارد." (چىشىتى ل ۳۴۳)

ئى ژىنپال غولام يەھىا كى بۇو؟ مەناسىبىي لە گەل بارزانىدا؟ پېيام چى بۇون؟ نازانىن، هەر دەزاتىن كە چى "نېبۈون"، وشىي "قوون" يان تىدا نېبۈوھ، ئەينا حەقىمن باسى دەكىد. نەۋەش بەختى نىمە.

۴۸- هەزار وەتارو پشکەللى گىنگ

-۲۷۷-

وەك پىشتەر باس كرا، هەزار دەلىت كىسانىكى ھەلپەنچاوه سەركورۇشتى خۆى بىنۇسىتىمۇ، كە دەبىت نۇو بە هيواى نۇو بىوپىت شتىك لە مېزۇرى نەنۇسراوى خېباتيان بۇ بىنۇسىت. بەگۈزىھى هەزار خۆى، ئەم كىتىبە بۇ "خانى" نۇوسراوه تاكۇ لە كىشەكانى ژياندا يارمەتىيى بىدات، بەشىنەكىشى قىسى قۇرە بۇ پىنكەننى دۇست و ناسياوان ھەلپېچەران، نەڭكەر ھېچىنگىيان لى بۇ ساغ بىوپىتىمۇ، نۇوا زۇر و روون نىيە. رەنگە خانى كىمەتىك لېرە لەمىزى ھەلپەرسى و خۆ خۇشۇسىت كىردىن لە چىشىتى مەجۇر ھەلگەرىتىمۇ، بەلام نۇو ھەممۇرى وئى ناچىنەت لە دەرسى يەك - دوو لاپەرە پەز بىت. كۆمىدىياي تىدا - وەك پىشتەرگوم - لىسىدا ھەشتا كەمەت نىيە، مەرۇف جارىنک پىيىان پىندە كەنەت و رەنگە چەند دانىيە كىشىيانى بۇ گىزپانوھو پىنكەننى خەلگەكانىنى تر دەبىردا بىنۇتىمۇ، بەلام چۈنکە نەزمەتىك دە كەنەتكەدا نىيە، كەللىكى كۆمىدىيابىشى بەوە كەم دەبىتىمۇ. مەرۇف تاققىتى نىيە ھەممۇ جارى بىكۈتىتە نۇو ھەممۇرە جەنگەلمەنە نۇو كەنەت - هەزار گوتىنى - "جنجر- فنجر!" تا دىسان بىكۈتىتە سەر چىرۇ - كىنکى كۆمىدىياي جارىنک پىنى پىنكەننىوھو لەپېرى چووەتىمۇ بەتمەوايى چۈن بۇرۇ لەكۆن بۇرۇ. بەلام ج دەرسەكە كانى و، ج قىسىقۇرەكانى بۇ پىنكەننى تىنەمە و، ج شەڭكەر ھېچىنگى ترى تىدا ھەبىت كە بە كەللىكى مېزۇر بىت، نۇوانە ھەممۇر بە رىشكەوت واشقاونۇو. لاي هەزار خۇيۇمۇ، تاقە يەك شەت دە نۇو كەنەتكەدا دواوه، كە نۇويش "ئىگۈ" (من، خۇم) پەتىيى مەرۇفيتىكى زۇر ناساغى رەوانىيە.

مەرۇف كە بۇ چارە دەرىدىكى دەچىتە لاي رەوانناس ، يە كەم كارى رەوانناس نۇوهيدە باش گۈنى لى بىگىنەت و هانى بىدات ھەممۇ خەمەتىكى دەرۇونى خۆى بېنلىت. ھېپىنۇتىزىم (يا وەك دەلىن خەواندىنى ماڭاتىسى) بۇ نۇو شىۋىيەكى هەتا بىلەت بەكەللىكە. وادەبىت رەوانناس بەوە مەرۇفە دەلىت بە دەنگ بىرىكەتىمۇ، نۇوهى دەدىلەيە بىلەت، ھەممۇ خەمە شارداراوه كانى خۆى باس بىكتا تا ھەبرۇا بە دەنگ خواردۇرىي دەرۇونىدا نەمەننەتىمۇ، واش دەبىت پىنى دەلىت نۇوهى كە بە بىرىيدا دېت بىنۇسىتىمۇ. من ناسياوانىكى ھۆلەندىم ھەبۇ ژەنە كەنە جىنى - ھېشىتىبۇو و، نۇوه تووشى دەلىنگىيەكى زۇر سەختى كەردىبۇو لە كارى كەردىبۇو. بىرىشىكى رەوانى پىنى گوتىبۇو چەند شتىك لە چىرۇكى ژيانى لەسىرىدەك - لەسىرىدەك بىنۇسىتىمۇ تاكۇ بەتمەوايى لىنى وەپز دەبىت. نىز كە من ناگام لى بېا پىم وايد پەز لە سەد جار ھەمان چىرۇكى نۇوسىبىيۇو ھېشىتا لىنى وەرەز نەبىبۇو!

چىشىتى مەجۇر يىش نۇوسراوانىكى وەھاي مەرۇفيتىكە كە دواي نۇوهى بە سەدان جار بە دەنگى بەرز بە كۈولەكە

بەتالەكەي خۆيدا (خانى) بانگى داوه، وا بە نۇوسراویش بۇي دەنۋوسيت (بۇخۇي دەنۋوسيت)، پەيتا پەيتا دەرده پەنگخواردۇوەكانى دەرۈونى بېن تۈپى دەرەوە دەدات و بەوه ئارام دەبىتىوھە. دەرەكانىش ھىننە- ھىننە زۇرن، بەدەگەمن نەخۇشىھە كى رەوانى ھەيدە كە غۇونەنە تىدا نېتىت. من لام وايە ترخى راستقىبىنى يەكىمى چىشتى مەجىور نا لمىدايد، كە سەرچاۋىدەكى كەنگە بۇ سەرىج دانى جۈزەھا دەردى رەوانى. كەۋاڭ، كەللىكى يەكىمى بۇ خوتىندىكارانى رەوانناسىيە. من ھىوا دارم دەستىمەك لە خوتىندىكارانى رەوانناسىيى زانكۇ، لەم كتىبە بىكۈلئۇھە و كەللىكى لىن وەرىگەن. بە ھەمان شىوھە، دەكىنت خوتىندىكارانى كۆملەناسى (سۆزىپۇلۇچى) و تەغانەت تارادىمەك مەرۇشناسى (ئانترپۇلۇچى) يىش كەللىك لە تۈرەھاتى نەم كتىبە وەرىگەن (پروانە ل ١٥ ئى نەم كتىبە).

من وام دىتە بىرچاۋ، وەك كە چەندىن پىپۇر پىشكەلىنىكى سەپىرى بىزىتىك بىخەنە ئىز مىكىزىكەنە و بە شەققىتە. سكى زۇرەھە لىپىكۈلئۇھە، نەم چىشتى مەجىورە تۈرەھاتىش ھى ئەنۋەيدە زۇر پىپۇر ئۆزى زۇر مەيدان بىخەنە ئىز مىكىزىكەنە تۈزۈنۈپ، لە نەتىجىدا جۈرەھا راپۇرتى زۇر جىن سەرەنجامان بۇ بىنۇسەن. بەتاپىتى ئەڭەر بىرەدە- مەكانى ترى ھەزارىش سەپىرىكەن و ھىننەتكە لە چىرۇكائىشى لېرەھە لەپى دەست بەھىنەن و ھەممۇرى بىسەنمۇھە سەپىمەك، نەوا راپۇرتەكانىيان شىتى زۇر بەكەللىك دەبن.

ھىننەشىت دە ئەپەشكەلەدا غۇونەنە رەفتارانىتىن كە رەوانناسى بەھاسانى دەيابىنېتىت، وەك ئەنۋە كە مەرۇقىتىك كاتىتىك لە زىيانى گوندەوە دەچىتە شار دەكىنت چۈن ١٨٠ دەرەجە بىكۈپتە. چۈن باسى سەرەپۇزىيە جنسىيەكانى خۆى دەكەت و بە ئەنۋە پىباۋى تر دەلىت خىانەت بە زۇنى ھاوسىرى؛ چۈن بىرە (ناوجۇ) لە دەستى سەركۆمازنىك وەرناڭىزت چۈنكە پېنى خەرامە كەچى دوايى لىشارادا وەك كۆزاڭى رووسان دەكەوتىھە سەرخواردەنۋە و چەندى تە؛ دوو دىبىي سوارى ملى بۇون چىيى بېن دەكەن؛ چۈن باسى ھىننەتكە عارەب دەكەت كە لەگەلى باش بۇون، بەغۇونە باسى "وەتتار" يېن دەكەت كە لەگەلىدا- بە وشەكانى خۆى- وە كۆ كۆنى كەر جووت بۇون! و خەمەپۈن و ھەشالى خۇشەويىست بۇون، دەلىت كاتىتىك وەتتار مەردووھ : "لە خەبىرى مەرگى تاسام، سىن رۆز نان و ناوم لە خۆم خەرام كەر دەتا توانيم بۇي گەريام" (چىشتى ل ١٥٨، ١٦٤)، كەچى لە شۇينىنگەدا جىنپە بە ھەممۇ عارەب دەدات بە بىن ئەنۋە كە وەتتارى لى دەركەت : "ھىزىنى ئىستىقلال (...) ھەممۇ نەندامەكانى، وەك ھەممۇ عەرەبى تر لات و چەقۇ- كېش بۇن" (چىشتى ل ١٤٤). ناوى عارەبى تىرىش دەھىتىت كە زۇر لەگەلى باش بۇون، لەھەدا "نېبى ياسىن"- يىش كە ئاگادارى كەر دەۋەتمە لەئىزىز چاودىرىدايدە. من زۇرم بېن ناخوش بۇو كە ئەنۋە لە چىشتى مەجىور(ى چاپى

١٩٩٧ دا له چاپ سانسور نه کرا بیو، هیوادارم نمه نهبویاسینی تووشی نیعدام نه کرد بیت، که مروؤفیکی نمهند- نمهند چالک بیو، من نیستا ناجمهوه سمری له کوئی بیو، بدلام دیتومه هنزار له شوئیتک باسی دكتور "مستغا جمود" ئی عارمی خملکی عیراقی کردووه، شتیکی بعومانایه نوسییوه که "مستغا جمود عالمیکی زور گهوره بیو، له سررووی عارهه بیوون و کورد بیوون و نمه شستانه بیو".

نمودج رهوانیکه، نمه همصوره "یدکبونی عارهه و کورده" و "پالموان عبدول کفریمه" و، ویستی شاردنمهه بمعسیمک ده مالی خزیدا (چیشتی ل ٣٥٧) و، نمه همصوره هۆگری و یدکتر خوشبویستنه تمثانت له گل دوو سمریازی عارمی دیل که له شمپی ززگ کیراون (چیشتی ل ٣٨٨)، نمه همصوره له پال نمه همصوره جنیوه به عارهدا و، زور و زوری تر لەو چیشتی مجبورهدا... لەناو مەنجىلدا دەنگ و متاری عارهه له پال بېرونیشی جنیودا، مريشكى دۇلارو گىشتى فەرەنسا و ئىلمان لېپان كۈولەكمى نەھاباھ نمه كوشدا، كىشىشى "خيانىت" ئى خملک بە ژنى ھاوسمىريان ده شورباوي زورترين ژن و ئىمولادى هەقالانى لەوانادا لەلایەن ھەزارمه و ... چەند و چەندو چەندى تر. نوانە هممو كەرسەتى شى كەردنمهه زورباشن لەلایەن زور پسپۇرانمۇه: چۈن مروؤفیک لە قۇناغى جياواز موحىتى جياوازدا جياواز رەفتار دەكەت، چۈن ھىمان كەس لە ھىمان قۇناغ و ھىمان موحىتدا ھەلوىستى جياواز دەنۋىيەت، چۈن وىنمى گىشتىي مروؤفیک لەوەي کە خۆى لەخزیدا ھەمیه جياواز دەبىت، چۈن سىاست دور ده نمه دىمناندا دەبىتىت؛ نموجا: نمهج قۇناغىنىكى فەرەنگى پېشان دەدات، ژيارى لېرەدا لە ج بارىكدا يە... و زور سەرنخى كە دەكىنەت باسی زور دەلەمندىيان لىن بىرھەم بىت. لېردا قىسىمى "دېزرايىلى" يەم دىسان دېتمەه بېر(بېر- ل ١٥ ئى نەم كەتىيە): "مېزۇو مەخۇنەنەو، چېرۈكى ژيانى خملک بەنۇنەو ... نەمەيە مېزۇو بە بن تېۋرى". چېرۈكى ژيانى ھەزار لابېر ھەكى گەنگى قۇناغىنىكى مېزۇو كۆمەلگا كەمانە.

بىشى چوارم

ھەزار و چىند ئاشنايىھەكى تايىيەتى

چیشتی محیور، باسی "سید حسین حوزنی موکریانی" یشی تیدایه (ل ۱۲۶-۱۲۲). هزار زور له ژر تفسیری کمساینتی سید حسین حوزنی موکریانی دا بورو.

(حوزنی) "له شاکاری شیخ مه گمود زور ناره حمت بو، که نینکلیس کردیانه فرمانه هواي کوردستان، کمچی به همواي دين و دندانى تورکان ده گمل نینکلیس بشمردههات؛ دهنا هبروهك ياريده فیسلیان دا و دولتى عیاقیان بو دامغزاند، نویشیان که جنگه متمنانه بوایه ده کرده دولتۆكىك و له مسلمحتیان بو". (چیشتی ل ۱۲۵)

هزار نمو قسمیه زور به جیددی و مرگربوو، که نینکلیس ویستوویانه کورد بکنه دولت (له مسلمحتیان بو) بدلام شیخ مه گمود لینی تیدکدان. هزار ده گوت شیخ مه گمود "کاپتن بیل" و ھوكسەك به پتکیك لبیر دەرگا بستوو وەتموو به میواندکانی گوتوره "سیری کافرى بەستراوه بکمن!"، قسمیه کي که نمو له حوزنی بیستبوو و به دلنيايىكى وەها دەيگىزپايمۇ وەکو (هزار) خۆى لەۋى بۈرۈپت و به چاوى خۆى ئەعوه دېتېت. من ئەم نە قىمت له ھېچ كەسىنیكى تەبىستوو و نە له ھېچ كۆئى خونىدۇو وەتموو، کە من لاي خۆمەوە تەمنيا پىنى دەلىم "قسە قۇر".

شىنیكى ترى کە هزار دەيگىزپايمۇ وادەرام سەرچاوه کەنی نویشى هەر حوزنی بۇو، بىرىتى بۇو له میواندارى- کردنى سىكۈزى شىڭاڭ. گوايا كاتىنچى سىكۈز چووهتە سەردانى شیخ مه گمود لە سليمانى، فرمانى مەلیك بۇ دووكاندارانى سليمانى دەرچووه کە پاره له پىاوه کانى سىكۈز وەرنەگىن، هەر شىنیكىيان بىت بىاندەن و له سەر حکومىتى كوردستانى بنووسن. هزار كۆمۈدىيابىدە كى لە گىنچەنەعە ئەمە سازدە كەردى، کە شىڭاڭ چۈن لە بازارى شار نەوتالانە بنى سنورە قانوونىيەمان بىچىنەتىنەو و- گوايا - سىكۈز، دواى ئەو سەردانى سليمانى، گوتورىيە "من پىنم وابوو له نىتو كورداندا كەس لە من كەرتىنە، بدلام ئىستادەزام كە شیخ مه گمود لەمن كەرتە".

هزار لە چىشتى محىورە كەميدا، باسېتكى "پوشۇ" (ل ۱۲۵) و مەلا خەليلى كېرۈمىرە (ل ۱۲۶) لە زمانى حوزنی دەگىرەتىمۇ کە جىنگاى سەرخىن، بەلام ديارە ھەميشە كۆمۈدىيابى و قسمى قۇر بىسەر ھەمەو باسېكدا زالە.

هزار دوازدە بەيت لە شىعرىنىكى كۆمۈدىيابى مەلا حەمسەنى دىلى ناوىنک لاي حوزنی باس دەكتا، هزار لەنوكاتدا دەلىت:

"من وەك عادەتە لە خونىدەنەعە شىعرى لبىردا چاول سەرەيدىك دادەتىم. لەنوناودا چاوم

ھەلئىنا: ئەو پىرە رىش سېيە بە دەست و پى سەمای دەكىد . گوتى: «پىاونىك دەنیزم كە بەدوى

نوسرابى ئەو پىاودا يەڭىرى لە رۆزئامىدى دەنگى كىتى تازەدا بىلۇرى دەكەمەوە .»

شىعرە كە فارسىە و لېزەرلىقى و شەمى كوردى و بېشىكى عاربىيەشى تىدا ھېيد :

اى عازم ساوجبلاغ، عرض سلام اين حزىن بخوان كسى رانام او اندر دهانم انگىبين

(..)

لو عانق الانسان بالبنت التي من قربكم صادر شود بى اختىار، ازو رياح فا و سين (=فس) .

(..) (چىشتى ل ١٢٣-١٢٤)

حوزنى باسى بى عەقلەيەكى خۆى بۇ ھەزار كېپراوەتىو، گوتۇرى :

”كۈپە سەيىرى كەرىيەتى من كە، لە كەشت و گوزارە كەم لە ناو كوردستانى تر كىدا، شۇنىك لە

گوندىكى حەنەفى مەزەب لە سەر ئىمامى شافىعى كە گوم باشە، ئەوهەنە يىان داركارى كەرم

دو روژ و ھۆش نەھاتىو، كەس نەيگەت تۆ كوردىكى چەت لە شافىعى داوه؟“

بىلەم قىسى سەيىرى بۇ دەورانى نىزىكىتىشى ھەبۈو :

(حوزنى) ” گوتى : بىستىم كە ئالمان لە خۇنىغۇرەمىنى كەلان دەناسن، خۇنى خۆم نارد و

جواب بۇ ھاتىو كە تۈئارىيەت .“ (چىشتى ل ١٢٣)

لە شۇنىكى تردا

(حوزنى) ” گوتى : بىلەن، سەكىتكى ساپلاڭىم لە كاكە تىمدى شىيخ خۇشتە دەۋى“ (چىشتى ل ١٢٤) .

لېزەدا نازانىن نايا حوزنى دواتر ھەستى بە ” كەرىيەتى“ ي ئەدوو قىسىيەشى كەدووھ يان نا .

من گومام لەو نىيە كە حوزنى لاي خۇيىمۇ زۆر دلسۈزى كوردايەتى بۇوھو- نېتە بۇشىنۇيەيە كە بىرى گەرتۇرى :

خۆى لەورىنگايدا زۆر ماندوو كەرددوو، بىلەم مەرقۇنىكى تا بىلىت درشت و سەقەنى و بىن زەقۇ بۇوھ . لە

بىرھەمەنگىدا كە گىوبەناوى ” مىزۇوي مىرانى سۈزان“ چاپى كەرددوو، نۇرسىيە (بە دەقى رەنوسى) :

” (..) سالى ١٢٤ (..) مىرى رەواندز نەميرى منصور محمدبەگ (..) لەو سالىدا مىرى بە مىرزا

محمدى وقايىع نىكار و سەرنىو سەرى گوت كە ھەممۇ كەرددوو و سەرىيەردى مىرى بىن سىتەمە،

ئۇيىش بە فارسى و بە شىعر دەستى كەرددە نۇرسىيەنەو، هەتا دوامىنى پەسول پاشاي تىدا يە

که سالی ۱۲۲۸ هـتا دوامینی رسول پاشای گوتوروه و ناوی نا (مملی خا) ، ئۇ كتىبە لەكەن گەلەنگىكىسى رەواندزى ھېبۈر، بەلام لە ھاتنى روس و مەهاجرى خەلکى رەواندز لەنچۈچۈر، تەنبا نىسخىيەكە دەستكەوت و بۇ نۇو سىننەوە ئەم پەراوىيە (کوردو میرانى سۆران) زۇزىر بەكارمەت چۈنكۈر بە درېزى سەرىپەوردىيان باس دەكت.«) مىژۇوى میرانى سۆران، چاپى دووهمى گىيى ۱۹۶۲، چاچخانى كوردستان لە ھەولىر، ل ۵۴)

كېچى- زۇر بەداخموه- حوزنى ئۇ كتىبە نە چاپ كردووه و نە وىتنەي (فۇتۆگرافى) پەپەيدە كىشى بلاۋى كردووه تەنەو . دىارە كە حوزنى كەلەكى زۇر لەوكەتكىبە وەرگەتۈر، بەلام تەواوى چىرۇكى دەربارە مەلائى خەتقى و دەوري دە رووخاندى مىردا سادەلەموجىيەكى زۇر بىن تامى تىدايە. من باسېكىم لە سەر مېرەممەدى رەواندز نۇو سىيە (چاپ نېبۈر) و، بىستوومە كە "مسعوود مەممەد" يش باسېكى لە رووهە نۇو سىيە كە تىدا ھەسان وە كە من بۇ ئۇ مەسىلىمە چۈرۈدە .

بەداخموه، لۇ چىشتىنى ھەزاردا ھېچ دەربارە كىشى نېوان پېرەمېردى (شاعىرى بەناوبانگ) و حوزنى نابىينىن (كە سەعىد ناڭام لە بېرەمەرىيە كانىدا ھەر ئاماژەيدە كى بىن دەكت) .

لۇ سەرەدەمە، كە تىدا حوزنى باسى خوتى ئارىايى خۆى بۇ ھەزار كردووه، چەندىن كوردى كوردستان و عاربىي عەرقىش نازى بۇون. ھەزار ھەر ئۇهەنە دەلتىت :

" لە زەمانى ھېتلەردا ھەزاردا عەراقى لە سەر نازىيەتى كىران و خaran بەندىخانمۇه . تەنانىت مامۇستا مەلا جەمیل رۆزىيەنائىش بەتۇمىتى نازىيەتى سالىك لە گەرتوخانىيە عەمارەدا مايمۇر . لە سايىدى ئۇمۇرلىنى توانى شەرفنامەي بىلىسى لە فارسيمۇر بىكانە عەرمەنى . سۈپاس بۇ ئۇزىزىدانە ." (چىشتى ل ۲۹۰)

زۇر بەداخموه، ھەزار لۇوه پەر ئالىت . ھەيندىك سەرچاوه دەربارە نازىيە عەراق ھەن، پەريش دەربارە نازىيە عەرمەكەن بەگشتى (كە حىزىنى بىمۇس يەكىن بۇون لەوانە كە دوو سالىك دواي ئەمانى ھېتلەر ئۇمۇجا بە مەراسىمى نازىيانە بە شىيەتى حىزب ھاتۇوه سەرشانۇرى سىياسەت) . من ناڭام لە ھېچ باسېكى دەربارە نازىيە كورده كەنلى كوردستان و عەراق نىيە، گوايا "بە كە سىدقى" يش لايىنگىرى ھېتلەر بۇون . خۆزىيا كەسىنە ئۇمۇر دەمە كەھىستى مىژۇوىي و سىياسىي ھەبوايە شىئىكى بۇ دەننۇسىن، لەم چىشتىدا باسېكى ئۇرتۇي ئۇمۇر ئابىينىن ؟

ھەر باشە هەزار ئۇمۇندىشى كېپراوەتىو، لەكتىكدا نە باسى فا و سىنى تىدايە، نە باسى كىرى سىن رەنگ و نە هېچ لە پايدەكانى ھوندى نمو. بىلەم يەكىك لۇشتانى كە لە چىشىتە كىمدا نىمىدىت و پىتم سەير بۇ كە هەزار لەپىرى چووە، باسېكى شاكاكان بۇو، دېيكوت:

”كاتىك هېزى شاكاكان چىند مەركىزىكى دەلىتى نىزابىيان گرتىبوو، ئۇمۇ جارى يەكمىيان بۇو كە تەلەپىنیان دەدىت، زۆربىان پىن سەير بۇو و گالىئى خۇشىان لەسەر ئۇمۇ بۇو. زۆربىان بەكار دەھىننا، بىلەم نەك بۇ قىسە كەردن، ھەر بۇ گالىئى كىيان بۇو، يەكىن كىيان دېيكوت كۆئى بىگە - كۆئى بىگە، ئۇجا تەلەپىنە كەمى بە قۇونى خۇبىعوە دەنا و يەك ترى لىن دەدا وقا-قا پىندەكىنى و دېيكوت ھا گۈنەتلى بۇو؟“

دەبىيەت ئۇمۇ يانى بۇ حوزنى كېپرايىتىو، ئۇمۇ دىيارە كارى بە خانى نەداوه، بىلەم بۇ بىشە كەنلى ترى چىشىتى مەجىبر (قىسى قۇر بۇ پىنكەننى ئىيمە، وشەن ”تە“ي تىدايە)، دەبۇ نىمىدى لە بىر نەچوايە، مافى خۇمانە لەمدا رەخنىلى يېڭىرىن.

"مم"ی چیرۆکنووس (محمد مولوود)، پیارنکی زور خویندهوار بود. قمت له تمواوی ژیانیدا رۆزیک له حیزبیک یا رئیخراویک سیاسیدا نبوو. ماوهیدک ئىندامى "یەکىتى نووسرانى كورد"ی به ئىجازە دەولەت بود، ماوهیدکى كورتىش بىسر گۇفارىك رادەگىشت (گۇفارى ھولىر، وادەزانم ھى شارهوانى بود)، بەلام كە دىتى كېشىدى سیاستى لى دەكۈنتىوھە وازى لىن ھينا. مرۆفىتكى ھەتا بلېيت ناسك و بە شىدەب بود، بەلام ناکىرىت پىنى بلېيت شۇپشگىتەر. بە مندالى، هەزارى زورى دىتبىو، نىت زور ناگاى لە وزىفەكتى بود و ھمىشە نیوانى له كەملە حافزى (استاندارى عارمەن ھولىردا باش بود، بەتابىتى لە كەملە "بدرالدین علی"دا كە دۆزىنەنلىكى سەرسەختى كورد بود (بە فەرمانى بارزانى كۆزرا). ھېنەنەك لە كۆمۈنېستەكان پېيىزدا بود كە نیوانى مەم لە كەملە نەودا لە پېتەندىبى كارى ئىدارە پتى بود (من ئەنەن كۆمۈنېستىكى بىست: شىخ خالىدى نەقشبەندى كە لە بىغدا ھاوا كارم بود - شىخ خالىدى براي شىخ ئەتمەدى كە سالى ۱۹۷۰ جىنگىزى كەركۈوك بود).

مم نیوانى له كەملە "عبدالنەعم مصرف" يىشدا باش بود، تەذىبا كاتىك "عبدول وەھاب نەتروشى" (فەرماندە- يەكى بارزانى، كۆنە پەزىلىسىكى نەخوتىندهارو سەرسەرى و چەسۇنىنەرى كەملە كورد) بود بە حافزى ھولىر، "مم" نېيتوانى نیوانى له كەملە نەودا باش بىت. هەزارى لى دەرجىت، مەم قىت يەك رۆز لە ژيانيدا له كەملە هېچ كەسەنلىكى سەر بە بارزانى و پارتى و شۇپشى كورد نېيانى نەبۇوە. "پارتى" ئى زور پىن سووک بود، بەلام نیوانى له كەملە كەسەنلىكى سەر بە حەكمەندا (زمىبىحى كاتىك له كەملە حەكمەت بود، بابەكىڭىزايى پىشەھىرى... نىيدى) خۇش بود. نېيانى له كەملە ھېنەنەك لە دەستەنە تالىبانىدا ھەبۇو، بەلام زور رقى لە برايم ئەتمەد بود، دەيكوت برايم ئەتمەد زور خۇپىسىنە، خۆي زور لەھەي بە پتى دادەتىت و، دەيغۇت وەك خودايدەك سەيرىكىت. مەم يەكچار زور لە ۋىزەنەسىرى كەسەنلىكى "حەمید عەسمان"ى كۆمۈنېستى بەناوبانگدا بود، بە بلىمەتىكى سیاست و دەنياى خویندهوارىي دەزانى . من ناگاڭ لى نىيە دواي ئەنۋەش كە حەمید بود بە پىاوي بەعسېيەكان (بە ناوى "سەلیم سۇلتان" لە رۆزئامى "الشورە" ئى بەعسېيەكاندا دەينووسى)، مەم دۆستايىتى لە كەملەدا و ھەلۇنىستى هېچ لى گۈزىتىت.

مم تەعەنلى سەررووئى سى سال بود كە ژۇنى ھېنە، رەنگە چلىش بۇويتىت، گىيۇ زورى حەزەدە كە كېنەنلىكى خۇزى (كوردستان خامى) بىداتى، وادەبود بە "مم"ي دەگوت "چاوا- چاوا، بەشەرف- بەشەرف" كوردستان زور جوانە، ھا"!، "مم" يش لە وەلەمدا دەيكوت : "زەوق... زەوق"! و ھېچى تى.

مم - به پنجموانی هزار - ژیانیکی خیزانی زور بمحترم و غوونمی هبتو، به نفعین " نافرین خام " یکی زور بشخصیت و جوان و زیرو خویندهواری هینا (بدلام برآکمی نفسدرنکی لمشکری حکومتی بغداد و پیاوی نیستیخباراتی برو)، کور و کچیشی له رووی روانییمه زور ساغ و شادو بمحترم و لعناؤخز و لدگل کمسوکاردا تبا برون و باشیان خویند ، و هک بیستووه - برون به نهدانزیار، بدلام دوای راپیرینی ۱۹۹۱ نیز بینکار برون، چونکه ناماشه نسبرون بجهن هیچ خیزینکی کوردهوه و دیاره نمو خیزانمش کار نادهن به کسانی غمیری سفر به خویان . مم هزاری خوشدویست، من لام وايه به دووشت چوویووه دلیمه، یه کمیان قسمی زور خوش، دووهیان خزر اپسکاندن له هزاریه کی رابردوه و گمیشته مدرکهزیکی بعیزی کومداییتی، که هر تک ده کمسایهتی یه کتیراندا ده دیت .

هزار که خوی زور هراش و زوریانی و هزدده - هزدده دهدا و دهست و لاقی راده هشاندن و تف ولیکی دهمی به راست و چپدا دهپژاند، خوشی له نارامی و لسره خوبی مم دههات، نمو نوخته هاویمشش هبتو که گوئم، بدلام نوخته مدرکهزی بؤ هزار لمو دوستایمتهدا " پاره " برو . هزار نووسیویه :

" من بیروپرام وايه پیاو دهین زور دوست بکری، نکدر له هزاریان یه کیان ده گملت راست و بمهفا دهرچن و نموائی تر همموی خوار و خیچ و فیلیاز بین، هیشتا تو قاز اجته، محمد بارتقای هزار دوست پر دهاتنهوه .

(..) دایکی مندانان گوتی لعوہتا تو چویه شوپش، همودری بورج کاک محمد مولود هر که حقوقی و هر گرتوه نمچوتموه ماله خوی، راست هاتزته بغداد، له گملی بمشکر دین و مانگی پازده دیناری نبوهی حقوقه کمی بجهن هیشته، کرنی رینگشی له کیرفانی خوی داوه " (چیشتی ل ۴۴۹ - ۴۵۰).

دیسان : " روزنک (..) کریم نستانی (..) له حاجی نومران پمیدابرو (..) گوتی (..) محمد مولود (مم) بیست دیناری حقوق رینگه داومتن که سمت و بیست دینار پول بؤ توبینم (..) .
گریام هات ... جا چون نعلیم نافریم مدراییتی راست " (چیشتی ل ۵۵۲).

رووداوی یه کم بسعاری ۱۹۶۴ ببویت و نصی دوایی هاوینی ۱۹۷۴ . هر کمینک ناگای له باری دارایی نمو هاوینمی شوپش هعیت، دهانیت که ۱۲۰ دینار بؤ کمینکی نیزیک له بارزانی شتینکی یه کجا زور کم، به رادیه کی بین تام کم برو . نمو ساله پاره له نیز انمه به تعلیس دههات و ده بشرا یمه، من خوم جارنکیان

له سر پرده‌کهی بدرامبری چومن تعلیسینکم به سر کهرباکوه دیت، زلامی که لیبی‌دهخوردی له ولامی پرسیاری کسینکدا گوتی "وەللا براکیان معاشە دېگىيەم" ۱. حمقن هەزار چىندەهزار دیناری ھېبو، به دینارو به ئەمن و رەنگە به دۆلارىش، ونپاى نمو ھەمۇوە كەمین و بىينىشى لەكىل محمدەعزىز (حىمى عزە دۆم) و شىيخ محمدى ھەرسىنىدأ. هەزار نەوسا لەوئى له بارىنکدا بۇو كە نەوەيتوانى پارە بدأ به مەم و ھەمۇو پارەكانى يېشىرىش (پازادە دینار مانگانەكانى كە دابۇوى بە ئىنى) بۇ بىنېرىتىمۇ، بەلام نا، هەزار وانھېبو (بروانە ھەلۋىستى هەزار لە ئىمامى ل ۱۴ ئى نەم كېتىبە).

ھەزار ھەرچەندە له چىشتى مەجىيەدا، به لاي ھېچ باسىنکى نەدەبىاتىكى ياخواھەزىكى كېتىپىك - شتىكدا ناچىت، چونكە نەوشانە، جىڭە لەوە كە له چىزو تونانى نە دوورن، ھېچ كارىكىشيان نە به فرياكەوتى خانى ھەمە كە لە "گۈنگىل و تەشقىلى دىنيا"ى رىزگارىكەن، نە قىسى قۆزىيان بۇ پېنگەنەنى ئىتمەتىدا ھەمە؛ كەچى تەنباو تەنبا باسى ناخواھەزىكى چىرۇكىكى "مەم" ئى تىدا كەرددووه، نەوشىچ چىرۇكىن ؟ چىرۇكىن كى به ناوى "پەنخا فلس" ؟، كە بۇ ھەزار شتىكە لەبابتى "نەما بابه نەو كەوشە" و، نىوانى سايىكۈلۈجىي ھەزارو مەممى تىدايدە :

"پوختە ئەممىدە :

بە ھەستىبىي و زۇر نىدارى، لە رىنگىي مەدرەسە، پەنخا فلسىيەكى دىۋەتىمۇ، بەلا يەوه كەنخىيەكى زۇر بەنرخە . مەعلمىم لە بۇل دا راستى دەكتەرە و لە سر كەمشى ئەسلىكى
پرسیارى لىن دەكا، بە دەنگى بەرز دەلى : پەنخا فلس ! ". (چىشتى ل ۴۴۹)

مەم - وەك باسم كەد - بە مندالى، ھەزارىي دېتىبۇو و كارھاساتى رەوانىي ھەزار شارھەزاپۇو و دەيزانى نەو بەوه شاد دەبىت كە پارەي بەدەيتى . مەم خۇيىشى بە ھەستى نەوە كە ھەزارىي زۇرى مندالىيەمۇ بەوه گەيشتىبۇو كەسینكى تىرى بە پارە شادبىكا دىياربۇو شاد دەبۇو، نەوە بۇ مەم بىلەكىيەكى سەركەوتىن بۇو بە سر ھەزارىيدا، لە بدرامبر نەو سەركەوتى سامانىكەي ھەستى ھەزارىي كە ھەزارىي تېكۈپىك شەكەنديبۇو و پەلىشاندىبۇو . نەگەر مەم ئىستا بىبايىو ئەم چىند دېپانىي بخوتىدا يەنمۇ، لام وايە دەست بىجىن ئەم شى كەردنەوەيەن منى قىبۇل دەكەد دەيگۈت راست دەكەيت، مەم لەمە دەگەيشت، خۇي زۇر لەم جۆرە شى كەردنەوە سايىكۈلۈجىانى ھېبۈن . بۇ ھەزارىش، نەگەر تۆپارەت بەدەي بۇو، لەكەتىكدا كە بارى داراينى نەو زۇر لەوە تۆ باشىرىش بىت يَا دواينى واي لىنى بىت و ھېچت نەداتىمۇ، نەوە دىيارە كە تۆ ھەنقالى باشىت و خوشىدەنۈت و پېت ھەلدەلىت (دەنا وە كە

عومۇر دەباھە تاقى كىرىدىتىمۇ دەركوت كەچ سەگبائىنىكىت! بې- فىسى ۵- كراسى دەباھە). بىعىتىوانەيە، مەڭرە ئەقال بۇئۇ لە مەم باشتى لە دىنلادا هەمىءى ؟ تا، نىيە.

ئۇ دوو دىۋوهى نەتىجەنى ھەستى ھەزارىيى كەتكۈزۈپ دەباھەش دەگرت و، قىسى خۆشى ھەزار و، ئازامىيى مەم ئەم دۆستايىقىمىي "ھەزار - مەم" يان پىنگەنەباوو و وا پىتىغىرىدىبوو، نەك ھېچ شىتىكى تر، چونكە ھەملەتىستان لە دىنلادى سىاست و خوتىنەوارى و خىزان و ئەملادو... ھەممۇ شىتىكە كەچار زۇر لىنگ دوورىبوو. كەۋانە ئەم ھەقاللىتىمىي ھەزارىش، وە كەمەمۇ ھەقاللىتىدەكانى ترى، فېرى بە سەر ھېچ بېرىۋاھەنلىكى سىياسى، قومىنى، عقىدەتى و ئەم شەنانە نىبۇو. خۆشىمىستىرىن ھەقاللى ھەزار لە بىغدا حىمە دەلآل بۇو (بې- فىسى ۱۱ - خۆشىمىستى ھەزار) و، لە ھەولىر مەم بۇو. بۇ تىكىمەشتنى ھەر پىتىغىرىدىكى ھەزار، دەبىت زۇر لە بېرىۋاھەر و كوردىاتى و شۇپۇش و ئەم شەنانە دوور كەمۇتىمۇ. دەبىت بۇ تىكىمەشتنى ئەم، نەمانە ھەر بىخىتەلاوھو لېپىرى خۆتىيان بىرىتىمۇ .

مەم - بە پىچىمۇانەي ھەزار - زۇر ئاگادارى دىنلادى نوى بۇو، ھۆگرى ئەدەبىيات و ھونىرى سورىيالى بۇو، زۇر شارە- زاي سايىكۈلۈچى بۇو و بە كىرنىڭتىن زانستى دەزانى و، لە فەلسەفەشدا ھۆگرى "سارتى" بۇو (وھىنپەراوى عارەبىي دەخوتىندىمۇ، جىگە لە كوردى و عارەبىي زمانىنىكى ترى نەدەزانى). مەم بە ئەم ھۆشىيارىمى و كە توانانى شى كەدەنۇھى سايىكۈلۈچىيە بىلەم و، فېرى ئەم دۆستايىتىمى لە كەمە ھەزاردا، دەبىزانى كە ھەزار بە كەملىكى ئەم نەدەھەت مېرىد و باوک بىت. مەم منىشى خۆش دەھىيىت و پىنى دەگۈم "من تىتىناڭم بەلام زۇر بەھام بە تۆ ھەمە"!، جارىنگ دەبىيىت لە ناست خاپىي ھەزارو زىنيدا دەلم بەتاعوه، گوتنى : "شاعىر ھەر وا پەپپۇتن، جام" ("جام" ئى لە قىسىدا زۇر دەگوت).

مەم زۇر نوختى، زەعفى ھەزار و ورده كارىيەكانى مالى ھەزار شارەزا بۇو و، دەبىزانى ھەزار ئەم كەمسە نىبۇو كە جىماوەر بە "بىلگە ئىيمانى" بېرىۋايان پىن ھەبۇو، دەبىزانى كە دىنلادى راستقىنەي ھەزار زۇر لۇھى رووالىتى دوور بۇو، بەلام ئەم لە شى كەدەنۇھى سايىكۈلۈچىتى جىماوەردا زۇر لۇھە شارەزاتر بۇو كە قەمت ئەنۇھى پىن سەمير بۇوبىت يان ھېچ بایدەخىنەكى لا ھەبۇوبىت.

مەم - ھەزار، بە رەشت، دوو قوتىنى دىرى يەكتەر بۇون كە ھەرىيە كەيان دەرمانى بىرىنېتىكى دە بىرامبەرە كەيدا دەدىتىمۇ .

”شونکیش کاک هیمنم میوان بو(۱)، له ناو قساندا گوم: «کاکه من و تو پیر بوین، رنگه برداو
برد و زیانی چیامان له تاقمت دانماین. حمزه کم تو له نهدامنی تیقنتیخاری حیزب واز
بنی و بچی له ماله خوت ندهبیاتی کوردی بنوسی. هندوکس حورمهت ده گرنی». قبولی
نهکرد. (...) به پاستی به مرگی هیمن خوم زور بنهنیا هست ده کم، بداخوه هیشتا من مام
...“

(۱) هیمن له مهاباد گوتبوی: هزار موتعمهیده بؤیه نایته لامان! نهدازانی «موتمعهید»
چید! درهنگیک تیگدیشم که یانی نه پیغمبر وی ماله بارزانی بیه، بؤیه سفر و بیه باری حیزب
ناهینی.

(چیشتی محیبور ل ۵۷۵)

به گویزه‌ی قسمی هیمن ده پیشه‌کیی ”تاریک و روون“یدا، هیمن چوار سال بُخوتندنی سفره‌تایی له مهاباد
بووه، نوجا چوار سال له خانقا خویندوویه؛ دلیت:

”نموده‌ی له سابلاخ ده خوتند هزارم ده‌ناسی، هات و چوی دوکانی بابی هزارم ده کرد.
مهلا یه کی پیری قسدخوش بوو. که چوومه خانقا یه کزمان گرتهوه و بووینه دوست“
(تاریک و روون ل ۹).

هزار (۱۹۲۱/۴/۱۵ - ۱۹۹۱/۲/۲۱) و هیمن (۱۹۲۱/۴/۲۳ - ۱۹۸۶/۴/۱۸) چون له سابلاخ یه کزمان
ناسی و، یا به ج مناسبه‌یک هیمن رنی کمتووه‌هه دوکانی بابی هزار، نازانین، بلام نموده‌ستاینیه
هزارو هیمن لموساهه هر بردوهام بووه تاکو مرگ لینکی کردون.

دلیلین هیندیک و نه جینگاکی زور باس ده گرنوه و، بعوپیوانه‌یه ده‌بینیت سالانه و نه‌دیک به باشترین و نیمی نه
ساله هنلد میزیردیت و نه کمسی گرتوویتی خله‌لات ده کریت. و نه‌دیک هزارو هیمن بدرگی ژماره ۵۹

گۆفاری "سروه"ی جۆزەر دانی ۰۱۳۷ (مانگى ۱/۵ ئى را زاندۇوەتىمۇ، كە يەك كىتىبى تۇواو دەگىنەتىمۇ و، زۇر جىنى خۇيىتى نۇ كىسى نۇ و ئىنمەتى كىرتووه، بۇ نۇھە خەلات بىكىنەت. نەگەر كەسىنەك ھەول بىدات - شارلوك ھۆلەزم ناسايى - دېمىنلى خەلق بخۇيىتىمۇ، نۇوا زۇر جىاوازى دىنیاى نۇ دوو كىسى دە نۇھە ئىنمەدا دېپىتى :

ھەزارى ورگەن و ھەلمساۋ، دە بىرگىتكى كوردىيى فشوفۇل و ناپىكدا، بە شىۋىيەيدك لە سەر كورسەتكە دانىشتۇرۇھە كە رووخابىت و كەوتۈتى سەر نۇھە كورسەتە ئىتەپى لە رۇيشەن كەوتۈتىت . ھەر دووجاوى نۇوقاندۇرە. مىچەكى راستى بىسەر رانىدا بىردا و ئەتىمۇھە سىغار (جغارە) يېتكى بە شىۋىيەيدك بىلدۈستەتىمۇ يە وەك بلىت دەتۇخودا من ئىمە چىلىنى بىكم . لېپى دەستى چەپىشى خەستە سەرۇووئە نۇر انەي چېپى . دەمچاوايى بە جۆزىتكارەساتى لى دەبارىت وەك ھا هەر ئىستا كۆتايى ژيانى ھېرۇشىما بىت، كە ئۇرى لىپىمۇ، وا فەزىكە ئەمرىكايى بە بۆمېنى ئاتۇرمۇھە گەيشتە سەر شار و واھا - ھا بىردى دايىمۇ، ئا لۇ بىينىدا و ئىنمەك بۇ دەمچاوايى ھەزار گىراوە كە ئىتەر چاوكىردىنۇھە مانا يەكى نىيە، چاوايى چى بىكانىمۇ ؟ بۇ دېتنى بارىنى بۆمېنى ئاتۇم بىسەر تېلى سەرىدا ؟

ھېيەن لەلايمۇھە دانىشتۇرۇھە، كەسىنەك دېبردا، بە زەردەخەنەتىمەكى يەكچار زۇر جوان، وە كۆكۈل، يازۇر لە كۆلەش جوانىز: وەك نۇھە "وشى كوردىيى كە ھەلەمەرزا لە لىبوى" ، ياكەن فەيلەسۇوفۇنىك بىت و بەم دىنایە پېپىكەنەت، رووى كەرددۇتە كامېراكە، قىلىمۇتىك دە دەستدا سەرى نۇوكە كەنلى لە سەر كاغزە كانى بىرەمە دانادە.

ھەزار لەكاتى كېرائى نۇھە ئىنمەدا پارەزى زۇرى ھېبۇو، خانوو و ناومال و وزىفەتى بە معاشى چاڭ و رىزى يەكچار زۇرى كۆمۈلگەو سىاستىداران و دەرسەلاتىداران، ھەر لە كوردى سەدارى سەر شەقامامۇھە تاكو بە رابەرانى ھەممۇ حىزىزە سىاسىيە كوردەكان (بە حىزىزى دېمۆكرا提شە) و كارىبدەستانى تاران و عەرەش و قورش دەگات . كارىبە - دەستانى تاران دەيانىنارەد پارىس و ھەفالانى دكتۆر قاسىلو لە پارىس لەخزمەتىدا بۇون . لە تاران لە پال ھەنبانە - بۇرىنۇ شەرخى مەلائى جىزىرى (كە حەكومەت بە بىن پارە بۇيى چاپ دەكەد تاكو بېچىت بۇخۇي بە پارە بە كوردى بەفرۇشىت)، جۆرەھا خزمەتى بە كەتىبەخانە فارس دەكەد، چەندىن بەرھەممى لە زمانى عاربىي بۇھە بۇ دەكەنە فارسى و ھەممۇي، ھەرھەممۇي، تەنانەت پېشىن و كۆزكىنەتى ھەر بە خزمەت بەگەل بۇ باس دەكرا (مامۇستاي فەيلەسۇوف ئۇمنەدە خۇي بۇ خزمەتى كەل ماندوو دەگات و گوئى بە تەندىروستىبى خۇي نادات، ئىتەر ئاوا دەپشىت و دەكۆكىت !).

ھېيەن، بىن پارەو پۇول، خۇراكى لۇوهى نۇھە سەرەممى "سۇورەبان" يش كەمعەر كە دەپىشە كىيە شاكارە بىن و ئىنە كەمى

بۇ شەرفنامدا باسى دەکات كە دەلىت " قىسى خۆمان بىن زۇرىش تېر و پېر نەپۈرين (..) زىندەپاروی چەمۇرو نەرمى پېرى چەلىس و گىردەشىنمان بۇ دىارنەكراپۇ " (شەرفنامى وەركىپەرنى ھەۋار ل شىنىست و چوار)؛ دكتور قاسىلۇ پېنى دەگوت "جاش" و ھەفالەكانى بە جىزەھا گالىت سووكايىتىان بىن دەكىد، ناويان نابۇو "لەت" (غۇنى و چەندەكسىنلە دكتور قاسىلۇ جىابۇونۇھە، ھېمىنىشىان لە گەل بۇو، نېتىر ھەفالانى دكتور دەيانگوت "نۇوهندە كەس و لەتىك جىابۇونۇھە، لەتى چى ؟ دەيانگوت : "ھېمن" !) . ھېمن لىرەدا - بە وشە كانى ھەۋار - " بۇيىرى پەرنىشانى دەۋىيا " (چىشتى ل ۵۷۵)؛ ھەم حىزىسى دىمۇكرات سووكايىتىي پېنى دەكىد (تەنانەت چەند رۆز گىرتىپوو- شى) و ھەم ماۋەيدىك لە حەكومەتى ئېرانيش قاچاغ بىبو و وا ئىستاش لە كاتى گىتنى نۇو ئىنمىدا ھەر لەزىز چاودىرىسى حەكومەتايىھۇ لىنى دردۇنگەن . نۇو ماۋەيد بەعوھە كە بە گۇفارى " سروھ " رادە كەميشت، خزمەتىكى چاڭى بە زمان و نەدەبى كوردى دەكىد، بىلەم چونكە گۇفارى حەكومەت بىبو و ھەميشە گوتارى بە دلى رېزىمىش تىنابۇو، تەنانەت ھەۋارىش دە چىشتى مەحىيىردا دەلىن ھېمن " خۇى دايە دەست دەولەت و بىرىيانە ورمى و گۇفارى سروھى بۇ دەنسىن " (ل ۵۷۵) بىن نۇوه ھېيج باسېتكى نۇوه بىكەت كە ھېمن لەۋىدا خزمەتى بە زمان و نەدەبى كورد كەدووھ (وھ كە بۇ خۇزىنى گوتۇوه چۈن لە رىنى دەركەدنى گۇفارى كوردى بۇ سەفارتى ئىنگلىس لە بىمغا خزمەتى بە زمان و نەدەب و مېزۇوی كورد كەدووھ) .

تۆزبىلىت ھەلىمەك رووئى دايىت، نۇو سەرەھ ھېمن چۈرىتىھ سەر لەشى ھەۋار و نۇوهى ھەۋار سەر لەشى ھېمن ؟ چونكە لەپىارەدا نۇوهى دە ھېرۇشىما كەتووھو بۆمى بىسەردا دەبارىت ھېمنە نەك ھەۋار، ھەۋار دەپپو ھەر بىزەي سېنلى بەتايىھ، كەچى وانىيە، بۆچى وابار ھەلکەراوەتموھ، تېرۇ سەركەتوو بە سەر كۆملەكاكو سىاستىدا چاۋ دەنۋوقىنېت و تىرىشى سماقى ئېرچاۋانى بىمشى ھەممۇ كىباچانە كانى ھەۋىلىز دەکات؛ لەكاتىكدا كە بىرسى و پېشىل كراوى كۆملەكاكو سىاستىد بە زەردەخەنە روو لە كامېرای جىهان دەکات ؟ نەكەر نۇو دلى نۇو زەردەبىمى لەو و ئىنمىدا ھېناوەتە سەر لېپى ھېمن بىكرايەتموھ، بەپەخشانە نايابە بىن و ئىنمىي ھېمن يان بە شىعرىك لەو شىعرە رۇمانسىانە پېنى بىكوتىنایە نۇو زەردەيە بە وشە دەپىتە چى، دەپپو چىمان لىن بىبىستايە ؟ گۇزانىنى سوليمانى كورى داودى دەگوت "پۇوجى پۇوجان گوتى كۆھىلىت، پۇوجى پۇوجان ھەممۇ پۇوج"؛ يان بە عىقلى خۇى پىنده كەننى كە بۆچى و كە ھەۋارى بۇنەكرا (ھەۋار دەلىت كە لە گەلەدا چۈۋەتە مالى بارزانى لە راژان و كە لەوئى "زۇريان حورمەت كەرت و ھېيج بەچاۋىياندا نەداواھە كە رۆزگارنىك زۇرى خرابىي بارزانى گوتىپو، تەنانەت

پولیشیان دایه" (چیشتی ل ۵۷۵)؛ یا بع عقلمی پنده کمنی که روزیک له ژیانیدا چووهنه حیزینکمه، یا چی؟

کاتیک هزار و هیمن جاری به کم ل سابلخ به کتزیان ناسیوه، همرتک ژیانی خویان زور پن ناخوش بورو، هیمن له دولمندی و مرکزی کومدلا یمی بعرزی و، هزار ل پلیشاوهی دوو دیوی هستی هزاری و پستیی مرکزی کومدلا یمی. وا دست پنده کمن و، وا کوتایی پنده هینن که ده نو و تنسیدایه، دارایی دراو و کومدلا. یمیان گوپیوهنه.

هزار زانی کوبیدی کومدلگا ج شرابینکی دهونت، هیمن نهیزانی یا نمیویست بیزانی و، تماننت وه کو "ابن المعتز" ی شاعیری عباسی لئ ب سرهاه. "ابن المعتز" به مستیه کی که لامموی ده کرد، وه ک نیرانی ده لین "مست لا یعقل"، یا ناینیه جسوه کان ده لین "عد لو یاده ع" (له یادکردنوهی نستیرو هامانداده که پیاو نهونده شرابی تیدا خواردو وهنه هاماگی تاغوتی له مورد خای یاقووتی لینکنا کاتنه) ثاوا بن ناگاو بن خمیر له خوی و نوهی ب سمری دهیان، خراوهنه سمر تختی سملتمند و ناوی کراوه به خلیفه "المرتضی بالله" ی عباسی. دوای روزیک که هیشتا بتعواوی خوماری بعری نسداوه تا بازیست ج خمیره سریان پمپاندووه! . هیمن به مستیی خوی هینزا و لابرا، ده دنیای خویدا پنی وابوو ده فرت و پشتی وه زهی کمود، هزار ده گوپی جمیرا ده خشی و بد چنگ و نینوک بدره وور هملده گهرا. بهلام نو سمرکوتنه چنده ماددی بورو و چنده رهوانی، مه گهر نو زهردیهی سرلیوی هیمن دولمندیهی یان نو ده موجاوه هیرؤشیما یمی هزار؟

*

سرهفتای دوستایمی هزار و هیمن، دیاره به قسمی کومیدیای هزار (که همرتک هر پنی ده لین "قسمی قوبه") و خوشنده حز له دنیای شیعرو شاعیری بورو، بهلام نارهزوی را کردنی چینایمی همردو ولاشی دهیست تیدا بوبینت. هیمن له گدل هزارنکی بی حمیا و هاروهاج و کومیدیایی به زمانی دنیاتیسانی هزارو رهشور ووت، هزاریش له گدل کوپی سید حمسنی شیخ طیب اسلامی موکری و نوهی شیخی بورهان.

له فصلی پیش نمودا باسی "مم" کرد، که هوگری قسمی خوشی هزار بورو، بهلام مم خوی نهعلی کومیدیا نمیوو، نوهداده بتعواوی له هزار جیاواز بورو. کومیدیا دهوری ده نیوانی هزار و هیمنیشدا هبورو بهلام جیاوا- زی نیوان هزار و هیمن له کومیدیادا نوهی لمنیوان هزارو مم زور کسمرت بورو. من له "مم" دا تاقه یدک

رهو شتم ندیت ووه بلیم نووه هی دیهاتییده که، مم خوینده ارینکی بدمواوی و تمنیا شارستانی بوو، هینمن دیهاتی ببو و دیویست و ببرو نووه ده ریشت که زور له شارستان فیربیت. چند غونه نمیه کی رفتاری هیمن، که زور له رهو شتی مم دور بونون:

هیمن گنپایوه گوتی:

” جارینک چوومه مائی... (فلانه کمس، ناوه کمی ده گوت)، پنی کوم مجیدی کورم
شیعر داده من، نمن پیم وانبوو بیچی لئی بزانی، بدلام بدخلای هیندیک شیعری
همن پیم وايد باش - باشن، بیچی نمتو تمساشه کیان ناکمیت. کوم زور باشه
بسمرچاو، بیچی نا، کوان؟ که سپیر ده کم دهیم شیعری خومه، نیوی خوی له.
سر نووسیوه وله کن بابی کوترویه که هی خوینتی. کوم وله لاشیعری زور باشن،
نه گهر بتموی شتیکیشی بو لمسر دهنووس. زوری پیخوش ببو. لمسرم نووسی:
مجید نالیم شیعرت دزیوه لیم   جارینکی دی شیعم بدزی ده تگیم ! ”.

غونه نمیه کی تر:

جارینکیان دسته میه که له یه کیتی نووسه رانی کورد. له دوای کونگره بیان له هسولیه ره چونه حاجی نومران.
لموانه دکتۆرن سرین فخری چند سمعاتیک میوانی هیمن دهیت، که خلکنکی زوریش بدهه رهه ده بن و چاو
ده بنه گفتگوی هینمن و نمو خانه دکتۆری مامۆستای زمانی کوردی له زانکز. لع شوینه که لئی دانیشت.
ون دیمنی چیایه کی زور بعرزی بعراهم بریان سرخی دکتۆرن سرین راده کیشیت. هینمن باسی نمو کاتنه نمو
سمردانه گنپایوه که تیندا:

” دکتۆرن سرین گوتی:

- مامۆستا هینمن دیمنی نمو چیایه زور جوانه، ده کریت بچین بیبینین؟
- بلی نمری وله لازور چاک ده کری، بیچی ناکری، نمن بوخوم ده گللت دیم، بدلام به شرتیک
- شعرتی چی؟

- به شرتیک سره کمیت نیشان ده!

خلکی دهه رو بیرمان هممو دایانه پنکنین، کمپی دکتۆر وه کو نووه هر کاری بمو نداده،
ده گوت:

- مامۆستاھىمن سەرەکى دەپىت خۇش بىت ؟

- هەر خۇش و بىس ؟ نەرى وەللا يەك جار بىبىنى واشىدای دەپى نىدى ھەمىشە دەتۈرى بىبىنىيەو.

ھەر دوو غۇونە لە مجلىسى تىدەبىيى دېھاتدا قىبۇل بۇون، بەگۇرە ئۇمۇ دەبۇ دەكتۈر نەسرىنىش وەلامنىكى پلارى ھەبوا يە كە پىشانى بىدایە دە رۇستى ھېمىن دېت. ھېمىن لېزەدا دەبۈستىت بىلەت من كوردى دەزانم نەك ئۇ دەكتۈرە ئە كە نازانىتتىت "سەرەكىمەت نىشان دەم" بە كوردى يانى چى. مەم قەت شتى وەلە لە دەپى دەرسىدەچوو. دىسان ھەر ھېمىن كېپايەو:

"لە شايىمك لە سابلاخ دەستى دۆيەكم توند گوشى، كوتى مامۆستاھىمن من بە براو خوشكى

شايىت دە گەل دەكم. كوم : بىلەن منىش ھەروا، منىش وەلۇرد بايرۇن شاعىرىتكىم ! "

لۇرد بايرۇن گوايا نېوانى جنسىي دە گەل نىۋە خوشكىنىكى خۇيدا ھەبۇوه.

ھېنىدىك قسىي گالىئى ترى جنسىي لەپىابىتى دادىيارە لە "ھېمىن و من" ئى "ھېرىش" يشدا بىلاو كراوهەتى.

چىرۇكىنىكى ترى ھېمىن لە مائىي هەزار :

كچىنىكى خۇنىد كارى بىشى كوردى لە زانكۆي بىغدا ھاتىچۈرى مائىي هەزارى دەكەد (لە رىنى "مم" سەھ نەو نېوانە

دروست بىبوو)، ھاوتىمىنى من بىو و بۇزۇر كارى خۇنىد نەكە دەتۈوانى يارمەتىي بىدم . رۆزىكىيان وىستى

باسىنلىكى بىناوى "واقىعىيت لەشىعىرى گۈراندا" بۇ بىنوسىم، كوم من دەتۈام شىتىكت بۇ لەسر رۆمانتىكىيەتى

شىعىرى گۈزان بىنوسىم، نەك واقىعىيت دە شىعىيدا . ھەر تۈركەتەن ھېمىن لە مائىي هەزار بىو چاوهېنىي ھاتىمۇنى

ھەزارى دەكەد، كچەكە چوو بە ھېمىنى گوت، ھېمىن كوتى : "بىلەن نەرى وەللا دەتۈام بۇت بىنوسىم و

زۆر چاكىشتىت بۇ دەنۈسىم بەلام (بېنگەنەننەن كەمە) ھېچ شتى بەخۇزى اپى نىيە! ."

ھېمىن بە زمان زۇر فاسق بىو، بەلام بە كىدار وانبۇو . ھېمىن بە پىنچەوانىي ھەزار و زۇرتىرىنى پىاوانىي دەپەر.

بىرى ھەزار كە تەنبا كاتىك زۇر بە نەدەب و رەسپەتى دە گۆت برازىن نەگەر كابايان، تاڭو دواي ئۇمۇ

بە فەلۇوهەپى پېنگەنەننەن لاي ھەقالايان خۇيان پىنھەلبىكىشىيە بەج شىنۋەيمك برازىيان گاوه، ھېمىن ھەر بىرى

بەلائى شتى وەلەدا نەدەچوو . تەنانەت نەگەر "براژن" يش بىبىستايە ئۇ پەنلىكىيە خۇى نەدەشكەن، بەھېچ

جۇرىنىك ئۇ جۆزە رەفتارانىي نېبۇو . - بلىيىن - نەگەر ئۇ كچە خۇنىد كارە پېشى بىكوتايە باشە، جا من لاي

خۇمۇو لە سەداسەد دەلىيام كە ھېمىن بە كىدار خۇى لى نەدەدا، چونكە ئۇ كچەنى لە مائىي ھەزار دېتىپە.

جارىنىكى ترى وادەزانم پېش ئۇمۇبۇو، ھېمىن بىو كچەنى گوت : "من تۆم لە ھەولىئىر دېتىۋە".

من گوم : "نا، دهین له گمل يه کي ديكدا لىت تىكچووبن، نتمدیوه".

هيمن توپه بورو، گوتى "نا، موورو حاااماادا، كر نيم!"

كچه كمش گوتى "نا ماموستا، باوهرناكم منت ديتبي".

هيمن پىپى گوت :

- تۈ جارىكىيان به عباو پەچمۇھ لە دووكانى ھاشمى سابلاخى قوماشت كېي، وانبۇو ؟

- بىرى ومللَا وابورو .

- دە ئىمن لەوئى بۇوم، دەموجاوى تۆم لەزىز بەجەشىدۇھ دىت و دەنكىشت دەناسىمۇ.

نموجا ديسان خىسىمەكى لە من كردو گوتى "نا، كر نيم".

من لە تەواوى نۇوسىنى هىمندا ھەر يەك نوكتىنى جنسىي حفتەنامى "توفيق" ئى تارانىبىم دىتۇوه و، قىسەكەي حەرقىق (بابلىنى رىشى من لە هىنەكەي كچە نەرمەنى دا وون بۇو - ولامىكى دۆستانە). "توفيق" كە ئىتارەي پېنچىشەمە دەردەچوو، هىمن دەلتىت :

"لە ھەمۇ ژمارەيدىدا دەينووسى «شۇرى جومعە دوو شىت لېپىر نەچىن، دووهەم رۆژنامى تەوفيق». من رەبىن بۇوم، دەنالى ئەرىشىم لە بىردىچوو. بەلام شۇرى جومعە تەوفيق لە بىر نەدەچۈوه" (تارىك و روون ل ۱۴).

ئۇوه لەكۈنى و ئۇوه ھەمۇوھ جنسنامىيەت چىشتى ئەخىر لەكۈنى ؟

ھىمن، ئۇوهندەي من بىزام، لە گەل دۆست و ھەقالانىدا، تەنبا لە گەل ھەزاردا دە كەوتە دىنیاي كۆمەيدىيائى جەلمۇر، دە كەوتە ۋىز تەفسىر ئەھزاز . من جارىك شىعرىنىكى هىمنم دىت دە گۇفارى "مامۇستاي كورد" دا بىلەز كەپابۇوه، كە - بە زاراوه ئۇورۇپاىى - "پۇرۇز" بۇو، بەلام هىمن ئۇوهى لە دى نۇوسىيە دەپىت بۇ دىتنى كەسىنەك ياكىندا كەسىنەك زۇركەمى زۇر دۆستى بۇوبىن، نەك وە كۆ پۇزۇز كەتى قانىع كە دە دىوانەكە خۇيدا چاپى كەرددووه (خاتى شەيتان دىتە خەوي قانىعەمە - دىوانى "گولالەمى مەريوان").

جارىكىيان، ئەميرى قازى و - وادەزانم - مەلا رەسوللى پېشىنمازو، هىمن لە مالى ھەزار بۇون . ئەمير باسى

چۈونىكى بەرلىنى رۆزھەلاتى كېپايىعە، كە بە ناوى حىزىسى دىمۆكراٽ چۈوهە فيستيوالىك لەوئى، گوتى :

- ھەر كەچ بۇون و دەھاتن داوايان دە كەد شەتىك لەسىر مەمكىيان بۇوسىزىت

مەلارەسسىل گوتى :

- دەھاتنە لای تۆش ؟

- بىللىق

- لىسر مەمكىت دەنۋوسىن ؟

- بىللىق

- چىت دەنۋوسى ؟

- دەنۋوسى "خېزىنى ديموکراتى كوردىستانى نېرمان".

هەزار ھەلپىدایە :

- جا تەمنى كە بنووسىم بۇچى لىسر مەمكىت دەنۋوسى ؟

ئىدى هەر ئۇوندە بىس بىو كە ھېمەن بخاتە جەزىيەتىنەن كى سەيرەوە، بىلام هەزار لىسرى رۆيىشتى :

- ئىدى كە قوز خۆشى سى سوچە، بەن نۇوسيستانە تەواو وە كۆ نوشتهى سەيدى زەمبىلى لى دىنى ! .

ھەفالانى ھېمەن، دىارە جىڭ لە هەزار خۆزى، نۇوانىش لە گەلەن ھېمەندا قىسى جەلەيان نېبۇو، شتانى وە كۆ حەممى عزە كۆزى سابلاڭى (يە كەم ھەفالى ھەزار لە بىغدا، بىر- فىسىلى ۱۱ - خۆشۈستى ھەزار) و ئاي لە كاungisini (بىر- فىسىلى ۱۲ - مخزن آوارە) و مەستارە (فىسىلى ۲۷) بە ھېچ جۆزىك دە دىنلى، ھېمەندا نېبۇون، بە ھېچ جۆزىك نەدەكرا بىن. نۇوانە ھەرچەندە لە ھەزىمى رۆژھەلاتۇوه ھاتبۇون لە بىغدا نىشتمەن بىبۇون، ھېمەن كە لە بىغدا بورە قەت جارىك مەرھىبايدى كىشى لى نەكىدوون.

زۇرتىن گالتمىيەكى بە باسى جنسىوھ كە من جارىك لە مالى ھەزار لە ھەفالانى كى ھېمەن بىست، قىسىيەكى "عبدوللەي حەمسەن زادە" بىو، گوتى :

"بە ھېمەن كوت «ئەتىز نەكىر پېت ناكىرى، بۇ نەو كەسانەن لىكىپرى كە پىييان دەكىنى»! . ھېمەن كوتى :

- بۇ پېم ناكىرى ؟ وەللا نىستاش ...

- نا، ئۇوتا خۆت دە شىعرتىدا دەلىي "شلەكپەانى بىگوشم بىزنى لە سىنگ و مەم كەم"، نەوە كەسىنگ وادە كا كە بۇى نەكىرى ! "

*

*

*

ھەزار، راست و رەوان دەلىت كە ھەر لە سەرتاواھ شىعري بۇ جائىزە وەرگەرن داناواھ. ئۇوهيدە كاتى لە تۇرۇز بورە ئۇھىمۇوھ شىعرانى (بىرى استالىن و شاد بىن لېپىن و...) بۇ نۇفسەرانى رووس گۇتووو (۱۹۴۵) و، بۇ نافە -

ریمن نهعلی سیاست: ”بموتوده ناوی کرد له دنیادا“ (۱۹۵۴) و پندا دینت تاکو ”یدکبونی عدرب و کورده“ و ”پالتوان عبیدول کمریمه“ و ... تا بن دوایی.

هینمن شیعری بوجانیزه و نافدریم نهگوتوه، هر هستی خوی و بخوی بووه. له قوئناغیسکی ژیانی حیزیاینیدا، هیندیک خاتری مرا منامه (بروگرام) و ناموزگاری هفقالانی گرتوه، بهلام چونکه بعراستی پنی- وابوه بعزووهندی گمل ده نموکارهدا بووه، نمک بورازی کردنی فلان و فیسار. دواتر، که و هوش هاتووهنه، زور لمو خاترگرننه پشمیمان بووهنه، گوایا زور له حمسن زاده تووره بووه، گوتوه نه شیعره کانی بین گونپیوم. من هر ناگام له یدکیک لهدوستکاریسانه همیه:

تا کریکارو فلا، رهنجبرو روشنبر
ذمته له یمک نهگرن و پیاوانه نبزونین ده گریم
(تاریک و روون، گرمه شین، ل ۱۶۴)،

که نه ”کریکارو فلا، رهنجبرو روشنبر“هی دواتر خستوهه شوینی شتی تری که پیشتر گوتیبوی، من دیتبوم بهلام چاکم لبیر نه ماوه بتمواوی چون بووه، وادهزام ”پادشاو شوان و میرو گاوان“ بووه، که دیاره نمه له گمل فکری مارکسیستی دکتۆر قاسملو و مرا منامه نه ساسنامه (پنیهی ناوخر) هیزیشدا نده گونجا، کریکارو فلا (رهمزیان: چه کوچ و داس) و رهنجبرو روشنبر هممو له گمل مرا منامه و نه ساسنامدا رنک دینمه نمک پادشاو میر، شوان و گاوانیش چینی سریخونین. هینمن تمناندت له نووسینی ” حاجی قادری شورشکنر“ یدا پرسیاری کردووه ئایا حاجی قادر ”نووسینه کانی مارکس و نینگلش و هاویبره کانی نهوان“ هی خونندونمه؟ (که ده بیت دکتۆر قاسملو به خونندونمه نه دنیه گنز-گنز بالائی کرد بیت). دکتۆر قاسملو، وا دیاره پنی وابوه هینمن ده کرا بیواه به کومونیستیک باش، بهلام هر نه گلر ”سرمایه“ی مارکس هی خونندایتنه. نیدی نهوبوه له نهوروپاوه و هرگنپاوه وارسیی نه سرمایهی بوناردووهه بدمغا که باشی بخونینتنه! هینمن، نه گلر سه- بتمیهک هینلکت بدایقى و پیت بکوتا نهوانه دانیان به ده فلس دهه دین به تو، بېرل له بازار به دوازده فلسی بفرۇشە و دوو فلسە كەمى قازانچ بیت بخوخت، قمت بۇی هەلەندە سوورا، نمه ”نەگلر“ توانییا نه هینلکانه به سەلامەتى بگىنېتىتە بازارا، توچىت نه كەنیيە زەلام و وشك و ئالۆزە زانستى ئاب سورىي پروفېسۈزلىكى ئەلمانى بوجانیزت و پیت واپتىت هېچى لى تىنەگات، بعراستى كالتىمەكى زور سەمەرەيە.

هینمن، هەرچەندە ما وېیک دەیویست له مارکسیزم بگات، بهلام زۆر زوو گەیشته نه نەتىجەمە کە ”ھېچ كەنیي ئەگات“! نېز هەتا باسى مارکسیزم لاي هینمن بکرايد، هینمن له قاقاى پىنكىنىنى دەدا و دېگوت

-۳۰۰-

”خوشیه که شوه به کس نازانی چیه“!، که حسمن زاده نو قسمو پیکمنیندی زور پن ناخوش بود، چونکه هممو نهند امان دبوو لای دکتر قاسملو پیشانی بدنه که تیکیشتوون. هینم نامیده کی بُد دکتر قاسملو نووسیبوو، تیدا سپاسی کرد ببوو که نو کتبیه بمنزه مارکسی به دیاری بُذ نارد ببوو و نووسیبوو:

”نو کتبیه نیعمتیکه بُمن، تا نو کتبیم نبوبو کیشمیده کی زوری خوم هببوو،
هر چندم ده کرد خوم لئ نده کدوت، به لام نیستا لمسایمی نو کتبیمه حساو ممه،
هر دیکلمه مو خوم لئ ده که میه.“!

جگه له خویندنی مارکسیزم له کتبی سدر مایمه، جارنیکیان حیزی دیموکرات کاری دژی جاسوسو سیمیشی بین دسپریت: کوردینکی جاسوسی تیران له کورستان له لایعن حیزی دیموکراتنه ده گیریت، زوری لئ ددهن و همولی له گمل ددهن ئیعتیاف بکات، بین فایده دهیت. بپاردهن که پسپورتیک همولی له گمل برات، نو پسپوره کئی بیت؟ هینم! به لام هینم ناسراوه، نو جاسوسه له چندین مناسیبدادا دیتورویتی، لعبرنه دهیت خوی وا بکوریت که نهنا سریتموه، نیتر بیشیک له سعرو ده مجاوی به شتیک دېنچیتموه چاویلکیده کی زلامی رهش ده چاوده کات و له جاسوس ده چیته ژورره. هر سر بیژوردا ده کات، جاسوس هاواری لئ ده کات: ”قورباتت م ماموستا هینم لموانم رزگارکه کوشتیام!“.

که کمسانیکی کوردی باشور به خراپه باسی پیوهندی حیزی دیموکرات و حکومتی عراقیان ده کرد، هینم دهیگوت هلقی خربانه والین. جارنیکیان هینم و حسمن زاده له مالی هزار بون، نو باسه کرایمه، هینم همان شتی گوت، حسمن زاده پیشانی دا که نو قسمیده بین ناخوش بود، هینم زور به جیددی کرایمه:

”ئی بوجی نەتو پیت خوش پیشمرگی کورستانی عراقی و پارتی ده گمل ساواک و لمشکری تیران دهیتی؟ پیت خوش نیه، ئویش پئی خوش نیه نەتو دهست ده خمیده دهستی داگیرکمری نموه، داگیرکمرنیکی که کارنکی بین ده کا هیچ لوهه کمتر نیه که تیران به نیمی ده کا.“.

خشکی زبیحی سالی ۱۹۷۹ له مهاباد پرسیاری برآکمی له ختلک ده کرد، پرسیاری له منیش کرد، جارنیک پرسیاری له هینم ده کات:

- کاک هینم نەتو هیچ نادر مسینکی پوستی یا ژماره‌ی تلفیقونی برامت همیه بمهدهیمی؟
- بدلن ندری و هللا، چون، هممو کمسینک نادره‌س و ژماره‌ی تلفیقونی زبیحی له بمندا ده زانی: سازومانی نەمنیت و جاسوسیین دولتی بمعسی!

که زهیحی دیشنه مهاباد، خوشکی نuo باسمی بُو ده گنیتنه، زهیحی به پینکنیننه ده لیت : ”کمواته، ده بنی بیکنزم“ !

هر واش دهیت، زهیحی که هیعن دهیتن پر دهاته کولمی و به هممو هیزی خوی دهیگنی !، هیمنی بدبخت دوری مانگنیک بدست نuo گمستنه دهالی . من خوم چند روزنیک دوای نuo گمستنه هیمنم دیت، جیئی دانی زهیحی ده کولمیدا تمواو دیاربورو، زور پرنسان بورو، پیاو کولنیک بمزهی پیندا دهاتمه . خملک لیبان ده پرسی ”شموه چیه کاک هیمن، ده مجاوت بُوای لئی هاتووه ؟“، ده گوت ”نمکافره لمعنتیه گمستمی“ ! *

نازانم نه گهر زهیحی و هیمن له سفردهمی کزماریش هیچ نیواننیکیان همیوبیت، وئی ناچیت همیانبوبیت . نuo دوانه قدت دانویان پینکنوه نده کولا . لیزهدا چیزکنکی هیمنم و بیردیشنه، ده گوت :

”فلان کس (نموناوه کمی ده گوت) له خانقا، نه گهر به کمسنیک زور تووره بایموقن لئی هستایه، به راده یهک که له تووره بیان نیزانیبا چی لئی بکا، پیئی ده گوت: «ده وهره ماچت کم» ! که خملکی

* زهیحی قدت هیمنی بمجیددی و مرنده گرت، نuo باسینکی تری هیمن و زهیحیم و بیرد هیشنه ده :
جارنیک له بدمغا له دووکانی کوردنیکی موکریانی بورو، چند کوردنیکی تریشی لئی بعون ، زهیحی پیدابورو و گوتی چاوهپی فلانه کمس ده کات که تازه له موکریانمه هاتووه، بزانن بملکو دهنگو بیانیک . شتیکی پی نیت . پیاوی چاوهپانکراو دوای کمییک پیدابورو . دهنگو بیانیک چند کمسنیکیان لئی پرسی، کمس ناوی هیمنی نهیانا تا کابرآ خوی به زهیحی گوت ”کاک هیمن رایسپاردووم چند شتیک به توو کاک هزار بلیم“، نیدی کموته گمیاندنی حرفیی قسه کانی هیمن : ”نه گهر بزانن چنده پیر بورو، ددام کمل بورو، کچ بوم ناینه ژوان، پیم ده لین مامه ! ...“ (ولمو باغته لسری رویشت)؛ نیدم همومان - به زهیحیشنه - زور بی دنگ چاومان برمیووه گنیانوه کابرآ، تا تعواو بورو . که تعواو بورو، زهیحی به دنگ و زنگنیکی زور گران و مدنگ و جیددی گوتی ”جا بر اگیان که چوویمه و لام میشی بُو بعرهوه، به لام بتمواوی من چوئت پین ده لیم ناوا، چون قسمی نهوت به من گمیاند ناواش قسمی من بُو بگمینه“ . کابرآ گوتی ”به سفر چاو حمقن - حمقن و اده کم“ . همومان چاومان برمیه زهیحی بزانین نuo به ج قسیده کی وانده بی و رُمانسی و جوان و لام ده داتمه . زهیحی گوتی ”پیئی بلئی زهیحی ده گوت به گون“ ! .

دورو بىر ھممو لە قاقاي پىنكەنپىيان دەدا، كاپراي توند دە باومشى دەگرت و بە ماچى زۆر تېرو
دەنگدار دەكھوتە سەرى و لەكەلە ھەرماجىن كدا شىنىكى دەگوت : نۆخىش خۇين شىرىن ... نۆخىش
قەندۇ نىبات ... نۆخىش روح و حىيات ... نۆخىش ... دەما ماقت كەم !
زەبىحىش بۇ ھىمن كەسىكى وا بۇ كەم كەمەنەن ھەر پىنىي يىكوتايە : « دە وەرە ماقت كەم ! »

ھىمن شەگر شىنىكى پىن راست بوايە دېگوت، نەگەر بېرىايد بە شىنىك بەھىنایە لە كەلىدا دەرۋىشت، ھېچ كام لە
دۇو دېبۈي ھەزار لاي نۇو كارىيان نېبۈو . تەنانەت كاتىكەن ھەملۇنىستى غەنۇ بلورىان و ھاوپىرانى عەقللى كرت،
ۋېرىايد كەلىدا بېرات و ناما مەبۇ باجەكمى بىدات، كە باجىنلىكى يەكجار زۆر قورس بۇو .
مەرۆف كە خۆى ھېچ ھەملۇنىستىك و بېرىو عاتىفەمەكى تايىتىمىن سىاسىي خۆى نېبۈو و وىستى ھەممووان رازى بىكەت،
دەتوانىت بە خۇين ساردى ھەنگاكا بىنەت و دەكىنەت دەستى ھەممووان لەتەختە بېمىستىت، وە كۆ ھەزار بىكەت .
بەلام نەگەر مەرۆف ھەملۇنىستى ھەبۇو و نەشىزانى دنيا ج باسە، نۇوهى دە سەرى نەودا بۇو فەرى بىسەر واقىعى
زىيانوھ نېبۈو، ناوا دەكھوتە ئىزىپىنى و لاخى سوارانى سىاست . من جارىن لاي يەكىنلىكى نىزىكى رابىرايمەتىي
حىزىسى دىمۆكراط باسى نۇوم كرد كە ھىمن چەندە كوردىي لە ھەزار باشىز ھەزار، چەندە ھۇنەرمەندى
گەورەي پەخشانى نەدەبىي بىن وىتنە كوردى بۇو لە كاتىكدا كە ھەزار ھەر نۇوسەر نېبۈو، چەندە لە ھەزار
شاھىپەر بۇو . خزم گوتى " چەندە وە كۆ سەگ ئىزىپى، مەرنى چەندە لۇوهى سەكىش كەسىفتەر بۇو، نەگەر سەگ
بەردايە لە بەپەنۈزۈر دەنئۈر ". لە كاتىكدا كە مەركى ھەزار پەرسىمەكى گەورەي نەتموايمەتىي سازدا .
نۇوهى لەسەر ھەملۇنىست بىسەر ھىمن ھات، قەت نەدە كرا بىسەر ھەزار بىت، ھەزار قەت خۆى نەدە خىستە بارىنلىكى
وەھاوه كە ھەزىدەيەن توپرەي سىاست ناڭرى پىدا بېشىتەمۇه .

* * *

ھىمن " جىبر " نېبۈو، ھەر رىنك دواي لەدايىك بۇون نەمرىدېبۇو، زۆر دە ژيان رۇچۇوبىوو . دوا لاپغەي پىشەكىي
" تارىك و روون " ئى، دنيا زەوقى خولاسىدە كاتمۇه، كە بىم جۈزە دەست پىن دەكەت :

" ئىنسام ..

ژيام بىن خۇشە ..

پېم خۇشە لە شارى ئاوهدا، لە شەقامى پاك و خاونىن لەكەل خۇشەمۇستان

بکهپن. پیم خوش له ژووری گرم و گور لسر نوئنی نعمر و هر کوم. پیم خوش سروه باسکنکی ندرم و نزول بکم. پیم خوش کام خواک خوش لپیشمن، پیم خوش کام شراب چاکه له جامدما بن. دهموئی سما و هملپیرینی نازداران تمما شابکم. دهموئی جوانزین باله بیینم، بو چاکترين نوپیرا گوئ رابکرم. دهموئی بدرزترین سمهفونیم بو لئی بدری(..)" (تاریک و روون ل ۴۵).

۱۸۰ دهوجه بپیچموانی همزاری جمیر :

(..)"

"ناخ چمنده خوش له رئی نیشتمان وه سوالی کمی و هک عیلی بارزان (..)

ناخ چمنده خوش له رئی ویجداندا	خوئنت بریژن له رووی میدان دا
نهما بمو شرته له دوای روزی رهش	شاهیدی منقسود بگری له باوهش
دوژمنت تزلیمی لن بکرستمه	نموداری لئی دای لئی بدریتمو
له جنی دریانکمی به مال و مندان	له خاکی غوریمت دهس بکمن به سوال

(..)

خوئنیان بہری له سفر همود و بز	دایکیان قور و مسیر دهس کمن به رؤپر
ناری ئینتیقام لسر رwooی دنی	نیعمت و خوشی هیچی ناگمنی
هر پیاوی حیسى تزلیمی له دوزمن	له دلدا نین کمتره له ژن

(..)" (نالدکوک ل ۲۶، به گوپینی رینوس).

هیمن، قدت، به هیچ جوئنک، نسده کراشتی وا بلیت. نه پیش خوش بورو و هک عیلی بارزان و سوالی کمی و نه قفتیش ناما دیبو مال و مندانی دوزمنی له جنی دمرکا و له خاکی غوریمت وه سوالیان بخا.
هدوار دهليت :

"من «بیجان» و «حادی» ناوم راسپاردبو - که همودوک سعرقۇلمى لشکر بون -
گیرفانی کەلاكان بېشکن، جغارە کانیان بۇ من بیتىن و به بارزانى نەلئىن،" (چىشىتى ل ۴۰۵)
هیمن، قدت، به هیچ جوئنک، نسده کراشتی وا بکات. نەگەر زانیبای لەبرى بىن سىغارىي - بەحرفى - دەمرىت،

جا نمیدەتوانی مئىك لە سیغارىنى بىدات كە لە گىرفانى كەلاكىن دەرىھىندرابىت.

لە بىرامبىر نۇھىمۇرە ھېرىشى ھەۋار بۇ سەر "كىلىم مىنلىم نازام"، ھىمن نۇرۇوداوه يەكجار زۆر ئىنسانىيە.

مان بۇ دەگىپەتىمۇ كە چۈن لەگوندە كەميان كىيۈزۈلمىيە كى نازەرىيىان لە چىكى پىاونىكى درېنەدى كورد رىزگار كەردووە.

كىيۈزۈلە بۇرۇزگار كەردىسى برا و يا خوشكائى بىچۈكۈلىقى لە بىرسىتى ناماھىبۇوە بە پىستىز شىيە بفروشىت:

"فرمىسىكى بە چاوه جوانەكاندا ھاتە خوار، بە شەرمۇوه گوتى «نېنم نوشاقلار ناچىلار»

(چىكىم مەنالەكان بىرسىن). " (تارىخ و روون ل ۳۵)

من كە ئىمە دەخوتىمىمۇ، غۇرۇرۇ شانازىم بە يەك بە يەكى مەنالانى نۇرۇ دىيە بە رادەيدىك دەگات لووزەموى فرمىسىكى شادىيم پىن راناكىرىت، دەبىت ھېننەتكى بومىستم تا فرمىسىك بىرچاوم بىرددەدات، تا پىش چاوى خۇم بىيىم و بىتۋام درېزە بە نۇرسىتىم بىدم. نۇوه بە ھەستى شانازىبى نەتىمۇھىي مەستىم دەگات نىڭ كىلىم مىنلىم و قىسى قۇقى ترى نازانقچى . مەنالانى كورد لېزىدا شۇرۇسوارانى مەردايىتىن كە بۇرۇزگار كەردىن كىيۈزۈلمىيە كى بىچارەو بىستەزمان لە چىكى و ھەشىنەكى دىزى تو و دىنە پېشىمۇ :

"مەنالە قوشەكانى دى، كە لىسەر دووشابىي مىشىن و جىگىن و شىرۇختى سەرى يەكتىريان

دەشكاند، بە پەتمەپل و ھەلىھەل زاركى كىسە پەرۇزكانيان دەكىرده وەھەرچى قەرەپۇولى

ھەيانبىو لە مەستى پېرەمىشىدىيەن دەكىردو بۇخۇيان مافنگى دەمانمۇھە" (ھەمان سەرچاوه).

(پېرەمىشىدى مېبىست لە باوکى كىيۈزۈلە كەمە).

نۇوه رۇمانى حىماسىيە كە، نۇرۇ دىيىھى مەنالانى واي ھەمە ھەقى ميدالى ھەمە.

ھېمىنى بىدېبىخت، ھەرچەندە لەشىعىرىنىكىدا دەلىت:

كەر لە بىرسان و لە بىر بىن بىرگىي نىھەز رەق ھەلىم

نۆزكەرىسى بىنگانەساكىم تا لە سەر ھەردم نەمن

بىلەم نۇوه دە "كۆردم نەسەن"دا واي گۇنوجە، ھەستى كۆردىنىكى خۇباڭرى دەرىپىو، كە نۇخۇي جارنەكىان، لە شوئىنىكدا، پىيى لۇوھە ھەلخلىسىكا و بە شىعىرىنەك نۆزكەرىسى بىنگانەنى كرد: پېرۇزبىاپى لەدایك بۇونى وەلى عەمدى تېران (رەزاي محمد رەزاشاي پەملۇمۇ) يى كرد. ھەۋار، قەتىنەدە كرا زەعەنى وابىدەستىمۇ بىدات، دەكراشتى زۆر لۇوھە دىزىوتىر بىكات، بىلەم كارنەكى نىدە كرد كە مەركەزى خۇشۇيىتىي كۆمەلەيىتىي پىن بەھاتايىتە خوارەوە

(دیوی دوهومی سفر شانی)، سا یا دهبو له خملک به نهینی یا با یافته یا دهبو بمشیوه یه که بوزی بچوو-
با یافته سفر . بروانه لایپرہ ۳۶-۳۵ نم کتیبه که چون کاربیده مستانی حکومتی نیران پارهیان له همزار سفر-
ده گرد و بوز پهروپیا گشنه دهیانداره پاریس و، همزار له پاریس به دهومی خوی به رابطه کی حیزی دیموکرات
دهلیت " تبعیعی ، که ده چمهو، (کاربیده مستانی نیستیخباراتی حکومتی نیران) بانگم ده کمن و، دورو دریز له-
کلیان داده نیشم و جوړها پرسیارام لئی ده کمن، پرسیاری توشیان لئی کردم "، جانوچا رابطه ای حیزی دیموکرات
به روی خوشمه نه قسمیه ده گپنمه و شعبه پری یار متنی ددهن . همزار- به وشنی خوی - دهیز ای
چون خازووچ بوز سیاستی کورد ده کات، هینمن گیزو و نیزو ساده و به نیمی پاکی خوی نه سنه عتمدی
نندهزانی .

من سفره تای نم فصلم به قسمیه کی همزار دهست بین کرد، که تیندا داوا له هینمن ده کات واژ له خباتی حیزی بیی
بهینیت و خبریکی نرسینی نه دهی کوردی بیت، بدلام به چ بدلکمیدک؟ بعوه که نهود خزمتی پتی بوز کورد
تیندا یاه؟ نا، به هیچ جوړیک نا . به دوو بدلکمی بدمواوی لوهه جیاواز :

۱- پیر بون، رهنگه بدرداو بعد و ژیانی چیامان له تاقیت دا تعابنی .

۲- همکمس حورمهت ده گرنی .

تبیعی، هینمن نهودو بدلکمی قبولاً نهبوو . خباتکار له بعر پیری دهست له رنگای خباتی بمنادات و
خباتیش بوز بیروپیا و هری خودی مرؤفه نمک بوز حورمهت گیان، نهینا چندین خباتکار له میزودا تهناشت
له لاین خملکموده رهجم کراون، چند پیغمبر لسر داوای خملک له خاج دروان . نه گمر من باسی نهوم
له گمل هینمن بکردایه، تهنا به یمک بدلکه قسم له گمل ده کرد " با به منتیق هنلیسندنکیین بزاین تر به
کامه رندا ده توانيت پت خزمت به گمله کمی خوت بکمیت "، نهوسا همکمسو بدلکمی خوی ده هینایموده،
هینمن یان قبولاً ده کرد یان نمیده کرد، پیری چی و خملکی چی؟ هینمن دهیویست خبات بکات نمک
بدلووی شنی ترهه بیت .

هینمن، تهنا جاریک به رنگهوت وای بوز کایموده و هک زانیبیتی چون سیاست ده کات : بعوه که خوی
خسته ژیز فرمانی دکتر قاسملو و بعوه پسلی نهوشیعه هری بوز ولی عهدی نیران بین له بیری خملک
سپرایموده . هینمن نه گمر بیست سال کاری لوهش نهندگنی بکردایه، دکتر قاسملو دهیتوانی بوز لغیری جمماور

بیانمه، تمنانعت بُویشی بکردا به چل سال شرافت!، بدَم نموده که جارنیک لهزیانیدا بحملمن و بپوراید کی تری لوهی دکتری جیاواز همیت نموده ای به حالی - ای به حالی - ای به حالی!

هزار دیگوت: "سیاست کارنیک چیپلی زیره کانه بُو گاینی بی عقلان"! . عاقل لای نمود، نمود کسد بُو که بیتوانیبا نمود خازووق بپرته قوونی سیاسته لمحیانی نمود رئیدا سیاست خازووق ده قوونی نمود پری. هیمنی نوسمری ناسک و رومانسی و دلسوژ دیاره نمود منتیقه بُو خبایتی سیاسی قیبول نمود، بدَم، بُو بدبختی، هینده به ساده‌ی چوبوروه دنیاید کی هینده - هینده نالوزهه، مه‌گهر دیسان هر نموده دهرباره بلیموده که پیشتر گوم: "ابن المعتز" ناسا چووه سیاسته نموده و "ابن المعتز" ناسا سریان پمراند.

نیوانی هزارو هیمن، لوهی نیوانی هزارو زهیجی و قزلجی پتربو. هرتک لا بشیوه‌یدک و له هیندیک رووههه مسفتونی یه‌کتر بون. هیمن مدیلی بدلای بیری چپدا بُو و، له شارستانیت نیزیک بُو، له کاتیدکا هزار دهیوست دلی میرانی کورد شاد بکات و له سایمیاندا دنیا بیانمه. پاراستنی نمود دوستاییتیه رمنگه زدتر هونفری هیمن بوویت تاکوهزار، چونکه هملوئیتی سیاسی هیمن له دژی بارزانی، وه کوهلوئیتی سیاسی و فکری هرکسیک لدژی هرکسیک، بُو هزار مسلم‌یدک نمود، بدَم جیاوازی بپورا و هملوئیت بُو هیمن مسلله بُو.

جارنیک هیمن له مالی هزار، که چاوه‌یتی هاتنمههی هزاری ده‌گرد، زور به حماسه‌هه باسی شیعرنیک بُو من و زنی هزار ده‌گرد، واده‌ام گوتی شیعری "سواره" یه، ناوهره‌که‌کمی بریتی بُو لوهه که پیاویک له تاریکه - شمونیدکا تروسکاییدک بدی دهکات، بعده تروسکایی دهچیت تا ده‌گاته بدردمی، شموسا دهیینیت که خوی خستووهه باوهشی ورچنکمه، چونکه نمود تروسکیده درکوت که چاوی ورچنک بُو. شموجا هیمن مانای شیعره‌که بُرروون کردینمه که: مبیست لمو پیاوه کوردی نیزان وله ورچنکه مدلای مستغای بارزانی بُو. هزار له مالیش بواهه، ولامی نه‌گهر هبوایه نمود نوکتیدک دهبوو، لمبابتی گزپنی شیعرنیک، ده‌گرا شیعر- یکی هیمن خوی بواهه، به کزمیدیاید کی جنسی، هیمنی وهیک‌کنیینک دهخست هممو باسه‌کمی لعیبرد‌هبردهه. هزار به شیعر زور دوستانه گلمیی له هیمن دهکات (له "بدهو موکریان" دا)، هیمنیش ده شیعریدا به هزاری هملکتووه (له "نواتی بسز" دا). من نموده هزار به کارنیکی زور زیره کانه به قازانچی خوی و به زیانی هیمن دهینم، نهینا خوی ده‌گرا نموده‌نه‌نه‌نه‌نه‌نه کات. نموده هیمن خوششویستیه.

هەزار لە گلەمییە کەمیدا خۆی بە شۇرپشىكىنپ پېشىكىش دەكات و بىزەبىي بە ھېمندا دېتىمۇھ كەوانىيە، تىدا بە ھېمن دەلىت:

”بۇ گەلت بىزە هەتا رۆزى مەرك بى منت بى تەمن و نان و بىرگ“

خۆزىيا ھېمن ئىستا دېتىوانى سەر بىرزاكتىمۇھ بە ھەزار بىلىت ”مروف ناخى خىربىت! كامان ھەتا رۆزى مەرك بى منت بىو له تەمن و نان و بىرگ؟ بىچى من زانىومە تەمن شىڭلى چۈنە؟ بىرگى كىتىبەكانى من چۈن؟ و لەكاتىكدا من بە پېرى بىرداوېىردى چىام دەكردو ئامۇزگارىي لە مال دانىشتىنى تۆم قىبۇول نەدەكرد، ج بىرگىنک دە بىر كىتىبەكانى تۆدەكرا و كىن دېيىكىد؟ من نۇوهم بۇ تۆندە كىردى شىعەر، تۆزىرەك بۇويت و گورزى خۆت تۆماركىد، من نۇو كارم دە كەمل تۆندەكىد.“

ھەزار- ھېمن وەكۇ نۇو پەخشانىي دەيانتسووسى جىاواز بۇون . نۇونىرمى و مروف بىرۇھى و كۆل و كۆلزارو پېپۇولو ھەتاو و شەقىن و جوانىسى دەپەخشانىي ھېمندا، لە بىرامبىر نۇوهى - وەك لە فەسىلى ۴۱ گۆم - ”جىنگىلى و شەقىي و دركاكىي“ ئى ھەزار ”كە بە خۇيندنۇوهيان بەتمواوى پېم وايد سەروگونلاكم خۇينداي بۇون و لاقم مار پىنوهى داوهو تىپلى سەرم دووپېشكى بالدار“.

ھېمنى لمپو لاواز زۇر لە سەرەخۇ و ئارام قىسى دەكىد. ھەزارى ورگن و ناقۇلۇ و شانخوار دېنېرەناد، دەست و لاقى بە ھىسوولايەكدا رادەوشاندو، تف ولېكى بە دەرۋىپەيدا دەپېزىناد، دېيىكىد ھەراوھورىيەك نېيىتىمۇ . ھېمن بەشىۋەيدك نانى دەخوارد، مروف كە دېيدىت بەتمواوى ئارەزووى نۇخواردىنى دەكىد . ھەزار بەشىۋەيدك نانى دەخوارد كە مروفى بىرسىش بىدىتايە نانى لېبرچاودە كەوت (پەوانەل ۱۰۱ ئى نەم كىتىبە).

ھېمن بەشىۋەيدك خواردىنۇوه ئالكۆلىي دەخوارد بۇو، - وەك بىلىتىت - سۆفيش بىو دېمىنە ئارەزووى نۇخوارد- نۇوهى دەكىد . ھېمن بى ئالكۆل ھەلىننەدەكىد، تا كۆتايى ژيانى ئالكۆلى لا لە خۇراك مېبىستىر بۇو .

ھەزار، خواردىنۇوه كەي زۇر لە خواردىنىشى ناھىزتر بۇو، ھەميسە قرقىنە كەملىدا بۇو . ھەزار تىنبا لە دوا سالانى ژيانىدا ويسكىي بۇ مىوانانىيلىكى تايىتىي لە مال دەببۇو، ئىمینا نۇو خۆي بەتىنبا نەميدەخوارد بۇو، ھەنەگەر كە شونتىنلە كەملى كەسانىتىك بوايە زۇر دەخوارد بۇو . رەشمى قاچاچقى پىاونىكى موکریانى بۇو لە سلیمانى دەزىيا، ھەزار ئەگەر رىنى بىكەوتايىتە سلیمانى ھەر مىوانى نۇو دەببۇو . رەشە دېيىكوت ”من مەيلى كاك ھەزار دەزانم، دوو سندۇوق بىرە دە خەممە نۇتومبىلىمۇھ لە كەملى خۆمدا دېيىمە جىئىك لە سەرچنار، پېنكەمە دوو

سندووق بىرە كە تموادە كەيىن ”. هەزار جارىنك، هاوين، لە ھەولىتىر، لە كەل عبدوللاڭانى مارانى مىوانى دەولە. مەدىنەك بۇو، منىشيان لە كەل بۇوم. هەزار نەو دەولەمەندە نەدەناسى، بەلام نىتە دەعوەت بۇو، كابرا بە ئۆتۈز- مېيلە مارسىدىيەسە گازە كەنى بىرىدىنە مەسىف(سەلاحىدىن). لۇنى، خەلکىنىكى زۇر دىياربىو كە پىاسىمان دەكەد، زۇر كېشۈرۈزىشيان تىنابۇو، هەزار سەرى لە پەنجىرە ئۆتۈمىيەل دەرھەنناو كەوتە فيتوولىدان و ھاوارى ھەزەز- كارانى بىن حەمیا، خاونە دەعوەت دىياربىو زۇرى بىن ناخوش بۇو كە كىسىنەك لە ئۆتۈمىيەل بىيەوە و دەكەت، كانى- مارانىيىش پىنى گوت ”عىمېيە، عىمېيە، تۆبۇ وادە كەنى؟“. چۈرىنە رستورانىك. لە رستوران، دەفرىنىكى زۇر گۇرەي پە لەناو و سەھۇل تىدا لىسر مىز دانرابۇو، زۇرى نىبىرد چەند شۇوشىدە كى بىرەي ساردى فەرىدە ھېنزايدە سەر مىز. بىرە ھەرنەوەندە لە سەر مىز دانرا و دانغرا، هەزار پېرى دا دەفرى سەھۇل اوەكە و لە پىناواھ ھەممۇي رشت، بىجۇرۇنەك كە ناواكە گەيشتە بىرىنى كەسانى دى لە رستوران، نەرجا كەوتە بىتالىز كە دەنلى شۇوشە بىران دە دەفردا تاكوپ بۇو، دەفرى بە دەمىيەۋە نا و بە يەك نەفس دەيىيەست ھەممۇي ھەلدا، تا كانى مارانى لە نىۋەيدا دەستى گرت و بە زۇر دەفرە كەنى لە دەست دەرھەننا (گوتى ”ھېندي-ھېندي، ئەۋە تاونىيە، دەمرى“)، هەزار پىشووى لىپاپىو، باش بۇو لىزىدە بە يەك قرقىنەن كە خەقىنەن ھەممۇ دەرورىيەر دەيىيەست ھېندىنەك ھاتمۇھ سەرخۇ. دەكىرىت خواردنەوە ھەمېشە وانە بۇوبىتىن، بەلام نىمەيان خواردنەوە بە دەلى خۇرى بۇو (بىشراوە ل ۲۶۶ ى چىشتى مەجىئۇر: دەمى بۇتلەم بە لىيۇمۇھ نا و قورت قورت ملم لىن نا (..) قىرمىم بۇتلەپرى). مەجىيدى حاجۇبۇى كېرەمەوە كوتى جارىنک لە حاجى ئۆزىمەران لايى سەيدا هەزار بۇوم، محمدلا عزىز (حمدەن عزىزەدۇم) ويسكىيى دانابۇو، سەيدا ئەمەنەنە خواردەوە تا كەوتە سەر ئەرزو ماۋەيدىك بىن ھۆش بۇو.

ھىمن تغانىت نۇستىنىشى زۇر شاعىرانە بۇو، چەند جار لە بىنغا لە مائى ھەزار نۇستۇرۇھ و پەز لە جارىنک لېنەنى سووتاندۇوه! لەسەرىشتى رادەكشا و چاوى دەپىرە مېچى خانۇو، ھەمېشە سىغار بىدەستمۇ، دە خەيالدا ناقۇم دەبۇو، تا خۇرى لىن دە كەوت و سىغار لە دەستى دە كەوت. پەز لە لېنەنىكى مائى ھەزار پەز لە كۆنەنەكى تىنکەمۇتىبۇو كە بىرەمەن سووتانى سىغارى ھىمن بۇو. هەزار باسى لېقىسووتاندىنەنەكى ھىمنى لە چاچخانى شۇپش نووسىيە (چىشتى مەجىئۇر ل ۵۱۴-۵۱۳).

ھەزار، كاتى ھەرە ھۆشىارى و نارەحەنلى، كاتى نۇستىنى شەۋى بۇو، نۇستىنى چى؟ مەڭىر دەنۋەت؟ دەبۇو بە شۇ دە جار دەرورىيەر كۆنچەپۇل بىكەت، بىزانتىت ج باسە، ھەمېشە بە پىومۇو، لەم ژۇور بۇ ئەۋۇرۇر و لە خوار بۇ سەرروو و ئىدى ھەدائى نەدەدا. بىتايىتى لە دوو حاالتىدا جۈزىنەك ئىعلانى حۆكمى عورفى بۇو : ئەڭىر مەنالى

لووسي ميوان له مآلی بنوستايده (بختايني نه گهر كور بوایه)، يا كيئنگي هارتمنى من. له حالتى يەكمدا، دەبۇو ناگاي لە سادە روخسار بوایه، نه گهر خۇى دانپۇشىبا دايپۇشىت، نه گهر خۇى داپۇشىبا لىنفەكمى لىسر لادا تا گەرمائى نصىت، نه گهر هەر خۇيشى لىن نەكتۈپتىت لاي پال كەونت و دەباوهشى خۇى بىگرىت تا بىلگۈر "بەجۈوت خۇيان لىن بىكۈي". له حالتى دوومدا، بۇ نۇوه دلىياتىت كە من و نۇوكىر بە هېچ جۆرنىك كۆنابىنۇ، چونكە كۆنوبۇنۇھى من و كىيىز دىرى "عىغۇفتۇل نەفس و زۇھەر تەقۋا ناموسس وە ئىتلەپرەپ و بىل والىدەين وە ئىطلاعاتتۇل ئامىرىھىن" بۇو، بەقسەي كىن؟ بە قىسىي يەكىن لە سىن سەگىباب : "تۇغرانى"، "ئىپىنول وەردى" و، "سەعدى شىرازى". ئاي كە حەزم دەكەد گۇپى "سەعدى شىرازى" يەم دەستبىكەوتايدە هەتا تىر-تىر پېتىدا بىزىتمايدە داخى خۆم پى پەشتايە. ئۇوه لەكەتىكدا كە هيمن لەكەنل لىفەسووتاندە كەيدا و ئىدى تا بەيانى پەرخەدى دەھات و، تاقچىارىك بۇ مىزكەدنىش لە جىنگا دەرچۈونى نىبۇو.

ھەزار نەگەر رۆژئاوابى بوایه، دەكرا بىبا به ناودارنىكى جىهانى فيلم و تىباترى كۆمىدىيا، بەلام ئىز نىبۇو و، لە ناچارىدا لە مىرىنگ دەگەپ تا لىسايمىدا بىحىستىمۇ.

ھېيمن، دەيىست بەشىنگ بىت لە چىنى ناوهندى، لە ولاتىكدا كە چىنى ناوهندى ئۇوهندە نەگەيشتۇرۇ و كالۇكىچە، نەگەر بىخەيدە تايدەكى تەرازو ووهە و مىشۇولىمەك بىخەيدە تايدەكى تەرەوھ، ئۇوا تاي ئۇمۇشۇرۇلە بىدىختە وَا بە سەر زەۋىيدا دەكەونت كە جىرك و ھەناوى بىتتەخوارەوە! ھېيمن شانسى نىبۇو، نەگەر ھەبىوايد، چىنى ناوهندى كور دەكەيشتۇرۇ بوايد، ئىستا ئۇنلەك ھەر لە ناو قىومى خۆيدا، بىگە لە جىهانى كەورەدا لە شۇننىكى تر دەبۇو.

مەفتۇونىي ئۇ جىاوازىيە زۆرە بۇ يان مىزۇوى دەرۋىير بۇ ئۇ دووكىسى ئۇوهندە جىاوازىي وابد باشتى زانى تاسەر مۇويەكى پىتۈندى بەنلىنۇو نەھىنل بېسىت ؟

۵۲- هزار- زبیحی - قزلجی

-۳۱۰-

له ولاتیکی پر له راپرین و شپرو همرا، له نتمووه یدکی بن دولت و زیردستی بینگانه، لەنیوان چند له دو-
لەنانی دنیای سییمەدا المتقیتکراو، به سدان هزارو تنانمت به ملیونان کس دەکەونە میدانی کیشەی شپرو
سیاسەتمووه. ھەموو نوانە له شتینکدا ھاویشن: کوردن و چارمسەرنە کراویی کیشەی کورد تووشی نو چاره-
نووسەی کردوون. ھیندیک لوانە "بەدمستە" چیزۆکی تاییمی خۆیان لەو چوارچینوھیدا ھەیە کە له دەستە کانی
ترو تاکانی تریان جیادە کاتمۇ، بەغۇونە له عەشیرەتی بازازان، يان له فلانە عەشیرەتی ترەن و نەوە بەشىکى چارە-
نووسى بېشىوھيدىك بۇ نوان شەكاندۇوەتمووه. تاکىش ھەن، بەغۇونە پیاونىك له عەشیرەتی شەکاك لەسەركوشتىنیك
رایکردوووه له رىنگا تووشى بارزانىدە کان بۇوه و لەگەلیاندا چووته يەكتىنى سوقىھىت، سالى ۱۹۵۸ لەگەلیاندا
کەرەوەتە بىغدا و له ئىپلەولى ۱۹۶۱ بۇوه بە فەرماندە یدکی پېشىمرە. فلانە ئاکەھىي لە ئاکىرى کیشىمەتى
لەگەل کاربىدەستانىكدا ھېبۈوھو چووته گەلەلە دووكاتىكى کردووەتە. نەو ھەمووھ خەلکەن تىش چیزۆکى
خۆیان ھېبۈوھو ھەمە، بەھۆی ھەستى نەتەوايىتى ياخەستىنى، ياخەنکەوتى ژیان (بەئالەسى، خىزانى، ھەۋالىتى
شەخسى... ئىدى) لەو چوارچينوھە گەشىمەك جىئىمەك دەگەنەوە. نوانە چەندىيان ماناي و شەھى "سیاست" دەزانن و
چەندە لە زانستى سیاست ناگادارن و، ھەر ئىسلام مېبىستە کانيان چەندە لای خۆیانوھو سیاسىھ؛ دواي نەوەش
نەو ھەمووھ بەرۋەندو نارەزووھ جىاوازانە دە رووحى مەرۋەدا، چەندە کامەيان بە قورىانى کامەيان دە كەرت و
لە دوايىدا چۈن دەشكىتىمۇ؛ ياسى شۇھ بەوشىوھ گەشتىھ دىارە لە سەنورى نەم كەتىبىي من پىز دەپرات.
نەم كەتىبىي ھەر دە كەرت بەشىكى نەو باسە پېنگىبەيىتىت، نەوەندە پېوەندىي بە چەند كەسەنکەوھ ھەيە کە ناويان
تىدا دىت. بەھەيوايە كە نەمە بىنە بەشىكى كەرسەتى پېداویستى ياسى بەرىنتر.

هزار، دىوانى شاعيرانى كوردى لای بابى دىتونون، دىتتوبىيە كە بابى بە دەنگو باسى - گوايا - نىعدام كرانى مەلا
سەعىدى بىدیعوززەمان (شىيخ سەعىدى نوورسى ۱۸۷۳- ۱۹۶۰، نىزىك لە كۆپ و كۆملانى كوردى نەستەمبۇولى
۱۹۰۸) ناپەخت بۇوه، بەلام دىارە هزاران و هزاران كوردى تىش ھېبۈن ھەم كە دىوانى شاعيرانى كوردىان
دىتونون و ھەم كە لە مالە تابىغانى نەوشىخە بۇون (شىيخ تنانمت لە ناۋەندى سەدە بىستىمدا دەوري دوو
مليون مريدى ھېبۈن). نەوەي لە ژيانى هزاردا چارەنۋەسساز بۇوه، ھەۋالەتىنى كۆلەنى لەگەل "زبیحی" بۇوه.

زبیحی (عبدالرحمٰن ذبیحی)، هر له سرفتاوه کسینیکی رینازی دنیای رینکخراو و سیاست بووه (وهك که ههزار کومیدیانی بووه). زبیحی ههزاری له کمل خزیدا بردوه. هرچنده ههزار بز خباتی رینکخراو زور بئ کملک بووه، بدلام هر توانیویه جنی خوی له نیزیکی سلوکاینتی باری نوی بکاتموه.

زبیحی که وادیاره، دوای فروهیر، دوووم گرنگرین پیاوی کاری رینکخراوی "زی کاف" بووه، له سفردهمی "زی کاف" یشدا نیوانی له کمل ههزاری سست و بن کملکی هنگالی هنروهک سفردهمی مندالیی دریزه پی داوه (بغونه بروانه ل ۹۴-۹۳ نم کتیبه). ههزار و زبیحی ونکرا دهندرینه سقزی بعر دمسلاستی تاران بوندشمچامدانی هیندیک هاوناهمنگی له کمل نفسسراانی شادا، کومار دهرووخت، ههزار و زبیحی له سقز لینک دادهپن و یدکم جاری دوای نووه له بمنغا دیدکرده گرمنوه. ههزار له چیشتی محیوردا باسی نووه ده کات لعونیواندا چی به سفر خوی هاتووه، بدلام دهرباره زبیحی هر نوونده دلیت که له سقز زووتر راده کات (چیشتی ل ۸۱) و لبعندا: "رُوزنک لپه زبیحیم دیتموه که له ناسریمه رای کردبو، پینك شادوشوکور بوینموه.

رُوزی دوایی بدهو سولیمانی رویشت. "(چیشتی ل ۱۴۷)

که من هیچی لئى تیناگم، رُوزنک کمی؟ ج مانگنیک؟ ج سائینک؟ ناسریمه چی؟ زبیحی لوبیمندا چیں بسمرهاتبو؟ دیاره هیچ کومیدیا یاه کی تیندا نبوروه نینا حملمن باسی ده کرد. حمیدی مهولووده چرچه، نو لایپرھی چیشتی محیور بز چیرۆکی زیانی ترخان کراوه (ل ۳۲۹-۳۳۹) چونکه پره له کومیدیا، لمو کومیدیا- یدا "قوون" یش همیه: "به زهرهینی دریزوکه له قوغنوه قاشای ناو ریخولیان ده کرم" (ل ۳۴)، ناشکرایه شتی وا به سفر زبیحی نمهاتووه نینا شایانی نووه دهبوو چیرۆکی نوبیمنی لینکدارانیانی بکنپایتموه (که حملمن زبیحی بؤی باس کردووه). ههزار پیش نووهش له شوینیکدا دلیت:

"رُوزنک له میاندواو لمبر قاوه خانه لسفر کورسیمک دانیشتیوم، (..) نارام کوردیان (..)

گوتى - من ناتناسم، بدلام نه کبر تو ههزاری هملن، سی برادرت: زبیحی، قاسمی قادری،

دلشاد له بالانیش گیراون و نیستا دهیانوئی تو بگرن" (چیشتی ل ۷۲)

هزار، له لایپرھی دوای نومودا تاریخنی نورۆزه له سفرجاوه یاه کی فارس وهرده گرت "اویل آبانگاه ۱۳۲۴"!

(بیسته کانی مانگی توکتوبیری ۱۹۴۶)، بدلام تا خربزجی له میاندواو؟ لمو چیت ده کرد؟

دیسان له باسی زبیحیدا، ههزار که له کیرانه کمی سقز نیوه بعدانیک بعردهدرین، ده چیته مالینک له سقز و لدوئ پینی دلین که:

”زېبىھىش پەنای بە كۆنسولگەرى روس لە ورمن بردۇ، رايان نەگرتۇ، دەكەل سەيدە جەندى سەيدەنە دەلشاد بە ماشىنەتىكى حىزىسى رايى كەردى بۇغۇراق و رادىيە لەندەن خەبىرى داوه.“
(چىشتى ل ۸۴)

ئۇوه راست بۇوه يان نا ؟ نازانىن، بۇجى نازانىن ؟ چونكە كۆمۈدىياي تىندا نېبووه، ئۇو كۆنسولە رووسىدە ئەنپەركانى بىمەداش (ل ۲۷۶-۲۷۵ ئى نەم كەتىبە) سەگباپتى بۇوه، ئەيتىن دەيتوانى بە زېبىھى بلىت: ”ئىۋە كە ستالىن دەستى لى بەرداون، من چىستان لى بىكم ؟ قابىلە باتاخىمە قۇوغۇمۇ ؟“ نۇسا لى سەدا سەددە ئۇوه مان دە چىشتى محىيوردا دەخوئىنەدە، چونكە ”قۇون“ى تىندا دېبۇ. دىيارە ئامۇزىگارىي بۇ ”خانى“ يىش دە زىيانى ”زېبىھى“ دا نىيە. ئىزەت ھېچ كام لە دوو هوزى نۇرسىنى چىشتى محىيور چىرۇكى زىيانى زېبىھى ناگىر ئىتمۇ.

خەلکى تەك ژىننامە دەنۋوسرىن، ئىيمە ژىننامە مىيان نەك ھەر بۇزىيانى خودى خۇيان، بىلەكى بۇ باسى زۇر كەسى ترو زۇر شىتى تەرىش دەدۇزىن. بەلام دىيارە ”چىشتى محىيور“ يا ”ترخىتە“ يا ”مۇرۇكە“ يا نازانچى شىتىكى تەرە. هەزار نە توانى نۇرسىنى ژىننامە ئەمە، نە دەزانىتتىچىھە و نە دەبىويت بىزانىتتىچىھە، ئۇر كۈرۈلەكى بىتالى خانىنى بۇ نەخۇشىسى رەوانىي بىسەرەوەيە و قىسى قۇزىش بۇنۇتىوھى كورد، ئىزەت ژىننامە چى و تەپەماشى چى ؟ دواي ئۇوه :

”زېبىھى كە لە ناسىرىعوھە ئاتۇوه و چوھە سولەيمانى، ماوەيدىك لە سېتىمك، لە مائى شىيخ و دوايە بىوه ھاوگارى «ھەمزە عبدوللە»، رەنیسى حىزىسى پارتى و لە سولەيمانى دامەزراپو.

جارىنگ ھاتە بىغدا و گوتى دەمۇرى چاچخانمەيدىك پىئىكمۇھەنئىم (...)“ (چىشتى ل ۱۷۷).

”زېبىھى لە سولەيمانى دەكەل ھەمزە عبدوللە كىشىيان لى پىيداپىو. زېبىھى گوتىبىي «تۇشۇانە دو بوتل ناراق، چىشت و مۇزە شاھانە و مانگى حفتا دينار لەو رەش و روتانە وەرددەگىرى، چۈن وادىبىي ؟!». لە داخان چوپىوھە حىزىسى «تەھىپرپور» و بىوه شىوعى.

ژمارەيدىك نىشىمانى چاپ كەد و تىپرى تارىيە شىوعى و غەمىيەتى كاربىدەستانى پارتى كەردىبو. شىعرىنگى منىشى (كە نازام كامە بى) تىندا بىلە كەردىبو. پارتى گلەيمان لى كەرم

- ئۇوهت بۇ كەردىو ؟

- من ئاكام لى نېبوھ و زۇرىش تۈپەم .

نامەيدىكى پېكلىمەن لە زېبىھى نوسى (...)“ (چىشتى ل ۱۷۸)

هەزار دەپىشىت كە وا زەبىحى هاتووهە بىغدا و لە فلآن باغچەمە، دەچىت دەيدۇزىتمۇ و دەپەيپەتە لاي خۆزى، زەبىحى دەلىت:

”دەكەل حىزى كەنونىستم. لە سولىمانىمۇ ھاتە كەركۈك، بە نەھىنى دەزىام و خەرىكى نوسينى خۆم بوم. شۇانىدىمەناسىن كېرەن و سەرگەردان مامۇمۇ، ھاتومە بىغدا. سەرمانان پېتىكمەنایمۇ.“ (ھەمان سەرچاوه)

ئۇجا:

”بەھۇي وەستامۇمۇ كارىتك بۇ زەبىحى پەيدا بولۇ. كۆپە عەكسى بۇ ئەرمەنلىك دەگرت و مانگى شىش دىنارىيان دەدایە.“ (چىشىتى ل ۱۷۹)

حەسىنى قىلچى و هەزار بە مندالى ھەقائى نېبۈن. قىلچى خەلکى بۇكان بولۇ، يەكم باسى پېنۋەندىي نەدووانە لە چىشىتى مەجىوردا نەوهى دەرورىيە سەرددەمى كۆمارە، كە هەزار مالى لە بۇكان بولۇ (چىشىتى ل ۸۷). تا يَا هەزار پېش نەوهەش قىلچىي ناسىيە؟ پېنگۈه كەپانى ھىمن و هەزارو قىلچى (پېشەكىي تارىك و روون) پېش نەوه بولۇ يان نا، نازانىن. وادىيارە قىلچى زۆر تەھر كارى نۇوسىن و چابى بۇ كۆمار لە بۇكان كەرددو، دەپىت لە ”زى كاف“ دا بۇوبىت يان دواي بولۇنە ”حىزىبى ديمۆكراٰتى كوردىستان“ چووبىتە رىز، ھېچ لەر رەووهە دە چىشىتى مەجىوردا نىيە. پېشەكىي كۆملە چىرۇكە كورتەكاني قىلچى (پېنگۈنەن كەدا) كە ھىمن بۇن نۇوسىو، لمۇنىشدا بە روونى باسى نەوهى تىدا نىيە قىلچى رۇزىنە لە زى كاف ياخىزىبى ديمۆكراٰتى كوردىستاندا بۇوبىت يان نا.

هەزار كە لە سەرەتا كانى ۱۹۴۷ لە سەلىمانى لە مالى شىخ لەتىف دەپىت، دەلىت:

”رۇزىنە دەپىت كاپرايەكى مل پانى، پالىزىيەكى بىرگەنە و شەرى ھەشتەمۇرۇيانە لەپەردا و كەوشىنىكى باش پانىدە درىزى قىتارچىانە دېپىدا ھاتە ژور، باش تاونىك ناسىمۇمۇ حەسەن قىلچىي و ماۋەيدىك لە بىيارە سۆفى بولۇ و ئىستا ھاتو. پېنك شادو شوکور بولۇن.“ (چىشىتى ل ۱۰۳)

هەزارو قىلچى چەند حەفتەمەك لە سەلىمانى لە مالى شىخ لەتىف و لە يەكتىك لە گۈنەدەكاني (سېتىك) پېنگۈه دەپىت. هەزار لە شۇئىنىكدا دەلىت ”كە لە بى بى جەڭ بوم“ (چىشىتى ل ۱۰۴)، بەلام نالىت نەوه دواي ھاتنى قىلچى بولۇم لەپەنەش نەوى لەكەل بولۇ يان پېش نەوه بولۇ، دەپىت پېش نەوه بۇوبىت، ”بى بى جەڭ“ى چى؟ لەۋە پەتى باس ناكات. لەۋىتى، هەزارو ھەمزەي ھەقائى دەچەنە راو، قىلچى لە مال دەپەيپەتە كەتىپ دەخۇپەتەمۇ

شۇانە بىزىان دەگىپتەمۇھ چى خوتىندۇوھتەمۇھ .

هەزارو قازلۇجى (لە كۆتايىي مانگى ۳ يا سەرتايىي مانگى ۴ ئى ۱۹۴۷)، لە لاي شىخ لەتىف دەرۋەن و دەچنە بىمغا .
هەزار، هەرچۈنىك دەبىت، لاي كېرەنچى كارىنك پەيدا دەكت و نان و پلاو و كۈشتىنلىكى مەرقىدى غەمۇسى
گەيلانى دەخوات و بىشى قازلۇجىش لەكەل خۇيدا دەھىنەتەمۇھ . قازلۇجى دووكانىتىكى شەربىت فەرۇشتن دەكتەمۇھ
سەرناكىت، دواي زۇر ھەولى ناكامى ترىش لە بىمغا ناتۇمىند دەبىت و دەگىپتەمۇھ سلىمانى و ماۋەيدىك دەنگو-
باسى دەبىت . تاكو دواي پىنك گەيشتەنەمۇھى هەزارو زەبىھى لە بىمغا، دىسان سەر ھەلدەتەمۇھ :

” زۇرى نىبرد سەروكەللە قازلۇجىش پەيدا بۇ . سى تەفنەنگدارى نەلکىسىندر دۆما گەينە يەك .

(..) بىيانى زو من دەچومە سەمۇنىڭ كەرم كەين، زەبىھى چاي لىن دەنا، قازلۇجىش ھەر خواردىنى

لەسەر بۇ .“ (چىشىتى ل ۱۷۹)

هەزار لە دوو شۇىنى چىشتە كىيدا خۆى و زەبىھى و قازلۇجى بە ”سى تەفنەنگدار“ ئى كەتىبى بىناوبانگى ئالىكسا-
ندر دۆما ناودەبات . بەلام نۇوه قىسە ھەلەدە كەيت . دروشى سى تەفنەنگدارە كەنى دۆما ”ھەرىدە كەنمان بۇ ھەر
سېنكمان و ھەرسىنكمان بۇ ھەرىدە كەنمان“ لېردا تەغىلە رەرووي ماددى و لە كاتى پىتوستىدا بۇوە، ھەر ئەگەر
نان و ئاوا و شۇىنى ماننۇھ ناچارى كىردىن پىنگۈمۈون و فرياي يەكتە كەنۋۇن . جارنەكىيان هەزار لە بىمغا بۇ
كىشىمەتكى قازلۇجى لەكەل نىدارەيدەكى حەكومىتدا چووه لاي سەرۇڭ بارزانى (۱۹۵۹ يا ۱۹۶۰)، سەرۇڭ
بارزانى خۆى لەكەل قازلۇجى چووه نۇو نىدارەيدۇ كارەكەى بۇ جىن بەجىن كەدە، بەلام نۇوهش ئىتەر بۇ ھەزارو قازلۇجى
بىشىك لۇئىنوانە شەخسىيە لمىيەتىمە بۇو . هەزارو زەبىھى و قازلۇجى ناو بىناؤ بەتماوىلى ئىتكەنلىپاون و لەم-
نیواندا وابوو تىير جىنپىيان بە دەستەنى يەكتە داوه، بەلام نەك بە ناواھىنائى خودى يەكتە . كاتىتكى قازلۇجى لە
بۈلغاريا بۇو، لە جەنگى شەرى تەواو عمىيارى نیوان بارزانى و تالىبانىدا، هەزارو زەبىھى كە يەكتىيان بدەتىيە
وەك جاران ھىچ كىشىمەتكىيان لە نیواندا نىدەبۇو، نۇوان ھەر بە نۇوسىن جىماوەرى خۆيان ھان دەدا جىماوەرى
لاینە كەنى تەنەنەنەن بىكەن، بەلام بۇخۆيان ھەرۋە كە ھىچ رەروى نەدابىت، مېشىشىيان مىوان نىبۇو، چونكە
سېاسەتى نۇ دووانە گالىتىمەكى زىيان بۇو دەيانكىرد، خۆيان بەروايان بە ھىچ نىبۇو و مۇوەكى گونيان بە نۇو
يەكتە كۆشتەنەن جىماوەرى كورد (كە نۇوان پىنپانىدە كوت ”خەلکى كەر“) لە شۇىنى خۆى نەدەلمىرى (قازلۇجى
جيماواز بۇو) . تەنانەت جارنەك نۇوشىرۋان (دەستمەستى تالىبانى) كوتارنەكى لەسەر ھەزار بلاو كەر دېبۇو (ھەزارى

موکریانی شایعری دیوه‌خانی بارزانی، له ژماره‌یه کی گوفاره کدیان "رزگاری" ی سالی (۱۹۶۶)، هیندیک کس پیشان وابو زمیحی نوسیبیوی (ناوی نوسیری لسمر نیبوو)، زمیحی نو پن وابونه خلکی زور پن- ناخوش بوو و هر نوکاته له بمندا به منی گوت: "نا، به شره‌فم، من نصنوویسه، من قمت کاری واناکم". گوفاری "پیشندک" ی سامی ره‌خانی، له ژماره‌یه کیدا (ژماره ۱۱، آزاری ۱۹۸۶) دیمانیمه کی له‌کل هنزار و گوتارنیکی قزلجی بلاوکردوه‌تنه. گوتاره‌کمی قزلجی به ناوی "جاشنامه" یه. سمره‌تا به "الجاش فی اللغة - جاش له لوغتما" دهست پنده‌کات، شیعري سلام و قانیعیشی تیدا به‌کاره‌نیاوه (کمنکم بوو چ کمروهک با وباران...)، نموجا دیته سمر "تاقمه‌کانی جاش" و تاقمی چواره‌میان ناوده‌نیت "جاشی حیزیبی"، که ملبست له تاقمی تالبانیه (که زمیحی سالانیکی زور نهندامی مدکتبی سیاسی بوو) و دلیت:

"ئمانه زور سوپرانو نمیانتوانی بین به هیچ، نمخاره‌یان گوتیان له فولکلوردا هاتروه «کم بچیتە بمنغا دهیتە هیست». له بمنغا نمیانتوانی بینه هیست بدلام بون به جاش، له تعویلمی میریدا حموانو، دهستیان کرد به زمین و جوته‌ه اویشتەن. جیهەتی موشترە کی نمان له‌کل جاشی درمه‌گ نموده که تفندنگچیان همیو به پاره کورد ده‌کوژن. موکبینه کمیتیک پرسن رووناکبیر چون دهینه جاش؟ له ولامدا دهیتین «مثلم کمئل الحمار بحمل اسفارا»."

قرزلجی وادیاره شاپری له هنزاریش داوته‌و، هنزاریش به نۆبمیتی شیعرا همچوی قزلجی کردوه و خستوویته دیوانه‌کمیتیو بدلام ناوی ناشکرای قزلجی تیدا نبردووه، لمجیاتی نموده هر پنی دلیت "کونه ناشنایه کی زور واز وازی و ره‌کل ره‌کل"! :

"کونه ناشنایه کی زور واز وازی و ره‌کل ره‌کل ... له نامدیه کیا بۇ نوسیبیوم: فلانی من چند ساله که نه‌تناسم واتازه بۇم رون نېیتىدۇه کە تۈبىپاستى كوردى و كوردايىتى نەكىي! منیش له وراما کە نەزانى گالتى بىن كردىم نعمم نوسى ... له گۇوارى "روناهى" ژماره‌ی آزاری ۱۹۶۱ چاپ كراوه.

كوردم

برا زور سميره زو نەمناسى ... من هر زور له زو كوردم
کە تۈپىنج شەمش كېرەت گۇراوى من بىن سىن و دو كوردم
(..)

عەجمم بوي بويه تورك و بويه عاره ب نىسته سەرشىوار
ئەمن بىن كىلمەكىلم و كەشەكىش بىن "چا شنوو؟" كوردم
(..)

دلت بۆپاره پاره، بير لە لىرە كىرىھ، دەم بۆ دەم
سەراپا، رەگ بە رەگ، ئىسىقان بە ئىسىقان، موبە مو كوردم
كە تۆ دەرىيەت فەندا و چاكىتى چاكت دېمەرخۆكىد
ئەمن شەرمەم بەخۇ و شايىم بەخۇمە جل شەر كوردم
"(..)"

(هەزار، بۆ كوردستان ل ٧٥)

ئەن قىسانى كە هەزار بە تاقمى تالىبانى گوتۇوهو ئەوهى تاقمى تالىبانىيىش بە هەزار، بە خەلۋارو بە قەنتارن.
هەزارو زمیھی و قزلجى وابووه ماوهى دوورودىرېز ھېچ دەنگۈرياسىنىكى يەكتىيان نەزانىيە. تەنانەت كە قزلجى
لەدوايدا لە تاران بۇوه (١٩٧٩)، نادرەسى مال و ژمارەتىلىقۇنى خۆى نەداوه بە هەزار (چىشتى ل ٥٧٦).
قزلجى لە رووخانى كۆمارى كوردستانوو تا مردىنى لە زىنەتىكى تاران (١٩٨٤) تەغىيا كۆمونىست بۇوه، لە
"تودە" و "حىزىسى شىوعىي عىداقى" دا كارى كردووه، ماوهىيەك لەكەنل "كەرىمى حىسامى" بىشى كوردىيى
"پەيكى تىران" يان لە بولغاريا ھەلسوسۇر اندووه.

زمیھی و هەزار، دواى رووخانى كۆمارى كوردستان ئەن ئىوانە سىاسييەن نىمابۇو، هەرىكەميان بە ژىيانى
خۆيىوھ سەرگەرم بۇو. وابووه، بە رېكىمۇت، لە شۇتىنەك بۇون و پېنگىمە كارىكىيان كردووه، بەلام ئەوه زۆرى
نەخاياندۇوه.

زمیھى زۇر پىس تووشى نەخۇشىي كارى سىياسى و ئىستىخباراتى بىوو. لەكەنل پېزمانى ساواكدا لە بىغدا
بۆ برايم تەممدو تالىبانى پېنگەندىيەن ھەبۇو، كە پېزمان دە كەتتىبىدا زۇر بە زىرەكىي ھەلدەلتىت و ھەمېشە زۇر
سەمنۇونى ھاو كارىيى گۈنكى زمیھى بۇوه. زمیھى دواتر پېنگەندىيە بە برايم و تالىبانى بېرا و لە بىغدا ھاو-
كارىيى "بەختىيار"ى دەكەد، زۇر لەوانمە كۆزۈرانى بەختىيار لە نىزىكى بىغدا لەلاين ساواكەوە دەستى زمیھىي
تىدا بۇويتىت.

زهیبحی سمرده مینک له بمندا هاتوجوی "قىسىرى تىمورى" ئى دەگردو، پىوهندىيى بە جۆرەها دەستگای بە معسیە كا- نۇوه ھېبوو، جارىكىيان لە مالى ھەزار كېرايغۇ گوتى :

"زەلامىكىيان زۆر شىكىنچە داوه، دەيانعوئى نادرەمى مالەكەي بلنى، نايلىق. منيان بانگ كرد، كوتىيان

-ج لو زەلامە بىكىين ؟ ھەرچەندى دەكىمەن بىن فايدەيمۇ نالى مالى لە كورىيە.

- نەدەبىو لىتى بىدەن، دەبىو زۇو بىرىدەن. ئىستاش بىرىدەن.

- چۈن بىرىدەين ؟

- ئىوه ناتانعوئى مالەكەي بىن بىزانن ؟ ئى كە زەلامىكى لە زىندا بىرىپىن، بۆكۈي دەچى ؟

دەچىتمۇھ مالەكەي خۆي. ئىستاش كە واتان ترساندووھ، نەكەر بىرىدەن و نەشچىتمۇھ

مالەكەي، ھەر پىوهندىيى بە كەمىن كەمۇھ دەكەت كە مالەكەي پىبىزانىت. نەكەر ئىوه

بە چاڭى بىدۇويەن و لىتىان ون نېبى، مالەكەي دەپىتنەوھ. ئىستا خۆتانى واپىشان

بىدەن كە چىتەر كارتان بە مالى نەداوه و، ماوەيمك ئىھمالى بىكەن، دواي ئۇوه بىرىدەن."

زهیبحی لە ۲۴ سەعاتدا پېنج پاكىت سىغارى دەكىشا (ھەر پاكىته بىست سىغار تىدا). جۆرەها پىوهندىيى

ئىستىخباراتى و سەرىنگ و ھەزار سەوداى ھېبوو، نۇوه رىنگ و كە سىغارەكەي تىكەل بە خۇنىنى بىوو، ھەر

نەخۆشىيى رەوانىيى كارى نەھىنى و ئىستىخباراتى بىوو و هيچى تر. نە بىرۇباوھرۇ نە هيچ تەرەماشىنگ دەكاردا

نېبوو. دەكرا خەباتى كوردىش بوايە، بەلام ئىزىت ھەمۇوی و كە يەك و بە رىنگوت دەكرا بە ھەر كاميانعوھ

سەرگەرم بوايە. مەسىلە "دۆخىنگى سايىكۇلۇجىي پەتى بىوو" و، لە جىاتى كارو كەسابىتى ئاسايىي زىان، ناوا

بۆخۆي بىوو بە "جىمس بىوند" ئىل. تالىبانى دەپىرە لاي قاسىم تا بە عارەبىي سۈورىيابىي قىسبەكتەن (چىشتى

ل ۲۸۳)، حەكومىتى بىغىدا كوردىيان دەگرت و شەكمەجىددەدا كە بىنيان بىلىت زهیبحى لە كەنگە كەنگە زەھىرى

لە كەنگە تالىبانى لاي بىغاز (سەرەك وەزىر) بىوو. لە بىغىدا بىوو، لە تاران بىوو، لە بىرىرووت بىوو... سەرى ئەنمى دەختە

قوونى ئۇوهەو سەرى ئۇودە قۇونى ئەم، تا نازاتىن سەرى خۆي چووه كۈنۋە. دەلىن پاسدار لە ئىران كوشتوويانە،

بەلام ئىز ئۇوه ھەر قىسىمە و لاشمى نەدۇزراوەتەوھ. ھاتبۇوه ھۆلەنداش، سالى ۱۹۷۹ لە مەباباد بىتى كۆم كە

دەيزانى لە ھۆلەندادە دەزىم بەلام نادرەمى منى نېبوو، گوتى : "لە دىنەن خاخ (لاھە) ئىھەندا، لە سەفارەتى

عىراق پەرسىيارى ئادرەمى تۆم لە سەيدا (تىبىب) كرد، گوتى ئادرەمى نازام، نىمانە".

زهیبحى بەجۆرە بىوو بە سەنبداد و بە ولاتاندا دەگەر، رەنگە پەساپۇرلى دىپلۆماسىي عىراقىي ھەبۇوبىت.

نەنگم (زېدا يىكى هەزار) ئىنىكى زۇر بەتمەمنى كۆپۈر بۇو، دېيگوت: "زەبىھى پەساپۇرتى بىست دەولەتى دە كىرفاندابىه"!^{۱۰}.

لە سەيىانە تەنبا قازلچى ئىلىتىزامى راستەقىنەي بە بىرپا وەپىنك و فەرىنەك - شەتىك ھېبۇو، ھەممۇ ژيانى سىاسىسى روۇن و ئاشكرا كۆمۈنىست بۇو و ئەنم لا و نەو لاي نېبۇو، يەك رۇو و دەلسۆزى رىيازى خۆزى بۇو. هەزار دەريارەي مەركى قازلچى لە تاران دەلتىت "تەنانەت نەمانزانى قىبىرە كىشى لە كۆن يە..." (چىشتى ل ۵۷۶).

بەوجۇزە، لە سەيىانە، تەنبا هەزار كۆپى بىن دەزانىزت.

* * *

زەبىھى و هەزار شېرە جەنپىيان ھېبۇو، زەبىھى هەزارى ھەر بە "مەلا" بانگ دەكىد. نەكىر غەربى بەدەورەوە نېبۇونا يە هەزار بىوى دەگوت "زەبىھى"، دەنا بە كۆپۈرەي ھەلمۇمرىج "ھەتىپو" و "عەمۇتىتى" (كۆپۈكى بچوپوكى) هەزار جارىنەك واى بىن كۆپۈر، واش دەبۇو- بە كالىتە- بە ناوىنەك لە ناوە ساختە زۆرە كانى بانگى دەكىد. زەبىھى لە شام ناوى بىبۇو بە "عيسى عمرەفات"، جارىكىيان لە شامىوە نامىيەكى بىز هەزار (لە تەرىپىپى) نۇرسىبۇو، لە كۆتايى نامە كەيدا ناوى خۆى نۇرسىبۇو: "عيسى عرفات رحمة الله في العرفات". جارىك زەلامىك نامىيەك بىز هەزار دەنېرىت، لىسەر پاكىتەكە دەنۇسىت "موسى عرفات"! چونكە بە عەقلى خۆى دەيياتەوە سەر يەك كە مادام زەبىھى ناوى خۆى كەرددۇو بە "عيسى عرفات" دەبىت هەزارىش ناوى خۆى كەردىت بە "موسى عرفات"! (چىشتى ل ۲۵۲). هەزار زۇر جار دەيگوت "زەبىھى" كە كۆرانى دەلىن وادەزانى مىز بەتەنەكىدا دەكىا!..

جارىكىيان زەبىھى سەرى پاك تاشىبۇو و كلاۋىتكى بىسەرەمەبوو، هەزار لە دووكانى بىشىرەمشىر پېنى دەگوت: "ھەتىپو تۆ كە كلاۋە كەت دەسەردە كەن لە كەموداد دەكەن، كە لايدەدەي لە دوودە كى"!..

قسەى وا لە نېوان قازلچى و هەزار يا قازلچى و زەبىھىدا نېبۇو، نەدە كرا بىتت . قازلچى يەك جار زۇر قىسخۇش بۇو، زۇر چىرۇكى زۇر سەپىرى ھەبۇون، ھەرۋە كولە كوردى نۇرسىندا رەنگە- لەدواي ھېنمن- دووھم نۇرسەرى پەخشانى زۇر جوانى كوردى بۇوبىت، دەمۇر اۋىزى كېرەنەوشى ناوا لىسەرەخۇ و جوان و سېحراروى بۇو. سەد خۆزىيا، لەجياتى هەزار، قازلچى چىرۇكە كۆمىدىيابىيە كانى خۆى دەنۇرسىنەوە، لە ھەورامان چىي دېتۇوە (فېرى شېۋازىشىان بۇو)، لە مائى شىيخ لەتىف و، چى سەپىرى لە زەبىھى دېتۇو . قازلچى و زەبىھى ماۋەيەك لە بىنگە دەرىپەدوو لە ژۇرۇنىكدا دەرىيان، دەيانگوت لە نىزىكى كلىسا كەورە كەن لاي "ساحە الطيران" بۇو.

قرلچی نوسا لای همزار دهیگوت :

”ده عبایه کی تری وه کوئنم زمیحیه ده دنیادا نیه، لم کرمایمی هاوینی بمغدا ناوی سارد
ناخواتمه، دلئی بوزیحدت خراپه. جگه له یەک جزره خورمای که زورکم دهست ده کبوئی
هیچ میوهیمک ناخوا، نو خورمایه ده خواو ناوی گرمی بسمردا ده خواتمه، عینی وشترا!“.

قرلچی جارنکیان باسی دووکسی ده کرد، که یەکنکیان - به خیالی خزی - باسینکی دورودریزی فلسفیی بز
نوه کەنی تر کردووه، بهلام چمنلیدانیتکی زور بتعال بزووه، له ناخربی باسه کمیدا گوتوبیه :

- ده فهرموو، کوا فرق لبمینی نینسان و ئىنساندا همیه؟ ئىستا من و تۇ فرقمان چىھ؟
وه کو یەک نین؟

- نەخىر نوه لەلا وە کو یەک نین، فرقمان زۆرە

- فرقمان چىھ؟

- فرقمان نوه بە نەتۇ قوونت دیارەو نەمن قوونم دیار نیه (تۆمۈز شالوارى كابرا لەشۈرىنىكىمۇ
در اوهو ھېنديك لە قوونى دیارييەوە).

همزار دەگىپتىمۇ کە ئىمامى :

”رۆزىنک بە بۇلىبۇل ھاتەلام : «بىوانە نو قزلچى و سەممىدیه سەگىبانە چىان بۇ نوسيوم،
شدەت بىن بىيان بىن بىر شەقىيان دەم!». له نامە كەدا نوسراپۇ : «كاكە نامە كەقان خويندەوە.
زور شادىن كە سازى . نوسيبۇت من له بمغدا رۆزى دوپاكمەت دەخۇم، نەتۇسيبۇ دو
پاكمەت ج دەخۆي، تەواو تېگىرانىن!». (چىشىتى ل ۱۴۶-۱۴۷)

كەرىمى حىسامى گىزپايمۇ :

”له بولغاريا، له رادىيۇ پەيىكى تىران، وادمبۇ شتىنكمان دەخويندەوە كە قزلچى بە دلئى
نەدەبۇو، دەيگوت : «كەرىيم ، كوبە گۆپى بايى نوهى كە گونى لى بۇو!“.

زمىحى مرۇقىكى بەگىشتى مەرمۇچ و عىبرووس بۇو، بهلام لەكەمل چىندى كىسىنکى زور كەمدا گالىتمى هەبۇو . تا
دەچووه ھەولىز، گىبى توپە دەکرد : ”كىتىپپىك ھەمیه باسی مىزى گائى زەردەشتىي تىدايمۇ پىشانت نادەم!“.
قرلچى لەمزاپىش قىسخۇشتى بۇو، نەگەر زمېحى لەكەل ھەزار يا ھەرتىكىان كۆپبايدەمۇ، نەوا لافاوى پىنگەنن
ئەويشى رەكەل خۆي دەبرد، ئەويش دەكرايمۇ و دەبۇو بەزەنپىكى زور سىير، حىفيف كە ئەو كۆپۈونمۇانمیان

بە کاسیتینیک- شتێک تۆمارنەکراون. قزلجی وەکو هەزار قسمی بۆپیکنین ھەلئەندەبىست، نەوهى دەیگوت گیزەنەوهى رووداونیک یا تەعلیقییک بورو، بەتاپیتى لە بیرەوەریەکانى نەوا ماوەیەى كە لە بیارە بە سۆفیاپیتى خۆى شاردېزۆه چىرۆکى زۆرى ھەپرون. هەزار لەسەر بیرەوەری نەدوھەستا، بەغۇونە دەیگوت:

”رۆزىك لە كەركۈوك مىريشىكىم كېرى و چوومۇھ ئۇورەكەم، خىستەمەنخېلىكى پېر لە ناواھو و لەسەر پەرمىسىم دانا. زۆر ماندۇ بۇوم، نىدى كۆم با بۆخۇم كەمەنگى درىزىم، خۇم لىنىكوت. كە وەخېبرەات، سەرى مەنخېلىم ھەللىكەت بىزام مىريشك چى بەسەرەاتوو، سەيرى چى بىكم؟ نە مىريشك و نە هيچ! خودا ياخەنگىر من مىريشكىم تەختىتۇر نەو مەنخېلىمۇ؟ چۈنكە ماندۇ و خەوالۇوش بۇوم، لە خۇم كەمۇقە گومانەوه، تۆبلىيى لە رىنگا ونم كەردىم و هوشىم لاي خۇم نەسۋىرى؟ بەلام نا، حەقىن خەستبۇومە مەنخېلىمۇ، تۆمۈز زۆر خەوتۇرم، مىريشكە كە بە تەعاوى بۇوه بە ناوا، شۇرباونىكى خۆشى مىريشكەو بەلام بە هيچ جۆزىك هيچ پاشماھىيەكى مىريشك، ئىسکىنیک- شتێکى تىدا نىعابىو، ئەرىن وەللا بەسەرى تو؟، ھەمۇرى بىبۇ بە ناوا، ناوى پەشى!“

ھەزار بە شىۋىيەكى نەوهەندە كابارتى نەودرۇيەن نەدا دەكەد كە دەورەيىرى يەكجار زۆر وەپىكەننەن دەخست. نىدى بۆ چىرۆكە كانى تەرىشى كە دەيگىزەنەوه، من لە زۇرىان بەگومان بۇوم كە نەولەزەيە ھەللىبىستىن، نىك بەرپاستى رووبىان دابىت. قزلجى و زمیحی، نەكەر رووداونىكى خۆشىيان بە بىردا بەھاتايە دەبانگىزىيەو، كۆمىدىيابىي حىرفەبىي نېبۇون دەست بىجى چىرۆكىك بۆ وەپىكەننەن خەلسەت.

ھەزار ھەينىتىك شتىشى ھەبۇون، كە ھەرچەندە نەوا لاي خۆيەوە بە دەل و زۆر بە جىددى لىنى بىبۇون بە راست، بۇ من كۆمىدىيابۇون. لە چىشىتى مەيىوردا دەلتىت كاتىك لە بەمغا، بە ھاوين:

”شۇ لە مالە كە دەچۈنە سەرجىن لە سەربىان، زمیحی لەسەرىيەك «ئارسین لوبىن»ي دەخوئىنەدەوە. دەمگوت چرا بکۈزۈنەوە، من سەيرى نەستىرەن دەكەم. دەپاراوه: «مەلا ھەر نەوهەندەشم لىكەپى، ھەر نەو چەند پەرەم ماوا!». كۆم: « چرا بىش دەكەمین. سەعاتىك بۆ تو، سەعاتىك بۆ من! ». سەرى وەخت نەو ھەيشتا «ئەۋ تۆزە» و «ئەۋ چەند پەرەي» ھەر دەما. بىشە چراي خۇم بە كىلۆيەك خورماي تەپ(روتەپ) پى دەفروشت. بۇ شۇھە دەبۇ بىچى بىكىرى! . لە پاش چرا كۆزەندەنەوه، كەمتوپىنە باسى رىشىمى و شەنى كوردى: بۇ واي ناونزاوا! تەختەكەن كە دەمین دو حەرف و بىزايىنەن كامىيە؟...“

بەپاستى نۇوه زۆرى بەھرە ھىبو، چاوى رون كەرىنەوە زۆر شتى سەيرمان دەبردەوە سەرىيەك. قىزلىجى گالىتمى پى دەكىدىن، لېپاشان نۇويش نۇ نەخۇشىمە گرت و يارىدەي دەداین.“ (چىشىتى ل ۱۸۰)

بەلام ھەزار نايەوتىن چىتە ھاۋۇریان بىت و لۇئى دەپروات، چونكە زەبىحى كۆپۈنەوە حىزىسى دە ژۇورە كەدا كەدوووو ھەزار ترساوه :

”كاكە ناتىرسم بىگىن، بەلام لىسەر كارىتكە خۇم كەردىم، نامەنى بلىئىن زەبىحى كىراوه، ھەزارىش چونكە ھاومالى بوه توش بوه، نانى خۇم لىسەر سەرفە تۇناخۇم“ (ھەمان سەرچاوه). من نازام زەبىحى و قىزلىجى لە باسى نەتىيمۇلۇجىدا چۈن بۇون، قامووسەكى زەبىحىشىم نەدىتىووه، بەلام نۇوهى كە ھەزار بېبىرىدا دەھات شىتىك بۇو كە زۇر چاڭ دەكىت پىنىيەتتىن «تۈرەھات بۇپىنكەننەن»، وە كۆ ئەممە : ”ھەموو «جَ» يەكى يەكم حەرفى وشەى عەرمەبى لە «كە، جىنگە» يى كوردى وەرگىراوه، جەبل بە نەسل «جن بالا» يى كوردى بۇوە، جەدل «جن دەليل» يى و جەمل «جن مال» بۇوە!“.

ھەزار ناوى كىتىپىنى خۆى لە لىستى بەرھەمە كانىدا باس نەكەدووە. دوور نىھەن باس نەكەدنە چىرۇكىنىكى زۇر خۆشى لە دووبىت، بەلام نىتە بەداخموه كە نازام. كىتىپە كە وەرگىپەنلى ئەفسانەي «كەلگامىش» لە زمانى عارەبى بۇوە، - نەكەر باشم لە يادىيەت، كە نۇوه سەيرىيۇنى كارەساتە كە زۇركەورەت دەكتات - كۆپى زانىارى كورد لە بەغدا بۇي چاپ كەدبۇو. وەرگىپەنلى كوردىي بۇو بە «كەلگامىش»! يانى چى؟ ھەزار دىتىبۇرى كە بشىتىكى رووداوانى ئەفسانە كە دەكەونە ولاتى ئىتمەو و «گَا» شى تىندا ھىمە، كەواتە ھېبىت و نېبىت «قورىنان بە حەقت بە ساحىبت نۇوه كەلگامىشى كوردىي خۇمانە!“.

بۇرىشە وشەى «كەلگامىش» يىش، نازام چىي دەربارەي «كەل» بە بېردا ھاتووه، بەلام دەيگۈت : ”كامىش“ و ”گامىش“ (اي فارسى) لە ”گاوموش“ سەھاتوون، واتا“ گَا“ يەكى كە رەنگى ”موش“ (مشك) يى ھەمە!“.*

ھەزار، ھەرنەوندە جارىتكە شىتىكى بېبىردا بەھاتايە يالە شۇينىك بخۇنىدا يەتەوە عەقلى بىگىرتايە، نىتە لىنى دەبۇو

* بە سومەرى ”گَا“ واتا ”مام، بابىر، لە باوبىپەران“، ”مېش“ واتا ”لاو (جموان، گەنج)، كۆپ، شازادە“ و ناوى درەختىكىشە. ناوى ”كەلگامىش“ دوايى واي لى ھاتووه، بە سومەرى ”كىش بىل كا مېش“ بۇوە، ←

بە تاقە حقيقةتىكى دنيا، هەزار بىلگەتىنامۇسى بىرامبىر لە قىناعىتى نىدەگۈزپى. بىلەن، لە شوتىنىك خونىندى بۇويۇھە كە وشى "عەرەب" واتا "خىۋەت"، بىمو بىلگەتىكە كە كاتىنەك عارەتىك لە بىبابان گوتۇرىيە "ئەم عەرمىبانە" مېبىستى "ئەم خىۋەتانە" بىرۇ، ئىتەنە نۇھە بە ناوى خۇيۇھە باس دەكىد، بە تىواوى دلىيابىمۇ دەيكوت : "عەرەب"؟ "عەرەب" يەمعنى "خىۋەت".*

*

*

*

زەبىحى، هەرچىندە دەكىت جارىك لە شوتىنىكى كىدارىنىكى جنسىي لە كەلەم مىنەكدا بۇويىت، بەلام نۇھە لە ئۇيىپى ناچارى و بىدېختىدا بىرۇ، چونكە زەبىحى - بە زاراوهى ئۇرۇپىاپى - "ھۆمۈ" (هاوجەنس گەرا) بۇرۇ نۇھە لە خەملەك شاردراوه ئۇرۇ . هەزار "بى سېنکس" (دووجەنس گەرا) و "پىندۇقىل" (مندالبان) بۇرۇ، ئۇھەش لە خەملەك شاردراوه ئۇرۇ . مەيلى جنسىي قىلىقى لە خەملەك شاردراوه بۇرۇ . من تەنبا لە "كەرىمى حىسامى" يەم

← زۇرلىكىزلىنىمۇھى دەرىبارەھىيە . دكتور جۇن ھەللۇرەن (دانىرى قامۇسىنىكى سومەرى - ئىتكەلىسى) لە ئەمریكا لە وەلەمى نامىدىكەمدا بۇيى نۇوسىم كە رەنگە نىزىكىرىن وەركىپانى حەرفىيە ماناي "گىلگاماش" بىيىت بە "پېرەھىزد (ى پېرۇز) لە لاۋىدایە" و، وېرپاى هيىنەتىك شى كەردىنەمۇھى خۆزى، چەندىنەك ناوى سەرچاوانى دەرىبارەھى ئۇھە بۇناردم، كە من بۇ ئۇھە دىسان زۇر سوپايسى دەكم .

دۇ وشە هەر بۇونەنە كە بىچەميان وېتكەپىت نابىنە يەك . بىغۇونە، رىشەي "كىنیسە" ئى عارەبىي و "كلىسا" ئى كوردى دەكىت فەريان بىسەر يەك تەھەنەت . دەكىت "كىنیسە" ئى عارەبىي پىنۇندىي بە "كىنیست" ئى عىبرىي بۇھە ئەبىت كە رىشەي "كىنە" وەركىراوه، "كىنە" بە عىبرى واتا "كۆكەردىنەمۇھە" و "كىنیست" واتا "شوتىنى كۆپۈرۈ . نۇھە" ("كُنوشتا" ئى نارامى (لۇوە: "كەنەشت" ئى كوردى)، بە عارەبىي: "مەجەم") . "كلىسا" دەكىت پىنۇندىي بە "ئىتكەلىسىا" ئى يۇنانىي بۇھە ئەبىت كە لە سەرەتادا بە پەرلەمانى "ئاتىنە" كۆتراوه و دوايى كەتووەتە زاراوه . سازىي دنیاي مەسيحىيتىشىمۇ، وشىمەكى بىتەواوى يۇنانىي بە، لە دۇو بىش پېنگەتاتوھە و لە قامووسدا جوان شى كراوەتتەوە، بە عارەبىي بە شىۋەھى سېفەتى بە "كىنیسە، كىنائىسى" وەردەگەپەرنىت .

* بىرۇردا زۇرتىر بىلاي ئۇھەدايە كە عەرەب و غەرب بە نەمسىل يەك بن (واتا: رۆزئاوا) . لە رىشەي "عرف لەد" (بە عىبرىي ئىستا دەخويندرىتتەوە عىزىزىف، واتا ئىوارە، بەلام "ف" و "ب" ھەمان پىتە) : مەعەرافا (ى نارامى) و مەعەراف (ى عىبرى)؛ لە ئاشۇورى : عروپا (لۇوە: ناوى "ئۇرۇپا" ئى يۇنانى) ھەصۈرى واتا "رۆزئاوا" .

بیستووه که له مائی هەزار له بىغدا دېگوت "ژنیک له بولغاريا هاتوجۆری قازجىي دەكىد و دەزانى نیوانى جنسىيى دەكىلدا هېبوو، بىلام كە پىمەدەكت نىنكارى دەكىد". كەرىمعى حىسامى وابۇو، دەكرا بۇ شتىنىكى وەها تىپلى بۇپياو لىن بىدایە. قەمت نەمبىستووه، تەواوى نەمواھىدى كە قازجىي لە سەليمانى يَا له بىغدا بۇوه، كەسىك جارىنک باسى نیوانىكى لەكەنل ژنیكدا، كەدارنىكى جنسىيى - شتىنىكى بىن زانبىيت.

ەزار باسى ئەنۋە دەكەت كە له بۇكانمۇ لهكەنل ھەمزە شەرىكى چۈونە سەينماي تەورىز و، لەۋى بە كەچى جوان و ئابىجۇ و شىرىپىنى و "دەستبازىمەك و گا ماچىنک و دوان" پاراھىدەكى باشىان لىن سەندۇون (چىشتى ل ٤٢). ەزار دېگوت جارىنک لەكەنل قازجىش لە بۇكانمۇ چۈونە تەورىز و لۇزى نەسەنمايە، كچەكان لىيان-پرسىون نەڭەر ئابىجۇتان دەۋىي يَا شىرىپىنى. ەزار گۇتوویە هيچمان ناوى. قازجىي گۇتوویە "دەمانسوئى، چۈن نامانسوئى". ەزار پىنى دەلىت:

- پۇللى زۇرمان لىن دەكىشىمۇ

- ئى با بىكىشىمۇ، پۇل بۇ چىيە؟ بۇ ئەنۋە نىھ خەرجى كەپىن؟

- نەڭەر بىكىتىن كەمىتى تىنەچىنى، ئى باشر نىھ لەجىياتى نەسەنچۇي بىكىتىن؟ كەمىتىشى تىنەچى و خۇشتىشە.

لە كۆمەلگەي كورددادا "دەسەلاتى سىاسىيى كورد" ھەمۇر - ھەر ھەمۇر- شە، تەخلات و نازاغچى شتائىكىن بۇ خەلگى بىن دەسەلاتى كۆمەلگە. جەنس لە ژياني مەزۇدا زۇر كەنگە، كە مەزۇ دەسەلاتى ھەبۇو ئەنۋە شە گەنگەنى ژياني لەپىرناچىتىمۇ، بىگە ھەر ھەمىتى دەسەلات خۇزى لە خۇيدا ئەھەندە تەدەبۈرۈزىتىت. بۇ دارو-دەستە تايغانىشى، ھەر تەنبا بەرۇھەندى خۇزى دەخوئىتىمۇ، بەگۈزەرە ئەنۋە سەنۋەندى دەكەنەت. باشۇرۇ كوردىستان، بە حۆكمى ئەنۋە كە كەللىبۇونى دەسەلاتى كوردى تىندا لە نىرسەدە راپىدۇو لە بەشەكانى ترى كوردىستان لەپىرچاوتر بۇوه، دىيارە ئەنۋەنەپەشى تىندا لەپىرچاوترە.

زېبىحى، ھەرچەندە لە رىنگخراودا يەكجار زۇر بە دىسپېلىن بۇو، بىلام دە رۆستى شارەزووی جنسىيى خۇزى نەدەھات. لە پېشىمرگا يەتىدا، ھەمېشە لاۋى سادەرە خەسارى لە نىزىكى بۇون و نىمەتىزىيان لە پېشىمرگەنى تر پۇت بۇوه نازى كېشاون، واش بۇوه جارىنک كېشىمەكى لىن پەيدا بۇوه.

زېبىحى لە بىغدا كە دەچووه سەينما، دەچووه بىشى "چەل فلسى"، كە رىنگ لەپەردەمى ئەنۋەپەرە سېپىيە بۇوه كە

فیلم‌کمی لسمر پیشان دهدشت. شوئنیکی له زور رووهه همتألبیت خراب. بزچاوی مروف زور خراب ببو، شوئنی دانیشتنی تاکی تیدا نبسو، هممو تمختنی دریئی رهقی زور خراب لم سمر تانوسمر لسمر چند پاییمک ریزکرابون، زورتر هم مندال و همزه کاری سهکنی نۆتومبیل و شاگردی فیتمری زور هزار و، میند- مندالی حیزو خملکی سرسیری همتیوار روبیان تی دکرد. دهرگای چوننژووری نوبمشی سینما ریک لمپنای پرده که ببو، نیتر همکس بموندا بپوشتايد، وه کو فیلم‌که لمبرچاوی تعاوی خملکی سینما دبوو (بمشی ناسایی به گشتی به ۹۰ و ۱۲۰ و ۱۵۰ فلس ببوون). زبیحی، بع همموه نهینی کاریه، دواي چرا- کوزانموه دهست پن کردنی فیلم دهچووه زورهه و پیش تعاویبونی فیلمیش دهدهچووه- به خدالی خوی- تاکو خملکی سینما نمییین، بهلام هم وادبوو ده دیزا و، نموانی که باشیان دهناسی دهیانزانی ج باسه و، هشبوون که تسفیری پژلیسیانهیان بوشه پیشکش به هفالانی حیزی ده کرد: "سمیری نوزیره که بکه، چون ده چته جنگایمک کمس گومانی بز ناجیت"! . مسلسلش هبوو و نبوو همتیواری ببو و هیچی تر.

هفالانیکی زور هیڑا و هاویپرو هاو خبایت و یه کجارت زور خوشبویست "حصدلاو" (محمد نجم)ی زنگنه، که من هم پیشده گوت "کاکهلاو" ، خملکی دینیه کی دهشتی کمکوک ببو، سالانی ۱۹۷۴-۱۹۶۴ له بعضا هفالی یه کمم ببو*، نوسا له بعضا بوز گنپامده گوتی:

"نیوارهی روزی پیش گهانوهدیدکم له دی (هاتوجوی دینیه کمی ده کرد)، گوتیان مسشوولی حیزب هاتووه. منیش وه کو خملکی تری دینیه کمان چووم بمخیرهاتنی بکم و بطلکو فرمانتنک، روون کردنوهیدک- شتیکی گرنگیشی پن بیت. که چووم سهیرده کم، زلامینک وه کو همیکلی تحنیتکراو دانیشتووه و دهستی راستی دریئکردووه و لموسرهه رهق ببووه، نو خملکه ریزیان گرتووه، به بینگی و زور به نارامی یهک به دووی یهکدا دهچن دهستی ماج دهکمن، همراههک ملیکی مغایری بیت و له جیزندابیت و ره عایای بجهنه خزمتی و دهست ماج کردنی. من بدوه

* ریک له کاتینکدا که نم باسم دهنووسی، ۱۹/۱۰/۲۰۰۹، دهکوباسی جهگیری کوچی دوایی نوروزهی کاکه لام له کمکوک به رووداوینکی نۆتومبیل به تلفیون پنگمیشت ... دهست و ندزنوش شکا (نم بدرگی دووه همی کتیبم بمهوی نموده دواکمتو، نینا زووتر دهدهچووه) ... کاکه لام روز ... کاکه لام روز.

یه کجار زور توووه بwoo، من لام وابوو تازه نیمه له شیخان رزگارمان بیوو، کمچی وا نم سه گبایه! ناوا دانیشتبوو که خلکی دئی دهستی ماچ بکمن. که باش لینی وردوومده سهیرم - کرد نم ماموزتا عولمايه بwoo: (عولما يه کنیک له ناوه کانی زهیحی بwoo، بپ- ل ۵۴ نم کتیبه).

کاکلاو تیتر بو بدماینه که ده گهپتمه بدغا و شتی لوه پتی لئی سعرنج نادات، بدلام هەڤائیکی ترم (چبار) پیشمرگیه کی خلکی کبرکووک بwoo، يه کجار زور زیره کبwoo، بەین نووھ پیشە کی هیچی درباره نەخلاقی زهیحی زانیبیت، دەیکوت هەر لە يەکم رۆزی دیتنی زهیحیدا له بنکدیمک تییگیشتم چیمو چۆن بۇ نووھ رەفتاری جیاوازی لە گەل پیشمرگە ھمیه.

* * *

سە تەغىنگدار (ی قسمى هەزار)، هەریەکو جۈزە تەغىنگىکى جیاواز بە شانووھ، رووی لە ئاقارنىکى جیاواز، دەورىنىکى جیاوازى لىسەر شانۇی نم جىهانە دىت و جیاواز مەر.

لە نەوروپا، شېركەت ھەن و مسييتنى خلک بەجن دەھىن، مەزۇھ دەتوانىت لە ئىاندا مانگانمېك بەرات و بەگۈزى پەيمانىك لە ئىواندا، كە مرد سەراسىمى ناشتىنى چۈن و لە ج گۈزىستايىك بىت يان كەرنى بە خۆلەمنىش (و ئەو خۆلەمنىش چى لىرىكىن... تىدى) ھەلەسەورپىت.

ھەزار، نەك هەر لە شويىنىك، لە زور شونىن خۆي بىمە كردىبوو، دىارە لە ھەموويان گەنگەر مالى سەرۋۆك بارزانى بwoo، نۇجا حىزىسى دىمۇكراٽى كوردىستانى ئىران و رئىسى ويلايەتى فەقىيە (وە كۆيىك)، دىارە جىماوەریش. تەغانەت خلکى مەباباد نەيانھىشت و مسييتنە كەشى جى بەجنى بىت. ھەزار و مسييتنى بە دەستى خۆي تەرسىيە كە تەرمە كەم ياشىكى لەپىرى سەرۋۆك مەستەفا بارزانى بىنۈزۈن، بدلام مەلاكەرىمى فىدايى گۇتنى "وەك گولستان بىن گول نابىن مەباباد بىن ھەزار نابىن".

مالى بارزانى و ھەزار يەكتريان باش بەكارهينا و، ھەزارو حىزىسى دىمۇكراٽ و، ھەزارو رئىسى ئىرانىش ھەروەتر، ھەمووى سەودا و مامەلمە بازارى سىاست بwoo و، ھەركەسە قازانچى خۆي كرد؛ جىماوەریش شادان و خەندان بە گولى گولستانى خۆي.

زهیحى، شانسى نەبوو، واي بۇ نەشكایمە فەرياي دەسلاتى تالبىانى لە سلیمانى بىكۈنەت و كە مرد گۈزە كەمى

بىن كارهبا نەبىت . مردىنى، وەكۆ زۇر لە مەردىنانى نۇو كتىبە پۈلىسيانە بۇو كە ھەممۇ حەواسىان داگىر كردىبوو . كە سەرى يەسرى ئارسىندا كردىبوو دەي�ۇنىدەوە، كاك ئارسىن چىنگى دەركىشىا و لە يەمەنە كېرىكەد و رەكىشى ناوكتىبە كەدى كرد و رفاندى، بۇكۆنۈ بىردى ؟ نازانىن، ھەر دەزانىن كە نىز لەوساوه بىن سەروشۇن بۇوە . قازلچىي قەلەندەرىش بىمە كەلى لاي كۆمۈنىستانى قەلەندەر بۇو، كە وادىارە بېۋايىان بە شىئىكەتى بىمە بۇرۇوا و شتى وانىد .

تۈزۈنى زانستىبى ژيان و شىئەي كوردى نۇرسىن و بىرھەمىشىان، دىيارە جارئى كاتى نەھاتۇوە . كوردى باشۇور، بىشىكى سەرگەرمى سووبەرماركىت و دۆلار و كەمشتو كۈزارەو، جەماوارىشى بە ھەزارى و چەوساھىي و بىلدەختى خۇيەوە خەرىيە . كوردى باكۈوريش بەگشتى "خەنلىقى مەممەدى" ! (وا بىم پىتە عارمېيانە دەلىن) ناخوينىنەوە . ھەرىمى رۆزھەلاتىش ھېشتا نېيتۋانىوە وا بىتە سەرشانىزى دەسەلاتى كە بىزانىن نۇسا خۇزى چۈن دەر دەپەت و چى دەربارە ئۇسۇن تەفنىڭدارە دەلىت، كە ھەرسىنەك لە موڭرىيان لەدایك بۇون .

پیشستی پیشیک له ناواني تم بعرگي دووههه

« ن » نازام کورديان ۳۱۱؛ نازامي ۲۱۰-۲۱۹؛ نارسين لوبين ۳۲۶، ۲۲۰، ۲۲۲-۲۲۴، ۲۲۰؛ ناريابي ۲۸۵-۲۸۶؛ نبورناس ۲۲۳؛ نعروش (عبدولوهاب) ۲۸۷؛ نحمد (كاكسي شنت) ۲۸۶؛ نحمد داشتى ۲۵۷؛ نحمدى سيد تاها (سید) ۳۱۲؛ ندموندز ۲۲۵-۲۲۶، ۲۲۰؛ نهره لان (ميروري) ۲۱۹؛ نميري فازى ۲۹۷؛ نيميوسى (د. كريم) ۲۳؛ نينول ومردى ۳۰-۹؛ نيسيقلا (جزي عارب) ۲۷۸؛ نسامى ۳۱۹؛ نيران (حكومتى / رئيس / دصلائى تاران... نيدى، بشروانه "شا") ۲۹۲-۲۹۴، ۳۰۰ (جاسوسى) ۳۰۵؛ ۳۲۵، ۳۱۱، ۳۰۵.

« ا » ابن المعتز ۲۹۶، ۲۹۴.

« ب » بارزانى (سرۆك مستغا / مالى) ۳۰۲، ۲۶۰، ۲۶۲، ۲۶۷، ۲۷۲، ۲۸۸-۲۸۷، ۲۷۶، ۲۹۳، ۲۹۱، ۲۸۸-۲۸۷، ۲۷۶، ۲۶۲، ۲۶۰ (عيلى بارزان)، ۳۰۶، ۳۱۰؛ بارزانى (عشيرتى / بارزانىه كان) ۳۲۵-۳۱۴؛ باكتوز ۲۷۶؛ بالانيش ۳۱۱؛ باندە ۲۷۴؛ باتليسى / بدليسى (نيرس) ۲۴۷-۲۴۶؛ بختنس ۲۷؛ برايم نحمد ۲۸۷، ۳۱۶، ۲۸۷؛ بوكان ۳۱۲، ۳۱۳؛ بختيار (جشنران) ۳۱۶؛ بدر الدين علنى (بدر الدین علنى) ۲۸۷؛ بغاز (سرهکومزى) ۳۱۷؛ بشيرمشير ۳۱۸؛ بعس ۲۷۹ (ده مالى همزادا) ۲۸۵، ۲۸۷، ۲۰۰، ۳۱۷؛ بعضا ۲۷۷؛ بيجان ۳۰؛ بيل (آيتى) ۲۸۲؛ بهكرسیدقى ۲۸۵؛ بياره ۳۱۳، ۳۲۰؛ بيري جملك ۳۱۳؛ بدارى بخت ۲۷۷؛ بيجان ۳۰؛ بيل (آيتى) ۲۸۲؛ پىدىك ۲۸۷، ۳۰۰، ۳۱۲، ۳۰۰؛ پوشز ۲۸۲؛ پيزمان ۳۱۶؛ پيرمئر ۲۵۶، ۲۸۵؛ پيشوار (فازى) ۲۶-۲۷۳، ۲۷۲، ۲۶۰؛ پينفصبر (ى نىسلام) ۲۵۶-۲۵۵، ۲۶۳-۲۶۲، ۲۵۵-۲۶۵، ۲۶۶-۲۶۶؛ پىغىمىرى (ى نىسلام) ۲۵۶-۲۵۵.

« ت » نازان ۳۱۸-۳۱۶ و پر- نيزان؛ نالىيانى (حفلان) ۲۵۱؛ تو ده ۳۲۵، ۳۱۷-۳۱۴، ۲۸۷، ۲۷۷؛ تو ده ۳۲۵، ۳۱۶، ۲۹۹، ۲۷۲، ۲۷۰.

« ن » نوغانى ۲۵۷؛ توفيق (كتفارى توفيق) ۲۹۷؛ توفيق و هبى ۲۲۶-۲۲۵؛ تىبيب ۳۱۷.

« ج » جزيرى ۲۹۲، ۲۲۹؛ جىڭىخۇن ۲۲۶-۲۲۵؛ جىبارى (جيبارى، پىشىمرەكە نەك دانمىرى كىتىب)؛ جىبرى عارب ۲۶۷، ۲۶۲؛ ۳۰-۳۰-۲، ۲۹۴، ۲۶۸.

« چ » چىجل ۲۵۳؛ چۈمان ۲۸۹؛ چىلىپى (سياحتنامى) ۲۲۶؛ چىمىز زان ۲۷۵.

« ح » حاجز (مجيد) ۳۰-۸؛ حاجى نىزمان ۵؛ حاجى بابشىخ ۲۷۳؛ حاجى (بايزناناغا / اغا) ۲۷۴؛ حاجى ۳۰-۳؛ حىشك ۲۷۲، ۲۷۳-۲۹۱، ۲۹۳-۲۹۱، ۲۸۶، ۲۸۷، ۲۷۷؛ حىشك (سەركەن) ۲۷۴؛ حىشك (ەنەنەن) ۳۱۲-۳۱۳؛ حوزنى موگريانى (سەيد حوسين) ۲۸۳، ۲۸۶، ۲۸۷؛ حوسين جاف ۲۴۱؛ حوسينى رەھنەناد ۲۹۸-۳۱۳؛ حىشك (عىبدوللا) ۲۰-۰-۲۹۸؛ حىشكە لان (حىشكە كۈزى ساپلاڭى) ۲۹۸، ۲۹۰؛ حىشكە مەلۇرۇدچى ۳۱؛ حىشكە خان ۲۷۷؛ حىشكە لار (حىشكە نەجم زەنگەن) ۳۲۵-۳۲۴؛ حىشكە عىسمان ۲۸۷؛ حىسامى (كىرمى) ۳۱۶؛ ۳۲۳-۳۲۲، ۳۱۹، ۳۱۶.

« خ » خال (قەرەنگى) ۲۱۹، ۲۲۶-۲۲۴، ۲۲۰؛ خانقا ۳۰؛ خورخىر ۲۷۳؛ خەليللى كۈزى صەرە (مەلا) ۲۸۳.

« د » دىشاد ۳۱۲-۳۱۱؛ دوما (نايكساندر) ۳۱۴؛ دەبابە (عومۇن) ۲۹؛ دېزرايىلى ۲۷۹.

« ر » رايان ۲۹۳؛ روحانى (ماجد) ۲۱۹-۲۲۰؛ روزيميانى (مەلا جىصىل) ۲۸۵؛ رۇسۇ (زان ئىنروسونى) ۲۰۲؛ رەحيمى فازى (د. كىرمى) ۲۷۶.

« ص » رصوولى پىشىماز (مەلا) ۲۹۷؛ رەشمى قاچاجىچى ۳۰-۷؛ رەخپىر (ستوان) ۲۷۴؛ رەواندز ۲۸۵.

« ز » زمان و نەتىۋايىتى ۲۲۲-۲۲۱؛ زەبىھى ۲۷۴-۲۷۵، ۲۷۵-۲۷۴، ۲۸۷، ۲۷۵-۲۷۴، ۲۰۰، ۲۰۶، ۲۰۴-۲۰۳، ۳۲۵-۳۱۰؛ زېنۇز / فارسىيە كەنى شەرفنامە ۲۳۷-۲۳۶-۲۴۲، ۲۴۶-۲۴۶.

« ئ » ئۆك ۲۶۰، ۳۱۲، ۳۱۱، ۲۷۳، ۲۶۰.

هزاری مرؤوف و دوره‌پیری، پدرگی دووم، پیرستی پشتیک له ناوان

- « س » سارتر، ۲۹۰؛ سامی ره‌جانی ۳۱۵؛ ساواک ۳۰۰؛ ستالین ۳۱۶، ۲۹۸، ۲۷۲، ۲۵۸، ۲۵۳؛ سروه (کوزان) ۲۹۲-۲۹۳؛ سعکن ۲۸۳؛ سواره ۳۰۶؛ سوقرات ۲۲۴؛ سوره‌بان ۲۹۲؛ سوران (کتبی میرانی، میر محمد) ۲۸۴ (و رسول‌پاشای) ۲۸۵؛ سوسابزووسکی ۲۵۳-۲۵۲؛ سوچیت ۲۳۵-۲۳۶؛ سجادی ۲۴۳؛ سعدولنی‌سلام ۲۷۵-۲۷۶؛ سعدمشت ۲۷۳؛ سعیدی نورسی (بدیع‌وزمان/ملأ) ۳۱۰؛ سقز ۲۷۳، ۳۱۱؛ سلام ۳۱۵؛ سمندی ۳۱۹؛ سینهک ۳۱۲-۳۱۳؛ شای (تیران) ۲۷۶، ۲۵۱ (توپیزی‌سینی دزی)، (وطی عهدی ۴) ۳۰۵-۳۰۴؛ شکاک ۲۸۶؛ شکرور (صلح) ۲۴۱؛ شرف‌کنندی (د. سادق) ۲۷۶؛ شهرستانه ۲۲۷-۲۲۸، ۲۲۳، ۲۴۸-۲۴۵، ۲۵۷، ۲۸۰؛ شریفی (محمد) ۲۹۱؛ شیرازی (سعده) ۳۰۹؛
- « ع » عبدالله بن سعد بن أبي سرح ۲۵۴-۲۶۲، ۲۵۰؛ عبدالمنعم مصرف ۲۸۷؛ عصید (فرهنگ عصید) ۲۲۹-۲۲۸؛ غولام پیغمbara (زنپال) ۲۷۶؛ غضنی بلوریان ۲۹۳؛
- « غ » فارابی (جوهر) ۲۲۴-۲۲۳؛ فرانسز حیری ۲۵۷؛ فرزه‌نیز ۳۱۱؛ فلسفات (فلسفه‌ی هزار) ۲۵۷، ۲۶۴، ۲۵۷؛
- « ف » فیدایی (ملاک‌کریم) ۳۲۵؛ فیداییانی خلق ۲۵۱؛ فینیتی ۲۲۰، ۲۲۱؛
- « ق » قادری (قاسم) ۳۱۱؛ قاسم (عبدول‌کریم) ۲۷۲؛ قاسلو (د. ره‌جانی نخوری) ۲۹۲-۲۹۳، ۲۹۹، ۲۹۳-۲۹۲، ۳۱۷، ۲۹۹، ۲۷۹، ۲۷۷؛ قاتانی کورد ۲۴۵-۲۴۶، ۲۲۹، ۲۲۶-۲۲۵؛
- « ک » کانی‌مارانی (عبدول‌للہ) ۳۰۸؛ کلابسی (ایران) ۲۲۶؛ کنیزی زانیاری کورد ۳۲۱، ۲۴۲، ۲۲۰؛ کوکاری کورستان ۲۶۲، ۲۶۱، ۲۶۰؛ کلکامش ۳۲۱؛ کلمه‌نایج ۳۱۶، ۳۱۲، ۳۰۱، ۲۷۵، ۲۷۳، ۲۷۴ (لشکری)؛ کمال مذکور (د. ۲۴۱)، ۲۷-۲۷؛ کیهان فرهنگی ۲۶۱؛
- « گ » گوزان ۲۹۱؛ گیلانی (غوس) ۳۱۴؛ گیو ۲۵۶، ۲۵۷، ۲۸۷، ۲۸۵-۲۸۴؛
- « ل » لاتینی (نووسینی کوردی) ۲۲۰؛ لولان (شیخ محمدی شیخ رشید) ۲۷؛ لطفی (شیخ) ۳۱۲-۳۱۴، ۳۱۸، ۳۱۴-۳۱۳، ۲۷۱، ۲۵۸؛
- « م » مارکس ۳۰۰-۲۹۹؛ محمد عزیز (حمدی عزیز) ۲۸۹، ۲۸۸، ۲۸۷؛ مستفاجهوار ۲۷۹؛ منجد (ال) ۲۲۶، ۲۲۳؛ مؤتکم‌مری ۲۵۳-۲۵۲؛ مه‌خورد (شیخ، پادشاهی کورستان) ۲۸۳؛ مسعود محمدی ۲۸۵؛ مطلع خا ۲۸۵؛ مدم (محمد مولود) ۲۸۷-۲۹۰، ۲۹۴-۲۹۶؛
- « ن » نازی ۲۸۵؛ ناسریه ۳۱۱؛ ناکام (سعید) ۲۸۵، ۲۲۸؛ نبیز (جمال) ۲۲۶؛ نستانی (کریم) ۲۸۸؛ نصرین فخری (د.) ۲۹۶-۲۹۵؛ نقشبندی (شیخ خالیدی کارمندو برای) ۲۸۷؛ نوشیروان ۳۱۴؛ نیشتمان بر-حشع؛
- « و » وختار ۲۷۷-۲۷۹؛ وستاره ۲۹۸، ۳۱۲ (وستاره)؛ ولی‌دین‌اند ۲۵۶؛
- « ه » هاشم سابلاغی / سابلاغی ۲۹۷؛ هرسین (شیخ محمدی) ۲۸۹؛ همزه (یکی شریک) ۳۱۲؛ همزه عبدول‌للہ ۳۱۲؛ همدان ۲۵۱؛ هنبنان‌پورینه ۲۱۹-۲۹۲، ۲۳۱؛ هیتلر ۲۸۵، ۲۶۲؛ هیوا (کوزان) ۲۶۲؛ هیمن ۲۲۸، ۲۲۵، ۲۵۶، ۲۳۵، ۲۷۳؛ هیمن ۲۲۸، ۲۲۵-۲۲۷؛
- « ی » یوسف (ز.) ۲۲۹، ۲۲۶-۲۲۵؛

ھەرچى كتىبىي چاپى منه، من خۇم تايپى دەكەم و، بە ژمارەيدىكى زۇركىم
بەچاپى دەدەم (ژمارەي پىرم بۇ ھەلئناسوورى) و، ئۇوانە بە سەر چىند كتىبخانە و
كسانىكدا دەبەشىوه . كەواتە :

ھېچ كتىبىي چاپى من لاي منمۇه بۇ فروشتن نىيە، بەلام نەگەرەم
كسىيەك بىسۈي بۇخۇي چاپ بىكانمۇھو بىفروشنى، دىيارە ئەنۇ نەنەزىقى چاپ كەرنمۇھى
خۇي بۇخۇي لە سەر دادەنى، ئەنۇ ماسافى رەواي خۆيىتى و ھېچ كارنىكى بە من
نەداوه، بەلام دىيارە دەبى لىرەدا لە جىاتى ھەر ”نەن“ لە سەرى بىنۇسى ”نەنخى
چاپ كەرنمۇھ“ .

شىركۇ ھەزار